

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
BAUDŽIAMOSIOS JUSTICIJOS KATEDRA

Sandros Paulauskaitės,
dieninio skyriaus V kurso
baudžiamosios justicijos specializacijos studentės

MAGISTRO DARBAS

NUŽUDYMAŲ KVALIFIKUOJAMIEJI POŽYMIAI
(AGGRAVATING ELEMENTS OF MURDER)

Vadovas: doc. dr. Armanas Abramavičius

Recenzentė: lekt. dr. Rita Aliukonienė

Vilnius, 2011

TURINYS

IŽANGA	2
1. NUŽUDYMAS - NUSIKALTIMAS ŽMOGAUS GYVYBEI.....	4
1.1. Nusikaltimų žmogaus gyvybei samprata ir sistema	4
1.2. Nužudymo sąvoka ir rūšys	9
2. NUŽUDYMO RŪŠINĖ SUDĖTIS	14
2.1. Objektas ir nukentėjusysis.....	14
2.2. Objektyvioji pusė	19
2.3. Subjektas	22
2.4. Subjektyvioji pusė	25
3. NUŽUDYMĄ KVALIFIKUOJAMIEJI POŽYMAI	29
3.1. Kvalifikuojamieji požymiai, apibūdinantys nužudymo nukentėjusįjį.....	33
3.1.1. Mažamečio nužudymas	33
3.1.2. Bejėgiškos būklės žmogaus nužudymas	36
3.1.3. Savo artimo giminaičio ar šeimos nario nužudymas	38
3.1.4. Nėščios moters nužudymas	42
3.1.5. Dviejų ar daugiau asmenų nužudymas.....	42
3.2. Kvalifikuojamieji požymiai, apibūdinantys nužudymo objektyviają pusę	45
3.2.1. Nužudymas kankinant ar kitaip itin žiauriai	45
3.2.2. Nužudymas kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu	47
3.3. Kvalifikuojamieji požymiai, apibūdinantys subjektyviają nužudymo pusę.....	49
3.3.1. Nužudymas dėl chuliganiškų paskatų	50
3.3.2. Nužudymas dėl savanaudiškų paskatų	52
3.3.3. Nužudymas dėl nukentėjusio asmens tarnybos ar piliečio pareigų vykdymo	53
3.3.4. Nužudymas siekiant nuslėpti kitą nusikaltimą.....	56
3.3.5. Nužudymas siekiant įgyti nukentėjusio asmens organą, audinį ar ląsteles.....	57
3.3.6. Nužudymas siekiant išreikšti neapykantą asmenų grupei ar jai priklausančiam asmeniui dėl amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, neįgalumo, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų	58
4. BAUSMĖS UŽ KVALIFIKUOTĄ NUŽUDYMĄ (BK 129 str. 2 d.) SKYRIMO YPATUMAI	61
IŠVADOS	64
SANTRAUKA	67
SUMMARY	68
LITERATŪROS SĄRAŠAS	69

IŽANGA

Gyvybė yra labiausiai saugoma civilizuotos visuomenės vertybė. Teisė į gyvybę yra įtvirtinta daugelyje tarptautinių teisės aktų. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 19 straipsnyje įtvirtinta, jog žmogaus teisė į gyvybę saugo įstatymas¹. Baudžiamųjų įstatymų paskirtis yra pirmiausia žmogaus, o tik po to jo vertybių, turto ir interesų apsauga. Daugumos pasaulio šalių baudžiamieji kodeksai nusikaltimams gyvybei teikia prioritetą, tai neabejotinai rodo jų vieta baudžiamųjų kodeksų specialiųjų dalių sistemose, taip pat sankcijų, palyginti su kitais nusikaltimais, griežtumas. Šiandieninė nusikaltimų statistika rodo, kad užregistruotų nužudymų Lietuvoje nemažėja, taip pat nemažėja ir kvalifikuotų nužudymų.

Temos aktualumas. Nužudymas pagal savo prigimtį ir sukeltus neatitaisomus padarinius neabejotinai yra pats sunkiausias ir pavojingiausias nusikaltimas, kuris ne tik grubiai pažeidžia subjektines kito žmogaus teises, tačiau apskritai paneigia bet kokią galimybę naudotis bet kokiomis teisėmis ir laisvėmis ateityje. Darbo tema yra be galo aktuali, ji siejasi su ne tik nenykstančia, bet ir nesiaurėjančia baudžiamosios justicijos praktika nužudymo byloje. Gyvenimas yra labai dinamiškas, nuolat reikia žinių sisteminimo bei atnaujinimo, juo labiau, kad žmogaus teisei į gyvybę visuomenė atiduoda prioritetą. Vienodai suvokti, aiškinti ir taikyti nužudymą kvalifikuojamuosius požymius yra be galo svarbu, tai ir lemia šios temos aktualumą visais laikais. Vienodas įstatymų dėl kėsinosi į žmogaus gyvybę taikymas, teisingų bausmių paskyrimas yra viena svarbiausių teisėtumo ir teisingumo įgyvendinimo garantijų. Akivaizdu ir tai, jog nemažėjanti nužudymų statistika pagrindžia šios temos aktualumą.

Darbo tikslai. Šiame darbe siekiama pateikti kuo išsamesnę nužudymą kvalifikuojamųjų požymių analizę, su jais susijusią aktualią problematiką. Siekiant šio rezultato, nagrinėjama, kokia yra nusikaltimų gyvybei samprata pagal Lietuvos ir kai kurių užsienio šalių teisę, kokie teisės aktai įtvirtina teisę į gyvybę, aptariama nužudymo sąvoka bei rūšinė sudėtis, atskirai analizuojamas kiekvienas iš trylikos nužudymą kvalifikuojamųjų požymių, stengiantis kuo išsamiau išgvildinti jų problemiškus aspektus, trumpai diskutuojama dėl bausmės už šią nusikalstamą veiką. Darbo pabaigoje formuluojamos trumpos išvados, pateikiamos darbo santraukos lietuvių ir anglų kalbomis bei išsamus literatūros sąrašas.

¹ Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014. (Žin., 1996, Nr. 64-1501; Žin., 1996, Nr. 122-2863; Žin., 2002, Nr. 65-2629; Žin., 2003, Nr. 14-540; Žin., 2003, Nr. 32-1315; Žin., 2003, Nr. 32-1316; Žin., 2004, Nr. 111-4123; Žin., 2004, Nr. 111-4124; Žin., 2006, Nr. 48-1701).

Darbo objektas. Šio darbo mokslinį objektą atspindi temos pavadinimas, t.y. nužudymą kvalifikuojamieji požymiai. Tačiau neįmanoma nuodugniai ištirti kvalifikuojamųjų požymių ir pateikti jų analizės, prieš tai neišsiaiškinus nužudymo sampratos bei sudėties, todėl nemažą darbo dalį užima minėtų temų analizė, tai sudaro juridinį pagrindą visapusiškai suprasti ir nuodugniai išanalizuoti kiekvieną iš nužudymą kvalifikuojamųjų požymių.

Darbo originalumas. Šią temą jau yra analizavę nemažai autorių (A. Pėstininkas, J. Nocius, K. Jovaišas, A. Abramavičius, A. Milinis ir daug kitų), tačiau didžioji dalis literatūros apie nužudymą yra parašyta dar iki naujosios Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso redakcijos, įsigaliojusios 2003 m. gegužės 1 d. Nors mokslinių veikalų, straipsnių šia tema yra nemažai ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senatas per pastaruosius dvylika metų yra apibendrinęs praktiką nužudymo bylose tris kartus, tačiau manytina, jog tema nėra pakankamai ištirta, kadangi nužudymą kvalifikuojamieji požymiai savo turiniu, sisteminiiais tarpusavio ryšiais yra labai sudėtingi, ir darbų, atitinkančių šios dienos tendencijas, nėra daug. Minėtų požymių sudėtingumas reikalauja aprėpti daugybę niuansų ir bet koks naujas išsamus darbas šia tema praturtina teisinę mintį, padeda geriau suvokti ir tiksliau interpretuoti kiekvieną iš nužudymą kvalifikuojamųjų požymių.

Šaltiniai. Darbe remiamasi įvairiais šaltiniais: norminiais teisės aktais, specialiąja bei moksline literatūra, teismų praktika ir kitais šaltiniais, t.y. oficialiais internetiniais tinklalapiais, kurie padeda išsamiai atskleisti nagrinėjamą temą, suvokti realią situaciją. Svarbiausi šaltiniai yra Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas bei jo komentarai, taip pat Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimai, baudžiamosios teisės bei kriminologijos literatūra. Tiriant šio magistro darbo objektą bei siekiant jau minėtų tikslų, daugiausiai remtasi A. Abramavičiaus, J. Nociaus, R. Aliukonienės, A. Milinio, V. Piesliako ir kitų Lietuvos teisės mokslininkų darbais.

Metodika. Darbe naudojamos įvairios moksliniais tyrimo metodais: lingvistiniu, kai tiriama žodinė prasmė, sąvokos, sudėties elementai, normų turinys; loginiu - analitiniu metodu, kai atliekami tokie loginiai veiksmai kaip loginis teksto pertvarkymas, išvadų iš sąvokų darymas, daromi apibendrinimai, aišinamasi teisės normos turinį; indukcinio - dedukcinio, kai daromi apibendrinimai ir išvados; sisteminiu bei lyginamuoju, kai tiriamos normos, sampratos, nusikaltimų gyvybei sistema pagal Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamuosius įstatymus ir doktrinas; istoriniu - kai bandoma atsekti raidą, vystymosi tendencijas. Visi šie metodai yra tarpusavyje susiję ir vienas kitą papildo.

1. NUŽUDYMAS - NUSIKALTIMAS ŽMOGAUS GYVYBEI

1.1. Nusikaltimų žmogaus gyvybei samprata ir sistema

Žmogaus gyvybė yra unikali vertybė, gamtos suteikiama tik vieną kartą (nors yra ir kitokių teorijų, pavyzdžiui, kai kuriose pasaulio dalyse tikima reinkarnacija). Gyvybė yra visų kitų žmogaus vertybių sąlyga. Nužudymu nutraukiama kito žmogaus (ne savo) gyvybė, individo egzistavimas, žmogui padaroma didžiausia, neatkuriama žala, plačiuoju požiūriu žala padaroma ne tik nukentėjusiajam, bet ir jo artimiesiems, visuomenei apskritai. Nužudymų pavojingumas yra išskirtinis - jie šiurkščiausiai pažeidžia moralės, dorovės reikalavimus, krikščioniškąsias vertybes. Pirmasis iš dešimties Dievo įsakymų skelbia - nežudyk². Atsakomybę už neteisėtą gyvybės atėmimą valstybės ėmėsi reguliuoti jau senovėje, todėl nužudymo sudėtis bei už šią veiką skirtinos bausmės įtvirtintos jau pačiuose seniausiuose žmonijos teisinės kultūros paminkluose: Hamurabio teisyne (XVIII a. pr. Kr.), romėnų teisės šaltiniuose, taip pat vėlesniuose teisės aktuose (Salijų teisyne, Bovea kutiumuose ir kt.)³.

Visus nusikaltimus gyvybei vienija tas pats rūšinis objektas - žmogaus gyvybė. Taigi tikslinga aptarti teisę į gyvybę, kuri yra tik viena iš daugelio žmogaus teisių, bei apžvelgti teisės aktus, įtvirtinančius minėtą teisę. **Žmogaus teisės** - visuotinos, nedalios, universalios teisės, priklausančios be išimties ir vienodai kiekvienam žmogui, nepriklausančios nuo teisinės sistemos ar kitų vietinių veiksnių, jos pripažįstamos visiems asmenims nepriklausomai nuo jų individualių savybių. Žmogaus teisės gali būti suprantamos kaip asmens laisvės visuomenėje, galimybės jas realizuoti, o jas reglamentuoja teisė ir kitos socialinės normos. Tarptautinės teisės dalimi žmogaus teisės tapo nuo 1948 metų, kai Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos balsų dauguma gruodžio 10 dieną buvo priimta Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, kuri padalino žmogaus teises į šias kategorijas: pilietines, politines, ekonomines, socialines ir kultūrinės teises. Lietuvos Respublikoje (toliau - LR) žmogaus teisės saugomos remiantis Jungtinių Tautų Visuotine žmogaus teisių deklaracija (toliau - Deklaracija), Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija, Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (toliau - EŽTK), Tarptautiniu pilietinių ir politinių teisių paktu, Europos Sąjungos

² ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 1 knyga*. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 160.

³ MILINIS, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą be pavojingumą didinančių ir mažinančių aplinkybių (BK 129 str. 1 d.)*. Daktaro disertacija. Vilnius, 2009, p. 13-24.

pagrindinių teisių chartija, Lietuvos Respublikos Konstitucija⁴ bei kitais teisės aktais. Žmogaus teisės ir laisvės yra esminės šiuolaikinės civilizacijos vertybės. Pagrindinės žmogaus teisės ir laisvės, pavyzdžiui, žmogaus teisė į gyvybę, yra prigimtinių, pamatinės, absoliučios, neatimamos teisės, saugomos įstatymų. Žmogaus gyvybė - tai išskirtinė, taip pat visa apsprendžianti vertybė, kadangi be gyvybės nėra žmogaus, o be žmogaus netenka prasmės visa tai, kas žmogiška. Žmogus - socialinė būtybė, visuomenės kapitalas, be kurio ir pačios visuomenės egzistavimas būtų pasmerktas pražūčiai⁵. LR Konstitucinis Teismas yra išaiškinęs, kad prigimtines teises žmogus turi nepriklausomai nuo to, ar jos yra įtvirtintos valstybės teisės aktuose, ar ne, taip pat šias teises turi kiekvienas žmogus, tai reiškia, kad jas turi ir geriausiai, ir blogiausiai žmonės - niekas negali jų atimti. Prigimtinių teisių sudaro tą minimumą, atskaitos tašką, nuo kurio plėtojamos ir papildomos visos kitos teisės. Paneigiant pagrindinę žmogaus teisę, iškart paneigiamos ir visos kitos asmens teisės⁶. Tačiau individas, turėdamas įvairių teisių ir laisvių, negali jomis piktnaudžiauti, naudotis jomis, kaip tik jam vienam atrodo tinkama, ignoruodamas visuomenės interesus, socialinę aplinką ir joje įtvirtintas moralės, dorovines bei teises taisykles. Jei vis dėlto žmogus nusprendžia elgtis neteisėtai - jis privalo už tokį poelgį atsakyti, t. y. turi kilti atsakomybė, kadangi jis turėjo galimybę elgtis pagal savo valią.

Gyvybė yra labiausiai saugoma mūsų visuomenės vertybė. LR Konstitucija įtvirtina pagrindines žmogaus teises ir laisves; 18 str. skelbia, jog žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinių. Neabejotinai svarbiausia žmogaus teisė yra teisė į gyvybę, taigi ir mūsų Konstitucijos 19 str. įtvirtinta, jog žmogaus teisę į gyvybę saugo įstatymas⁷, vadinasi, ją turi užtikrinti įvairialypė teisinių priemonių sistema. Minėtame straipsnyje numatyta, kad užtikrinama teisė į gyvybę, o ne pati gyvybė. Tai reiškia, kad įstatymai negarantuoja, o iš tikrųjų ir negali garantuoti, pačios žmogaus gyvybės, kurios išlikimas priklauso nuo daugelio aplinkybių, taip pat ir visiškai nesusijusių su teise⁸.

LR Konstitucija nėra vienintelis teisės aktas, kuris garantuoja teisę į gyvybę. Jau minėta, kad LR teisę į gyvybę saugoma remiantis ir Visuotine žmogaus teisių deklaracija, prie kurios Lietuva prisijungė 1991 m. kovo 12 d. Deklaracijos 3 str. reglamentuoja, jog kiekvienas turi teisę į gyvybę, laisvę ir asmens saugumą⁹.

⁴ Mano teisės. Žmogaus teisių svetainė. *Žmogaus teisės* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-11-29]. Prieiga per internetą: < <http://www.manoteises.lt/#> > [Žiūrėta 2010-11-29].

⁵ *Cit. op.* 3, p. 13-24.

⁶ LR Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas „Dėl LR Baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo LR Konstitucijai“. Valstybės žinios, 1998, Nr. 109-3004.

⁷ *Cit. op.* 1.

⁸ PAVILIONIS, V. Konstitucijos II skirsnio „Žmogus ir valstybė“ komentaras. 19 straipsnis. Žmogaus teisę į gyvybę saugo įstatymas. *Teisės problemos*, 1999, Nr. 1-2, p. 29.

⁹ 1989 m. Jungtinių Tautų Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. Valstybės žinios, 2006, Nr. 68-2497.

Dar vienas labai svarbus tarptautinis teisės aktas nagrinėjamos temos požiūriu yra Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, priimta Romoje 1950 m. lapkričio 4 d. LR ratifikavo ją 1995 m. balandžio 27 d. Konvencijoje nustatytas teisinis reguliavimas, susijęs su teise į gyvybę, evoliucionavo nuo liberalaus pobūdžio iki visiško mirties bausmės uždraudimo. Pirmiausia konvencijos 2 str. buvo įtvirtinta: „1. Kiekvieno asmens teisę į gyvybę saugo įstatymas. Negalima tyčia atimti niekieno gyvybės, nebent yra vykdomas teismo nuosprendis dėl nusikaltimo, už kurį tokią bausmę nustato įstatymas; 2. Gyvybės atėmimas nėra laikomas šio straipsnio pažeidimu, jeigu tai padaroma nepanaudojant daugiau jėgos negu neišvengiamai būtina:

- a) ginant kiekvieną asmenį nuo neteisėto smurto;
- b) teisėtai suimant arba sutrukdant teisėtai sulaikytam asmeniui pabėgti;
- c) pagal įstatymą malšinant riaušes ar sukilimą¹⁰.“

Vėliau ši Konvencija buvo papildyta 11 protokolu (1983 m.) ir nustatyta, „kad mirties bausmė panaikinama, niekas negali būti nuteistas mirties bausme ir ji negali būti vykdoma“. Tačiau buvo numatyta išimtis - karo atveju ar esant karo pavojui, mirties bausmė gali būti paskirta. 2002 m. buvo priimtas 13 protokolai, pagal kurį mirties bausmė panaikinama visais atvejais¹¹.

Dar vienas svarbus tarptautinis dokumentas, kuris įtvirtina teisę į gyvybę yra Pilietinių ir politinių teisių paktas (toliau - Paktas), kurį 1966 metais priėmė Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja. Lietuva prisijungė prie šio pakto 1991 m. lapkričio 20 d., o jis įsigaliojo nuo 1992 m. vasario 20 d. Paktas yra vertinamas kaip tarptautinė sutartis ir priskiriamas veiksmo sutarčių kategorijai, nes įpareigoja jį pripažinusias valstybes imtis konkrečių veiksmų jo nuostatomis įgyvendinti. Pakto 6 - ajame str. skelbiama: „1. Teisė į gyvybę yra neatimama kiekvieno žmogaus teisė. Ši teisė saugoma įstatymo. Niekam negali būti savavališkai atimta gyvybė. 2. Šalyse, kur mirties bausmė nepanaikinta, mirties nuosprendžiai gali būti priimami tik už pačius sunkiausius nusikaltimus, pagal įstatymus, kurie galiojo tuo momentu, kai buvo padarytas nusikaltimas.¹²“ Taigi Paktas tiesiogiai yra orientuotas į dvi esmines nuostatas, t.y. mirties bausmė gali būti taikoma tik už ypač sunkius nusikaltimus ir griežtai laikantis įstatymų apibrėžtų procesinių procedūrų; panaikinti mirties bausmę yra tarptautinio žmogaus teisių modelio tikslas. 1989 metais JT Generalinė Asamblėja

¹⁰ 1950 m. Jungtinių Tautų Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6 ir 7. Valstybės žinios, 2000, Nr. 96 – 3016.

¹¹ ABRAMAVIČIUS, A. *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Paskaitų konspektas*. 2009/2010.

¹² 1966 m. Jungtinių Tautų Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 77-3288.

priėmė Pakto Antrąjį fakultatyvinį protokolą. Protokolo 1 - ajame str. nurodoma: 1) mirties bausmės nuosprendis negali būti vykdomas jokiam asmeniui, esančiam valstybės - šio Protokolo dalyvės jurisdikcijoje; 2) kiekviena valstybė dalyvė savo jurisdikcijoje imasi reikiamų priemonių tam, kad panaikintų mirties bausmę. Šis Protokolas neleidžia valstybėms daryti išlygų numatant mirties bausmę, išskyrus sunkius nusikaltimus, padarytus karo metu. Be kita ko, pagal Protokolą sąvoka „karas“ turi būti aiškinama siauriau, t.y. ji neapima netarptautinio pobūdžio konfliktų¹³.

Dar vienas teisės aktas, įtvirtinantis teisę į gyvybę tarptautiniu lygmeniu, yra Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija. 6 - ajame šios Konvencijos str. įtvirtinta: „1. Valstybės dalyvės pripažįsta kiekvieno vaiko neatimamą teisę gyventi. 2. Valstybės dalyvės užtikrina didžiausią galimybę vaikui gyventi ir sveikai vystytis.“ Konvenciją LR ratifikavo 1995 m. liepos 3 d. ir, prisijungdama prie Konvencijos, įsipareigojo užtikrinti vaikams joje numatytas socialines, ekonomines, politines teises, iš jų ir vaiko teisę į gyvybę¹⁴.

Europos Sąjungos (toliau - ES) lygmeniu teisę į gyvybę saugo Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija. Ją 2000 m. gruodžio mėnesį iškilmingai paskelbė Europos Parlamentas, ES Vadovų Taryba ir Europos Komisija, bet teisiškai privaloma ji tapo tik 2009 m. gruodį, įsigaliojus Lisabonos sutarčiai. Chartijos 2 straipsnyje įtvirtinta: „1. Kiekvienas asmuo turi teisę į gyvybę. 2. Niekam negalima bausti mirties bausme, ir niekam negalima įvykdyti mirties bausmės¹⁵.“ Taigi šalys narės įsipareigoja iš savo baudžiamųjų įstatymų pašalinti nuostatą dėl mirties bausmės, jei tai dar nėra padaryta.

Tarptautinių teisės aktų, ginančių teisę į gyvybę, gausa bei jų „svoris“ suponuoja teisės į gyvybę neabejotiną prioritetinę svarbą, dėl to daugelio pasaulio valstybių baudžiamuosiuose kodeksuose, iš jų ir Lietuvos, nužudymas reglamentuotas pirmiau visų kitų nusikalstamų veikų.

Nors nusikaltimų žmogaus gyvybei kategorijai tenka išties „aukšta“ pozicija Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau - LR BK arba BK) struktūroje, įstatymų leidėjas pirmumą teikia nusikaltimams, keliantiems grėsmę visai žmonių bendruomenei ir reikšmingiausiems jos interesams, nors konkrečiais atvejais, tokie nusikaltimai taip pat gali kelti ir labai dažnai kelia grėsmę atskirų bendruomenės narių teisei į gyvybę (nusikaltimai žmoniškumui, karo nusikaltimai, nusikaltimai Lietuvos

¹³ *Cit. op.* 6.

¹⁴ 1989 m. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija. Valstybės žinios, 1995, Nr. 60-1501.

¹⁵ EUR-Lex. Prieiga prie Europos Sąjungos teisės. Sutartys. *Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-11-17]. Prieiga per internetą:<<http://eurlex.europa.eu/lt/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303LT.01000101.htm>> [Žiūrėta 2010-11-17].

valstybės nepriklausomybei, teritorijos vientisumui ir konstitucinei santvarkai)¹⁶. Tai yra visiškai suprantama, kadangi tokie nusikaltimai yra pavojingesni: teoriškai vieno žmogaus gyvybė „vertingumu“ neprilygsta didelės žmonių grupės gyvybėms ar etniam egzistavimui. Baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus žmogaus gyvybei reglamentuota BK specialiosios dalies XVII skyriuje. Šiame skyriuje yra šeši straipsniai, reglamentuojantys atsakomybę už įvairias veikas, kuriomis kėsinama į žmogaus gyvybę. Derėtų paminėti, kad anksčiau galiojusiam BK tokio atskiro skyriaus nebuvo, atsakomybė už nusikaltimus žmogaus gyvybei buvo numatyta specialiosios dalies 3 skirsnyje, kuris vadinosi „Nusikaltimai asmens gyvybei, sveikatai, laisvei ir orumui“. Naujajame kodekse šis skirsnis išskaidytas į šešis skyrius (17 - 22 skyriai). Taip pat atsirando nauja nusikaltimo gyvybei sudėtis - padėjimas nusižudyti (BK 134 str.); pagal ankstesnį kodeksą baudžiamoji atsakomybė už kvalifikuotą nužudymą buvo numatyta atskirame straipsnyje; neatsargus gyvybės atėmimas buvo įvardintas kaip nužudymas dėl neatsargumo; keitėsi tam tikrų nusikaltimų gyvybei sudėčių turinys, pavyzdžiui, atsirado tam tikrų naujų nužudymą kvalifikuojamųjų požymių, taip pat pasikeitė naujagimio nužudymo turinys¹⁷. Manytina, jog dabartinis nusikaltimų žmogaus gyvybei išdėstymas BK specialiojoje dalyje yra tikslus, aiškus, suprantamas, atitinkantis tarptautinę teisę, taigi kiek galima optimalus. Paanalizavę kai kurių kitų valstybių BK, matome, jog yra skirtumų. Štai Vokietijos BK nužudymas įtvirtintas specialiosios dalies 16 skyriuje (iš 30) „Nusikaltimai gyvybei“. Prancūzijos BK nužudymas įtvirtintas 2 knygos 2 skyriuje „Nusikaltimai žmogui“. Maltos BK nužudymas įtvirtintas 8 skyriuje „Nusikaltimai žmogui“. Štai Šveicarijos BK nužudymas įtvirtintas specialiosios dalies 1 skyriuje „Nusikaltimai žmogaus gyvybei ir sveikatai“. Švedijos BK nužudymas reglamentuotas 3 skyriuje, kuris, kaip ir Šveicarijos BK, vadinamas „Nusikaltimai žmogaus gyvybei ir sveikatai“. Lenkijos BK nužudymas reglamentuotas „Ypatingojoje dalyje“, 19 skyriuje, kuris vadinasi „Nusikaltimai gyvybei ir sveikatai“. Kaip matyti, skyrių pavadinimai skiriasi, tačiau neabejotina, jog nužudymą užsienio šalių, kaip ir Lietuvos, įstatymų leidėjas įtvirtina pirmiau daugelio kitų nusikaltimų.

Jau minėta, jog visus nusikaltimus gyvybei vienija tas pats rūšinis objektas - žmogaus gyvybė, kuri yra išskirtinė vertybė, visų kitų žmogaus vertybių sąlyga - jei žmogus miręs, jam nebereikia nei, pavyzdžiui, nuosavybės, nei sąžinės laisvės, nei kitų gėrių, teisių bei laisvių. Nusikaltimus žmogaus gyvybei būtų galima apibrėžti taip: nusikaltimai žmogaus gyvybei - tai BK specialiosios dalies XVII skyriuje numatytos

¹⁶ *Cit. op.* 11.

¹⁷ *Ibid.*

nusikalstamos veikos, kuriomis vienu ar kitu būdu yra kėsiniama į kito žmogaus gyvybę¹⁸. LR baudžiamosios teisės moksle visus nusikaltimus gyvybei priimta skirstyti į tokias tris grupes:

1. Nužudymai (BK 129 - 131 str.). Tai didžiausia nusikaltimų gyvybei grupė. Iki naujo BK nužudymu buvo laikomas ir neatsargus gyvybės atėmimas.
2. Neatsargus gyvybės atėmimas (BK 132 str.).
3. Kitos su neteisėtu gyvybės atėmimu susijusios nusikalstamos veikos (BK 133 - 134 str.)¹⁹.

Apibendrinus tai, kas pasakyta, Lietuvos ir daugelio pasaulio užsienio šalių baudžiamuosiuose įstatymuose, nusikaltimams žmogaus gyvybei teikiamas neabejotinas prioritetas, tokie nusikaltimai numatomi pirmiau didžiosios dalies kitų nusikaltimų. Prioritetas kyla iš visų mūsų bendros gerovės, kadangi norėdami išsaugoti savo gyvybę, turime gerbti ir kitų asmenų gyvybes, nes žmogaus gyvybė - esminis egzistavimo ir teisių bei laisvių įgyvendinimo garantas. Toliau šiame darbe bus analizuojama nužudymo sąvoka bei rūšys pagal Lietuvos ir kai kurių kitų šalių baudžiamuosius įstatymus bei mokslą.

1.2. Nužudymo sąvoka ir rūšys

Nužudymas - nusikaltimas žmogui, kuriuo kėsiniama į svarbiausią asmens teisinę vertybę - jo gyvybę. Išsamiai ir tiksliai nustatyti atsakomybę už veiką, kuria atimama žmogaus gyvybė, - vienas svarbiausių baudžiamosios teisės uždavinių²⁰. LR baudžiamieji įstatymai nužudymo sąvokos nepateikia, taigi tenka pasinaudoti doktrininio aiškinimu. Įprasta aptikti tokią nužudymo sąvoką: nužudymas - tai yra tyčinis neteisėtas kito žmogaus gyvybės atėmimas. Tokią sąvoką galime rasti bet kuriame baudžiamosios teisės vadovėlyje ar BK komentare ir nors iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad ši sąvoka yra visiškai aiški ir tiksli, tačiau manytina, kad visgi ji nėra išbaigta. Konstitucija skelbia, kad žmogaus gyvybę saugo įstatymas; ši nuostata yra realizuojama LR BK. Aišku, jog baudžiamųjų įstatymų paskirtis yra žmogaus, jo vertybių ir interesų apsauga, o BK „saugo“ kiekvieno žmogaus gyvybę nuo jo gimimo iki mirties, nepriklausomai nuo jo lyties, socialinės padėties, sveikatos būklės, intelekto lygio ir panašiai. Iš minėtos sąvokos galima išvesti tris nužudymo požymius:

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ MILINIS, A. Nužudymo kvalifikavimo problemos teismų praktikos pavyzdžiu. *Teisė*, 2003. Nr. 48, p. 110.

- tai gyvybės atėmimas kitam žmogui;
- tai neteisėtas gyvybės atėmimas kitam žmogui;
- tai tyčinis gyvybės atėmimas kitam žmogui²¹.

Nužudymas yra gyvybės atėmimas **kitam** žmogui. Savižudybė - gyvybės atėmimas sau - nėra nusikaltimas. Kito žmogaus sukurstymas nusižudyti, privedimas prie savižudybės bei padėjimas nusižudyti sudaro savarankiškus nusikaltimus (BK 133 ir 134 str.)²². Be abejo, savižudybė prieštarauja dorovės ir moralės normoms ir yra smerkiama krikščionių religijos, tačiau reikia pripažinti, kad tiek nacionalinėje, tiek tarptautinėje teisėje įtvirtinta žmogaus teisė į gyvybę nereiškia pareigos gyventi. Doc. dr. A. Abramavičius nurodo, jog Konvencijos 2 str. gina teisę į gyvybę, bet ne pačią žmogaus gyvybę. Kiekvienas žmogus yra laisvas apsispręsti dėl savo gyvybės. Įstatymai negali drausti žmogui atimti gyvybę sau pačiam. Niekas negali priversti žmogaus gyventi, jeigu jis pats to nenori²³. Paminėtina tai, kad kai kuriose šalyse pasikėsinimas nusižudyti ilgą laiką buvo, o kai kuriose šalyse ir tebėra nusikaltimas. Štai, pavyzdžiui, pagal Singapūro baudžiamuosius įstatymus asmuo, pasikėsinęs nusižudyti, gali būti pripažintas kaltu ir jam gali būti paskirta laisvės atėmimo bausmė iki vienerių metų. Pagal Indijos BK 309 str. pasikėsinimas nusižudyti baudžiamas laisvės atėmimu iki vienerių metų ir/ar bauda²⁴.

Nūdienos baudžiamosios teisės moksle bei teisinėje literatūroje yra kritikuojančių formuluotė „**neteisėtas** gyvybės atėmimas“. Tų autorių nuomone, negali būti teisėtų gyvybės atėmimo atvejų. Tie, kurie laikosi pirminės pozicijos, sako, kad galimi atvejai, kai ši formuluotė nurodo į tai, kad galimi atvejai, kai gyvybė atimama teisėtai, pavyzdžiui, karo metu, nelaimingų atsitikimų metu, būtiniosios ginties metu, sulaukiant nusikaltėlių, mirties bausmės, eutanazijos atveju (pavyzdžiui, ji legali Olandijoje, Belgijoje²⁵). Baudžiamosios teisės moksle pateikiama ir „tikslinio nužudymo“ (*target killing*) sąvoka: tai yra iš anksto apgalvotas, konkretaus asmens (taikinio), įtariamo terorizmu, nužudymas, esant tiesioginiam ar netiesioginiam valstybės valdžios pritarimui. Ši sąvoka svarbi tuo, jog ji neapima išankstinio tikslinio nužudymo vertinimo teisėtumo (kaip nutinka tuos pačius veiksmus apibūdinant kitokiomis sąvokomis, pavyzdžiui, „neteisminė egzekucija“), bet nurodo elementus, būtinus reiškinio teisinei analizei.

²¹ *Cit. op.* 11.

²² NOCIUS, J. in *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Specialioji dalis. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2003. T. II., 129 str., para. 2.

²³ ABRAMAVIČIUS, A. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso specialiosios dalies europeizacijos problemos. *Teisė*, 2005, Nr. 54, p. 11.

²⁴ Wikipedia. The Free Encyclopedia. *Suicide legislation* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-19]. Prieiga per internetą: <http://en.wikipedia.org/wiki/Suicide_legislation> [Žiūrėta 2011-03-19].

²⁵ LIESIS, M. Baudžiamoji atsakomybė už aktyviąją eutanaziją ir padėjimą nusižudyti reglamentavimas Lietuvos, Vokietijos ir Olandijos baudžiamuosiuose kodeksuose. *Teisė*, 2005, Nr.54, p. 98-102.

Tarptautinės humanitarinės teisės požiūriu, tikslinio nužudymo teisėtumo vertinimui keliami tokie patys kriterijai, kaip ir bet kokio kito nužudymo teisėtumui ginkluoto konflikto metu, kada yra teisėta žudyti prieš kombatantus (vadinasi, tikslinio nužudymo taikinyis gali būti tik asmuo, atitinkantis kombatanto kriterijus), tačiau šiuo tikslu draudžiama vartoti apgaulę, t.y. nužudyti, pasinaudojant melagingai suteikta apsauga²⁶.

2008 m. balandžio 24 d. Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau - EŽTT arba Teismas) paskelbė sprendimą byloje Juozaitienė ir Bikulčius prieš Lietuvą (pareiškimų Nr. 70659/01 ir 74371/01), konstatuodamas EŽTK 2 str. (teisė į gyvybę) pažeidimą²⁷. Teismui pareiškėjai skundėsi, kad policijos pareigūnai nepateisinamai nušovė jų sūnus ir kad nebuvo atliktas veiksmingas jų mirties aplinkybių tyrimas, pažeidžiant Konvencijos 2 str. Paminėtina, kad pareiškėjų sūnūs žuvo, kai policijos pareigūnas panaudojo šaunamąjį ginklą, persekiodamas privataus asmens vairuojamą automobilį, kuriame kaip keleiviai važiavo ir pareiškėjų sūnūs. EŽTT, apibendrinamas teisės į gyvybę panašiose bylose bendruosius principus, pabrėžė, kad mirtį galinti sukelti jėga policijos pareigūnų gali būti panaudota tik kai tai yra „absoliučiai būtina“, t.y. griežtai proporcinga konkrečiomis aplinkybėmis. Be to, Teismas taip pat pabrėžė, kad iš esmės negali būti būtinumo, kai sulaikomas asmuo nekelti grėsmės gyvybei ir nėra įtariamas padaręs smurtinį nusikaltimą, net jei nepanaudojus mirtį galinčios sukelti jėgos būtų prarasta galimybė sulaikyti bėglį²⁸.

Tačiau visgi labai abejotina, ar galima kalbėti apie teisėtus gyvybės atėmimo būdus, žinant, kad teisė į gyvybę yra absoliuti prigimtinė žmogaus teisė. Manytina, kad žodis „neteisėtas“ šiuo atveju greičiau klaidina, negu „padeda“ kuo tiksliau apibrėžti. Doc. dr. A. Abramavičius siūlo nužudymą apibrėžti taip: nužudymas - tai BK specialiosios dalies straipsniuose numatyta tyčinė veika, kuria, kėsinant į kito žmogaus gyvybę, sukeliama jo mirtis²⁹. Su tokia nužudymo sąvoka galima sutikti visiškai, kadangi ji yra labai tiksli ir išbaigta - aiškiai pasakoma, kad mirtis sukeliama kitam žmogui; ji sukeliama tyčia; nurodoma, kur tokia veika įtvirtinta. Tokį patį apibrėžimą siūlė ir rusų baudžiamosios teisės specialistas S. V. Borodinas, tačiau apibrėžimui prieštaravo M. D. Šargorodskis, teigęs, kad nužudymas - tai neteisėtas gyvybės atėmimas kitam žmogui; visus kitus

²⁶ ŽILINSKAS, J.; DECLERCK, W. Targeted killing under international humanitarian law. *Jurisprudencija* 2008, Nr. 5 (107), p. 18.

²⁷ EŽTT byla *Juozaitienė ir Bikulčius vs Lithuania* (pareiškimų Nr. 70659/01 ir 74371/01). <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=834432&portal=hbkm&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Lithuania%20|%20Juozaitiene&sessionId=50867667&skin=hudoc-en>>;

²⁸ Mano teisės. Žmogaus teisių svetainė. *Naujienos* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-11-31].

Prieiga per internetą: <<http://manoteises.lt/index.php?lang=1&sid=453&tid=668>> [Žiūrėta 2010-11-31]

²⁹ *Cit. op.* 11.

elementus, pateikiamus S. V. Borodino apibrėžime, jis mano esant nebūtinus. Panašios nuomonės laikėsi ir A. N. Traininas, K. Jovaiša, J. Nocius, A. Pėstininkas. Būtent tokia nužudymo samprata įtvirtinama daugelio ES valstybių narių baudžiamuosiuose įstatymuose. Tačiau tokia sąvoka neatriboja nužudymo nuo kitų nusikaltimų, kuriuos padarant atimama nukentėjusiojo gyvybė³⁰. A. Klimka nužudymo sąvokoje vietoj termino „neteisėtas“ vartoja terminą „priešingas teisei“.

Minėta, jog neatsargus gyvybės atėmimas nėra laikomas nužudymu. Žudikas yra tik tas, kuris **tyčia** atėmė gyvybę kitam žmogui, kita vertus, BK 132 straipsnis, kuris numato baudžiamąją atsakomybę už kito žmogaus gyvybės atėmimą dėl neatsargumo, neįvardija kaltininko žudiku, o tik asmeniu, atėmusiu kito žmogaus gyvybę³¹. Nužudymas - išimtinai tyčinis gyvybės atėmimas - tokios nuomonės laikėsi ir rusų baudžiamosios teisės teoretikas M. D. Šargorodskis, kuris teigė, jog „šnekamojoje kalboje vartodami terminą „žudikas“, neturime omeny žmogaus, kuris gyvybę kitam atima dėl neatsargumo“. Tokią pat poziciją išsakė ir J. Nocius bei K. Jovaišas. I. Zagorodnikovas teigia priešingai: terminą „nužudymas“ visuomenė dažniausiai sieja su smurtinio pobūdžio veiksmais, skirtais sukelti mirtį, tiek tais atvejais, kai šie veiksmai yra tyčiniai, tiek kai neatsargūs. Taigi neatsargaus gyvybės atėmimo nelaikymas nužudymu baudžiamosios teisės požiūriu neatitinka visuomenės teisinės sąmonės³².

Viduramžiais bet kuri žmogaus žūtis buvo vadinama nužudymu. Dabar daugelyje valstybių neatsargus gyvybės atėmimas nužudymu nevadinamas, nelaikomas nužudymo rūšimi. Kalbant apie nužudymo sampratą anglosaksų teisėje, reikia prisiminti klasikinį apibrėžimą, kurį suformulavo Coke: „Žmogžudystė yra, kai sveiko proto pagal amžių už savo veiksmus atsakingas asmuo neteisėtai bet kurioje šalies vietoje taikos metu nužudo bet kurią iš prigimties protaujančią būtybę, turėdamas nusikalstamų ketinimų, iš anksto apgalvotai, tai išreikšdamas ar leisdamas numanyti, kai sužeistasis miršta dėl žaizdos per metus ir vieną dieną po atitinkamų veiksmų“³³. Nemažos dalies valstybių, pavyzdžiui, Lietuvos, Rusijos, Ukrainos baudžiamieji įstatymai tiek pagrindinei, tiek kvalifikuoto nužudymo sudėčiai pavadinti vartoja tą patį nužudymo terminą, tačiau universalios praktikos nėra. Terminijos skirtumai, nusakant pagrindinę ir kvalifikuotą nužudymo sudėtis, egzistuoja Ispanijoje, Prancūzijoje, Italijoje, Vokietijoje. Trumpai apžvelgus keleto ES valstybių narių baudžiamuosius įstatymus nusikaltimų žmogaus gyvybei srityje,

³⁰ MILINIS, A. Nužudymo samprata Europos Sąjungos valstybių narių baudžiamajoje teisėje. *Teisė*, 2006, Nr. 59, p. 58-59.

³¹ PIESLIAKAS, V. Ką galima vadinti žudiku? *Justitia*, 2010, Nr. 1 (73), p. 15.

³² *Cit. op.* 3, p. 44-45.

³³ *Cit. op.* 3, p. 40-48.

galima išskirti tris pagrindinius tyčinio ir netyčinio gyvybės atėmimo kitam žmogui santykio modelius, perteikiančius ir baudžiamosios teisės teorijoje vyraujančią nuomonį šiuo klausimu įvairovę³⁴. Pagal pirmą modelį nužudymas ir neatsargus gyvybės atėmimas atskiriami visiškai (Prancūzijos, Lietuvos BK). Pagal antrąjį modelį neatsargus gyvybės atėmimas įvardijamas nužudymu, tačiau pačiose nusikaltimo sudėtyse kaltininko veikai apibrėžti vartojami skirtingi terminai (Lenkijos, Ispanijos BK). Pagal trečiąjį modelį neatsargus gyvybės atėmimas laikomas viena iš nužudymo rūšių, kurią apibūdina kaltės forma (Portugalijos, Italijos BK)³⁵.

Kaip jau minėta, LR BK nužudymo sąvoka nėra įtvirtinta. Štai, pavyzdžiui, Vašingtono valstijos baudžiamieji įstatymai³⁶ įtvirtina nužudymo sąvoką: „žmogžudystė yra kito žmogaus nužudymas veikimu arba neveikimu, nesvarbu kada po to žmogus miršta ir tai yra arba nužudymas, arba nužudymas dėl piktnaudžiavimo, arba nužudymas dėl neatsargumo, arba atleistas nužudymas, arba pateisinamas nužudymas“. Prancūzijos BK taip pat įtvirtina nužudymo sąvoką - tai yra tyčinis kito asmens mirties sukėlimas³⁷.

Iš to, kas aptarta, darytina išvada, kad teisingiausia nužudymą apibrėžti taip: nužudymas - tai BK specialiosios dalies straipsniuose numatyta tyčinė veika, kuria, kėsinantis į kito žmogaus gyvybę, sukeliama jo mirtis. Dabar daugelyje valstybių, iš jų ir Lietuvoje, neatsargus gyvybės atėmimas nužudymu nevedinamas, nelaikomas nužudymo rūšimi. Manytina, kad taip ir turėtų būti.

Patogumo bei aiškumo dėlei pagal pavojingumą visus nužudymus įprasta skirstyti į tris rūšis:

1. Nužudymas, kai nėra aplinkybių, didinančių ar mažinančių nužudymo pavojingumą („paprastas“ nužudymas). Aplinkybės, didinančios nužudymo pavojingumą, yra įvardintos BK 129 str. 2 d., o mažinančios - BK 130, 131 str. „Paprastas“ nužudymas yra numatytas BK 129 str. 1 d. - pagrindinėje sudėtyje pateikiamas minimalus požymių, apibūdinančių veiką kaip nusikalstamą, kiekis. Baudžiamosios teisės teorijoje ši nužudymų grupė dažnai apibūdinama kaip nužudymas be sunkinančių ar lengvinančių aplinkybių (A. Pėstininkas). Pagal dr. A. Milinį, toks apibūdinimas nėra visiškai teisingas, nes praktikoje tokių nusikaltimų, kurie neturėtų nei sunkinančių, nei lengvinančių aplinkybių, nėra, taigi siūloma įvardinti šią grupę tiksliau: nužudymas be pavojingumą didinančių

³⁴ *Cit. op.* 30, p. 61.

³⁵ *Ibid.*

³⁶ Washington State Legislature. *Revised Code of Washington* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://apps.leg.wa.gov/RCW/default.aspx?cite=9A.32.010>> [Žiūrėta 2011-03-10].

³⁷ CAIRINS, W; McKEON. *Introduction to French Law*. London: Cavendish Pub., 1995, p. 86.

ar mažinančių aplinkybių arba nužudymas be kaltininko baudžiamąją atsakomybę kvalifikuojamųjų ar privilegijuojamųjų požymių³⁸.

2. Kvalifikuotas nužudymas. Tai nužudymas, kai yra BK 129 str. 2 d. numatytos nužudymo pavojingumą didinančios aplinkybės.
3. Privilegiuotas nužudymas - nužudymo rūšis, kai yra BK 130 ir 131 str. numatytos nužudymo pavojingumą mažinančios aplinkybės. Anksčiau galiojusiam BK tam tikrą laiką buvo numatyta dar viena privilegiuoto nužudymo rūšis, t.y. nužudymas peržengiant būtinosios ginties ribas, tačiau šios nuostatos buvo atsisakyta 1995 metais. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau - LAT) yra išreiškęs poziciją, kad nužudymas padarytas peržengiant būtinosios ginties ribas, kvalifikuojamas tik pagal BK 28 str. 3 d. ir BK 129 str. 1 d., net ir esant BK 129 str. 2 d. numatytiems kvalifikuojamiesiems požymiams³⁹.

Trumpai panagrinėjus nusikaltimų žmogaus gyvybei sampratą, apžvelgus teisės aktus, kurie įtvirtina teisę į gyvybę, bei paanalizavus nužudymo sąvoką teisės moksle, toliau šiame darbe bus pristatoma nužudymo rūšinė sudėtis.

2. NUŽUDYMO RŪŠINĖ SUDĖTIS

Tam tikrą žmogaus poelgį vertinant iš baudžiamosios teisės pozicijų ir nustatant, ar jis teisėtas, ar pažeidžia šios teisės šakos normų saugomus teisinius gėrius ir laikytinas baudžiamosios teisės pažeidimu, naudojamas nusikaltimo sudėties modelis. Remiantis juo nustatoma, ar kaltininko veikoje yra visi baudžiamajame įstatyme numatytos ir uždraustos veikos požymiai. Nusikaltimo sudėtis gali būti apibrėžiama kaip pavojingos veikos priešingumo baudžiamajai teisei juridinė išraiška⁴⁰.

Konkrečių nužudymą kvalifikuojamųjų požymių tyrimas neįmanomas be išsamios nužudymo rūšinės sudėties analizės, taigi toliau šiame darbe bus apžvelgiamas nužudymo objektas ir nukentėjęsysis, objektyvioji pusė, subjektas bei subjektyvioji pusė.

2.1. Objektas ir nukentėjęsysis

³⁸ *Cit. op.* 3, p. 56-68.

³⁹ LAT senato 2004 metų birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. *Teismų praktika*, 2004, Nr. 21, para. 11.

⁴⁰ PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2006, p. 175.

Objektas. Baudžiamosios teisės doktrina nusikaltimo objektu pripažįsta tokius baudžiamojo įstatymo saugomus teisinius gėrius, į kuriuos kėsinamasi nusikalstama veika ir jiems padaroma ar sukeliama žalos atsiradimo grėsmė⁴¹.

Nužudymo objektas yra kito žmogaus gyvybė, individo *homo sapiens* biologinė būklė, nepriklausomai nuo individualių jo savybių, kai jis jau yra gimęs ir dar nemiręs. Galima rasti ir kitą nuomonę - kad nužudymo objektas yra ne žmogaus gyvybė, o teisė į gyvybę, tačiau žinant, jog nusikalstamos veikos objektas yra tai, į ką nukreipta nusikalstama veika, kam padaroma žala ar sukeliama žalos grėsmė, manytina, jog nužudymo objektu reikėtų laikyti kito žmogaus gyvybę. Neturi reikšmės, ar žmogus ką tik gimęs, ar jaunas, senas, sveikas, ligotas, protingas, stiprus, bejėgis, mirštantis. Neturi reikšmės jo intelektas, tuo labiau - rasė, tautybė, pilietybė, socialinė padėtis. Žmogus gali dar nebūti ar jau nebūti asmenybė, socialinė būtybė, pakanka to, kad jis gyvas⁴².

Labai svarbu nustatyti, nuo kurio momento yra saugoma žmogaus gyvybė ir kada ta apsauga baigiasi - nuo kurio momento kėsinimasis į vaisių bus traktuojamas kaip nužudymas. Tai ypač aktualu norint teisingai kvalifikuoti nužudymą ir atskirti jį nuo kitų nusikalstamų, pavyzdžiui, neteisėto aborto. Galima išskirti tris pagrindines žmogaus gyvybės pradžios teorijas⁴³. Pagal **pirmąją teoriją** gyvybės apsauga atsiranda nuo gyvybės pradėjimo momento, remiamasi argumentu, kad zigota jau turi potencialą būti pilnaverčiu žmogumi, kadangi faktiškai jau nuo pat pradėjimo tęsiasi nuoseklus individualaus ir autonomiško organizmo gyvavimas, o gimimo momentu, išskyrus tai, kad radikaliai pasikeičia gyvavimo aplinka, esminių pokyčių nei pačiame organizme, nei jo vystymosi raidoje nėra. Tokia pozicija, pavyzdžiui, yra pagal Airijos Konstituciją, daugelyje Lotynų Amerikos Valstybių. Bet koks kėsinimasis į vaisių yra traktuojamas kaip nužudymas, abortas taip pat yra nužudymas. EŽTT nė viename savo sprendime nėra išaiškinęs, ar žmogaus vaisiui pripažįstama teisė į gyvybę. 2004 m. liepos 8 d. sprendime *Vo vs France* Teismas nurodė, kad nėra nei pageidautina, nei įmanoma atsakyti į klausimą, ar negimęs vaikas laikomas žmogumi pagal EŽTK 2 str. Kiekvienoje valstybėje gali būti skirtingas požiūris į gyvybės pradžią⁴⁴. Pagal **antrąją teoriją**, kuri turi daugiausia šalininkų, gyvybės apsauga prasideda nuo tam tikro vaisiaus vystymosi momento (gyvybingumo). Europos Tarybos sesijoje bioetikos klausimais (1996 m. gruodžio mėn.) įvairių valstybių mokslininkai tvirtino, kad embrionas turi visus žmogui

⁴¹ *Cit. op.* 3, p. 218.

⁴² NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998, p. 8-9.

⁴³ KAVOLIŪNAITĖ, E. Žmogaus gyvybės teisinės apsaugos koncepcijos. *Teisės problemos*, 2005, Nr. 2(48), p. 5-26.

⁴⁴ *Ibid.*, p. 9. (EŽTT byla *Vo v. France* [GC], no. 53924/00, § 80, ECHR 2004-VII).

būdingus požymius, tai yra žmogus jau praėjus 14 dienų po pradėjimo⁴⁵. Yra nuomonių, kad tai yra per ankstyvas laikotarpis, o medikų teigimu, po 12 savaičių vaisius gali egzistuoti savarankiškai atskirtas nuo motinos kūno, taip jis tampa mažančia būtybe. EŽTT jau minėtoje byloje yra pasisakęs, kad vaisius laikomas gyvybingu nuo 21 savaitės⁴⁶. Pagal **trečiąją teoriją** žmogaus gyvybė saugoma nuo vaiko gimimo momento. Kol vaikas negimė, neteisėtas gali būti tik abortas⁴⁷.

Negalima tapatinti gimimo momento ir gyvybės pradžios sąvokų. Skiriamoji vaisiaus ir žmogaus riba yra gimimas, kuris yra procesas. Lietuvoje yra du teisės aktai, kurie skirtingai reglamentuoja gimimo momentą. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau - CK) 2.3 str. 1 d. nurodoma, kad vaiko gimimo momentas - tai pirmas savarankiškas naujagimio įkvėpimas⁴⁸. 2002 m. balandžio 4 d. priimto Vaiko gimimo momento nustatymo įstatymo pirmasis straipsnis nurodo, kad vaiko gimimas yra gyvo vaisiaus išstūmimas arba ištraukimas iš moters organizmo. To paties įstatymo antrame straipsnyje įtvirtinama, jog vaiko gyvybingumo požymiai - savarankiškas kvėpavimas ar širdies plakimas. Vaiko gimimo momentą nustato sveikatos priežiūros specialistai, o gimimo momento konstatavimo kriterijai yra viso gyvybingo vaisiaus pasirodymas iš moters organizmo⁴⁹. Tačiau pažymėtina, jog tiek CK, tiek Vaiko gimimo momento nustatymo įstatymas skiria kitą, ne su gyvybės baudžiamąja - teisine apsauga susijusią funkcinę paskirtį, todėl ir naujame BK gyvybė yra ginama nuo gimdymo pradžios⁵⁰. Lietuvos TSR BK komentare taip pat buvo laikomasi pozicijos, jog žmogaus gyvybės pradžia laikoma gimdymo pradžia (kūdikis dar gali būti nematomas, bet jo gimimo aktas jau turi būti prasidėjęs)⁵¹. Nūdienos BK komentare įtvirtinta, kad gyvybės pradžia yra fiziologinio gimdymo proceso pradžia. Tai nurodo ir gimdymo sąrėmių pradžią, o cezario pjūvio atveju - gimdos atvėrimą⁵². Anksčiau darbe minėtos trys gyvybės pradžios teorijos yra tik populiariausios, tačiau yra labai daug teorijų, tokių kaip „gimdymo pradžios“ (J. Nocius⁵³, A. Pėstininkas⁵⁴, A. Klimka⁵⁵, P. Docka⁵⁶, A. Schoenkė ir H. Schroederis⁵⁷),

⁴⁵ *Cit. op.* 23, p. 10.

⁴⁶ *Cit. op.* 44, p. 15.

⁴⁷ *Cit. op.* 11.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-226.

⁴⁹ Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatymas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 43-1602.

⁵⁰ *Cit. op.* 22, 129 str., para. 3.

⁵¹ NOCIUS, J. in *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius: Mintis, 1989, p. 191.

⁵² *Cit. op.* 11.

⁵³ *Cit. op.* 42.

⁵⁴ PĖSTININKAS, A. *Nusikaltimai asmeniui*. Vilnius: Mintis, 1984.

⁵⁵ KLIMKA, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus gyvybei ir sveikatai*. Vilnius: Mintis, 1964.

⁵⁶ DOCKA, P. Nuo aborto iki žmogžudystės. *Justitia*, 1999, Nr. 3, p. 16-18.

„pasirodymo iš moters įsčių“ (V. N. Kudriaciavas, S. V. Borodinas), „vaiko išstūmimo per gimdos kaklelį, po to, kai vaisius jau yra gyvybingas“ (S. Bojarovas), „pirmojo savarankiško įkvėpimo“ (K. Jovaišas⁵⁸, V. F. Karaulovas, A. Marekas)⁵⁹, „apvaisinimo“, „pirmojo širdies dūžio“, „virkštelės nukirpimo“, „kvėpavimo pradžios“, „žmogaus smegenų funkcionavimo pradžios“ (R. Šarapovas), „pirmojo judesio“, „kokios nors kūno dalies pasirodymo iš moters organizmo“, „sąmoningumo“, „sielos atsiradimo žmogaus kūne“. Dr. A. Milinio nuomone, gyvybės pradžia reikėtų laikyti viso gyvybingo vaisiaus pasirodymą iš moters organizmo. Vieningos nuomonės nėra ir užsienio valstybių baudžiamosios teisės moksle⁶⁰. Daugelyje ES valstybių žmogaus gyvybės pradžia yra laikoma fiziologinio gimdymo pradžia⁶¹. Štai, pavyzdžiui, Nigerijos BK 307 str.⁶² įtvirtina nuo kada saugoma asmens gyvybė: naujagimis tampa asmeniu, kuris gali būti nužudytas, kai jis atsiduria gyvybingoje būsenoje, atskirtas nuo savo motinos kūno, nesvarbu, ar įkvėpė savarankiškai, ar ne, nesvarbu, ar jo kraujo apytaka nepriklausoma, nesvarbu, ar virkštelė nukirpta, ar ne.

Trumpai apžvelgus visas teorijas, visgi manytina, jog svarbiausias kriterijus yra, ar vaisius jau yra pakankamai subrendęs ir „pasiruošęs“ savarankiškai egzistuoti ir ar nėštumą jau nutraukė prasidėjęs gimdymas, o kitų teorijų teiginiai nėra pakankamai įtikinantys ar logiški.

Žmogaus gyvybės pabaiga ilgą laiką buvo laikoma klinikinė mirtis, t.y. kai nustoja funkcionuoti širdis ir kvėpavimas, tačiau kai medicina tapo pajėgi atgaivinti žmogų ištikus klinicinei mirčiai, atnaujinti širdies darbą, palaikyti gyvybę dirbtine širdimi, net ją pakeisti, pakeisti kitus organus, gyvybės pabaiga jau laikoma biologinė mirtis⁶³. CK 2.3 str. 2 dalyje įtvirtinama, jog fizinio asmens mirties momentu pripažįstamas jo kraujotakos ir kvėpavimo negrįžtamas nutrūkimas arba jo smegenų visų funkcijų visiškas ir negrįžtamas nutrūkimas⁶⁴. 1997 m. kovo 25 d. buvo priimtas Žmogaus mirties

⁵⁷ SCHOENKE, A.; SCHROEDER, H. *Strafgesetzbuch. Kommentar. 26 Auflage*. Muenchen: Verlag C. H. Beck, 2001.

⁵⁸ JOVAIŠAS, K. Nusikaltimai prieš asmenį BK projekte: įstatymų išbaigtumo problema. *Teisės problemos*, 1997, Nr. 2 (16).

JOVAIŠAS, K. Nusikaltimai asmens gyvybei, sveikatai, laisvei ir orumui. *Teisės problemos*, 1997, Nr. 2 (16).

⁵⁹ *Cit. op.* 3.

⁶⁰ *Ibid.*, p. 227-240.

⁶¹ *Cit. op.* 23, p. 11.

⁶² International Center for Nigerian Law. *Nigerian Criminal Code* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-10]. Prieiga per internetą: <http://www.nigeria-law.org/Criminal%20Code%20Act-PartV.htm#Chapter_27> [Žiūrėta 2011-03-10].

⁶³ *Cit. op.* 42, p. 8-9.

⁶⁴ MIKELĖNAS, V. in *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 20-21.

registravimo ir kritinių būklių įstatymas⁶⁵, kurio 2 str. 1 d. iš esmės pakartojama ši CK nuostata: „Mirties momentas - laikas, kai negrįžtamai nutrūksta žmogaus kraujotaka ir kvėpavimas arba kai negrįžtamai nutrūksta visų žmogaus galvos smegenų struktūrų veikla“. Tame pačiame įstatyme reglamentuojama, jog mirtis - negrįžtama žmogaus organizmo, kaip visumos, žūtis; smegenų mirtis - negrįžtama visų žmogaus galvos smegenų struktūrų veiklos baigtis, nors kai kurie jo organai bei organų sistemos dar veikia. Smegenų mirtis nustatoma pagrįstais tyrimų metodais įrodžius, jog visų žmogaus galvos smegenų struktūrų veikla yra negrįžtamai nutrūkusi, o žmogaus kraujotaka ir kvėpavimas išlieka tik palaikomi dirbtinių priemonių. 5 - ajame šio įstatymo straipsnyje įtvirtinamas negrįžtamo kraujotakos ir kvėpavimo nutrūkimo nustatymas: „ 1. Negrįžtamai nutrūkusi kraujotaka ir kvėpavimas yra nustatomi esant neabejotiniams mirties požymiams. Jei nėra neabejotinų mirties požymių, negrįžtamai nutrūkusi kraujotaka ir kvėpavimas vertinami pagal gaivinamojo kardiovaskulinės sistemos atsaką į gaidinimo veiksmus.“ Manytina, jog tokios reglamentacijos nėra pagrindo ginčyti, taigi žmogaus gyvybės pabaiga reikėtų laikyti žmogaus biologinę mirtį.

Nukentėjusysis. LR baudžiamojo proceso kodekso 28 - ajame straipsnyje įtvirtinta, ką laikome nukentėjusiuoju: juo pripažįstamas fizinis asmuo, kuriam nusikalstama veika padarė fizinės, turtinės ar moralinės žalos⁶⁶. Nužudymo dalykas yra žmogus. Žmogus nėra daiktas, taigi priimta nužudymo dalyką įvardinti nukentėjusiuoju, kuriuo nužudymo atveju gali būti tik gyvas žmogus, nepriklausomai nuo jo gyvybingumo, amžiaus, socialinių psichofizinių požymių. Reikėtų pažymėti, jog nužudymo nukentėjusiuoju negalime laikyti LR Prezidento ir kitos valstybės ar tarptautinės viešosios organizacijos atstovo, kadangi kėsinimasis į tokių asmenų gyvybes sudaro atskirus nusikaltimus, įtvirtintus atitinkamai BK 115 ir 116 straipsniuose. Paminėtina, kad kėsinimasis į žmogaus vaisių iki gimdymo pradžios yra abortas, o kėsinimasis į mirusį žmogų laikomas pasikėsinimu nužudyti (pasikėsinimas į netinkamą dalyką), tačiau klaida dėl nukentėjusiojo asmenybės nekeičia nužudymo kvalifikacijos. Apie tai, kad faktinė klaida neturi įtakos ir kaltininko patraukimui baudžiamajon atsakomybėn, buvo nurodyta ir LAT senato 1999 m. birželio 18 d. nutarimo Nr. 18 „Dėl teismų praktikos nužudymų bylose“ 1 p. 5 d.: „Kvalifikuojant nužudymą, neturi reikšmės kaltininko faktinė klaida dėl nukentėjusiojo, t.y. kai apsirikus nužudomas ne tas žmogus, kurį kaltininkas norėjo

⁶⁵ Lietuvos Respublikos žmogaus mirties registravimo ir kritinių būklių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1997, Nr. 30-712.

⁶⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2002, Nr. 37-1341.

nužudyti, bet kitas. Tokia veika kvalifikuojama pagal kilusius padarinius⁶⁷“. Tačiau reikia pažymėti, kad šis LAT senato nutarimas neteko galios. Nukentėjusiojo sutikimas ar prašymas atimti jam gyvybę nešalina baudžiamosios atsakomybės⁶⁸. Štai anglosaksų teisėje vyksta ginčai dėl nukentėjusiojo; teigiama, kad nukentėjusiuoju gali būti mąstanti, protaujanti, t.y. žmogiška būtybė. Tačiau juk gali gimti taip vadinami anencefaliniai arba etnokardiniai naujagimiai⁶⁹, taip pat galimi ir kiti apsigimimai. Kontinentinėje teisėje nesvarbu, koks šiuo požiūriu gimsta naujagimis, jį nužudžius, jis bus nukentėjusiuoju, taigi svarbu tik tai, kad asmuo būtų gyvas ir nemiręs⁷⁰.

2.2. Objektyvioji pusė

Objektyvioji nusikaltimo pusė - tai išorinis pavojingo kėsینimosi, kuriuo pažeidžiami įstatymų saugomi teisiniai gėriai, pasireiškimas⁷¹.

Nužudymo objektyviąją pusę apibūdina:

- Veika;
- Padariniai;
- Priežastinis ryšys tarp veikos ir padarinių.

Veika. Nužudyti galima ir veikimu, ir neveikimu. Veikimas gali būti labai įvairus, t.y. fizinis, mechaninis, cheminis, psichinis poveikis žmogui: šaunant, mušant, gąsdinant, naudojant įvairius daiktus, gamtos jėgas ar reiškinius, taip pat įkalbant nusižudyti asmenį, nesuvokiant šio akto prasmės (nužudymas nukentėjusiojo rankomis⁷²)⁷³. Pavyzdžiui, LAT priėmė nutartį, kuria kasatoriaus skundas atmestas dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. spalio 16 d. nuosprendžio, kuriuo Šiaulių apygardos teismo 2006 m. gruodžio 8 d. nuosprendis buvo pakeistas. V. J. buvo nuteistas pagal BK 129 str. 2 d. 2 ir 6 p. už tai, kad jis kartu su K. K., veikdami bendrininkų grupe, itin žiauriai nužudė bejėgiškos būklės žmogų: išgertuvių metu, būdami apsvaigę nuo alkoholio, kas turėjo įtakos nusikalstamos veikos padarymui, iš asmeninių paskatų (kilus konfliktui dėl įžeidimo) bendrais veiksmais, tyčia suduodant bejėgiškos būklės II grupės neįgaliajam dėl abiejų kojų

⁶⁷ LAT senato 1999 metų birželio 18 d. nutarimas Nr. 18 „Dėl teismų praktikos nužudymų bylose“. *Teismų praktika*, 1999, Nr. 11.

⁶⁸ *Cit. op.* 22. 129 str., para. 4.

⁶⁹ Anencefaliniai – neturintys galvos ar smegenų, nors gali turėti smegenų kamieną. Etnokardiniai – kai naujagimiui nesusiformavusi širdis.

⁷⁰ *Cit. op.* 11.

⁷¹ *Cit. op.* 42, p. 9-10.

⁷² Pats kaltininkas tiesiogiai nenužudo nukentėjusiojo, pavyzdžiui, kai sukurstomas ar privedamas prie savižudybės arba padedama nusižudyti mažamečiui ar psichikos ligoniui, kuris dėl amžiaus ar ligos negali suvokti savo veiksmų esmės. Baudžiamosios teisės moksle tai įvardijama kaip „nužudymas nukentėjusiojo rankomis.“ Svarbiausia čia yra tai, kad kaltininkas nesuprastų veiksmų esmės. – *Cit. op.* 11.

⁷³ *Cit. op.* 22, p. 113, para. 5.

amputacijos A. L. daugybinius smūgius rankomis ir kojomis į įvairias kūno vietas, smaigiant rankomis kaklą bei trypiant kojomis (viso ne mažiau kaip 104 smūginiais ir trauminiais poveikiais), padarė daugybinius kūno sužalojimus, dėl to A. L. įvykio vietoje mirė⁷⁴.

Aktyvius nusikaltimo subjekto veiksmus, kuriais siekiama atimti kito asmens gyvybę, galime suskirstyti į tris grupes⁷⁵. Pirmoji apima tuos atvejus, kai nužudant panaudojama kūno raumenų jėga, taip pat pasinaudojant tam tikromis priemonėmis, sustiprinančiomis raumenų jėgos poveikį. Tokių nužudymų padaroma daugiausia. Antrajai grupei priskirtinas toks veikimas, kuriam pasireiškiant raumenų jėga yra niekinė, tačiau ji paskatina kitą - ardomąją - griunamąją galią (pavyzdžiui, nužudymai nušaunant, susprogdinant). Trečia, veikimas - nebūtinai fizinė, bet ir įvairias formas įgaunanti psichinė prievarta (pavyzdžiui, kai nukentėjusysis serga širdies liga ir yra labai išgąsdinamas, kas sukelia jo mirtį). Vienas iš galimų atvejų, kai nužudoma pasitelkiant šiam tikslui kitus asmenis yra taip vadinamas nužudymas per tarpininką. Pavyzdžiui, B duoda šautuvą A, sako, kad šis yra neužtaisytas, prašo pagąsdinti J. A iššauna ir atsako už neatsargų nužudymą, nes jam reikėjo patikrinti, ar nėra šovinių (jei nenumatė, bet galėjo ir turėjo numatyti padarinius)⁷⁶.

Nužudymas gali būti padaromas ir neveikimu. Tai yra tie atvejai, kai asmuo nevykdo tam tikrų pareigų, t.y. kai asmuo, turintis teisinę pareigą ir galimybę atitinkamai veikti ir taip išvengti kito žmogaus mirties, to nedaro. Pavyzdžiui, motina, pagimdžiusi naujagimį, juo nesirūpina, medicinos sesuo nesuleidžia būtinų vaistų⁷⁷. Kaltininko pareigos veikti atsiradimo pagrindai gali būti įvairūs. Tai įstatymo ar kito teisės normų akto nuostatos, tarnybinė ar profesinė subjekto veikla, asmeniniai kaltininko ir nukentėjusiojo santykiai, tarpusavio sutartis arba ankstesnė kaltininko veikla⁷⁸.

Padariniai. Būtinuoju kiekvieno nužudymo objektyviosios pusės požymiu yra padariniai, konkrečiai - žmogaus mirtis. Būtent nužudymas laikomas baigtu nuo to momento, kai nukentėjusysis miršta. Jeigu nemiršta, bet tyčia buvo nukreipta atimti gyvybę nukentėjusiajam, tai veika kvalifikuotina kaip pasikėsinimas nužudyti. Didžiausia problema teisminėje praktikoje kyla tada, kai nuo padarytų sužalojimų iki mirties būna ilgas laiko tarpas. Pavyzdžiui, tyčia buvo nukreipta atimti gyvybę asmeniui, o jis mirė po 9 mėn. LAT senatas savo nutarime išaiškino, kad atsakomybė už žmogaus gyvybės

⁷⁴ LAT 2010-03-16 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-118/2010.

⁷⁵ *Cit. op.* 3, p. 257-258.

⁷⁶ *Cit. op.* 11. Teorinis pavyzdys.

⁷⁷ *Ibid.*

⁷⁸ *Cit. op.* 3, p. 259.

atėmimą atsiranda nepriklausomai nuo to, ar nukentėjusysis mirė tuoj po padarytos veikos, ar praėjus kuriam laikui. Čia kyla ir priežastinio ryšio problemos klausimas. Baudžiamoji atsakomybė už gyvybės atėmimą tokiu atveju atsiranda nepriklausomai nuo to, ar nukentėjusysis buvo netinkamai gydomas, ar netinkamai diagnozuoti jo sužalojimai. Tačiau yra išimčių; pavyzdžiui, galima situacija: A šauna į J, pataiko į ranką, J nuvažiuoja į ligoninę, jam išima kulka ir tuo pat metu užkrečia kraują. Tuo atveju už nužudymą A neatsakys⁷⁹. Jei kūno sužeidimai yra tokie, kad nuo jų asmuo būtų miręs, bet prie mirties prisidėjo ir medikai, tai kvalifikuojama kaip nužudymas. Galimos situacijos, kai buvo priimtas apkaltinamasis nuosprendis dėl sveikatos sutrikdymo, o vėliau nukentėjusysis mirė, tuomet byla turėtų būti nagrinėjama iš naujo dėl paaiškėjusių naujų aplinkybių. LAT senatas 2004 m. birželio 18 d. nutarime išaiškino, kad jei nukentėjusiojo mirties priežastis buvo kaltininko padarytas sveikatos sutrikdymas, tai atsakomybė už žmogaus gyvybės atėmimą atsiranda nepriklausomai, ar nukentėjusysis mirė tuoj po padarytos veikos, ar praėjus kuriam laikui, taip pat nepriklausomai, ar jis buvo netinkamai gydomas, ar netinkamai diagnozuoti jo sužalojimai, ir kad, nesant šių aplinkybių, mirties galbūt buvo galima išvengti. Jei dėl kaltininko veikos buvo sunkiai sutrikdyta nukentėjusiojo sveikata, tačiau mirtį sukėlė kita aplinkybė (užkrėstas kraujas, vartoti ne tie vaistai), veika, atsižvelgiant į tyčios rūšį, kvalifikuojama kaip pasikėsinimas nužudyti pagal BK 22 ir 129 str. atitinkamas dalis arba kaip sunkus sveikatos sutrikdymas pagal BK 135 str. atitinkamas dalis⁸⁰.

Priežastinis ryšys. Tarp kaltininko veikos ir nukentėjusiojo mirties turi būti juridškai reikšmingas priežastinis ryšys, nukentėjusiojo mirtis turi būti dėsningas, neatsitiktinis kaltininko veikos padarinys. Teisinėje literatūroje visuotinai pripažįstama, kad šiuo atveju reikia nustatyti tarp padarinių ir veikos būtinąjį priežastinį ryšį, o ne atsitiktinį. Būtinasis priežastinis ryšys - tai dėsningas vidinis reiškinių ryšys, kuriam esant veikimas ar neveikimas yra priežastis, o atsiradę padariniai - pasekmė. Viena iš būtinųjų priežastinio ryšio savybių yra ta, kad jis numatomas iš anksto⁸¹. Daugiausia diskusijų ir problemų praktikoje kyla tada, kai nukentėjusysis nužudomas grupinių muštynių metu. Galima išskirti dvi teorijas, kurios nustato tam tikras taisykles kaip kvalifikuoti nužudymą, kai asmuo nužudomas grupinių muštynių metu. Pirmoji yra „mirtino smūgio“ teorija. Pagal šią teoriją, jeigu nukentėjusiojo mirtį sukėlė vienas ar keli padaryti sužalojimai ir nustatyta, kad ne visi asmenys smurtą naudojo turėdami tyčią nužudyti, už

⁷⁹ Cit. op. 11. Teorinis pavyzdys.

⁸⁰ Cit. op. 39, para. 4.

⁸¹ Cit. op. 40, p. 291.

nužudymą atsako tik tie, kurių padaryti sveikatos sutrikdymai buvo mirties priežastis. Antroji teorija - „*mirties dėl sužalojimų visumos*“ teorija. Pagal šią teoriją, jei smurtą prieš nukentėjusį naudojo keli asmenys ir šis mirė nuo padarytų sužalojimų visumos, už nužudymą atsako visi padariusieji sveikatos sutrikdymą, jei apibrėžta ar neapibrėžta tyčia jie numatė mirties galimybę. Moralinis palaikymas neturi reikšmės kvalifikavimui. Jeigu yra situacija, kai suvokiama, kad bus daromas nusikaltimas, bet jame neatliekama jokios funkcijos, nėra galimybės tokį asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Nebent galima svarstyti, ar nėra tokio asmens atžvilgiu nusikaltimo ar nusikaltimą padariusio asmens slėpimo (BK 237 str.) ar nepranešimo apie nusikaltimą (BK 238 str.) veikų požymių⁸². Tai, kad nėra priežastinio ryšio tarp vieno ar kelių muštynėse dalyvavusių asmenų veikos ir nukentėjusiojo mirties, savaime neužkerta kelio jų veiką kvalifikuoti kaip nužudymą⁸³.

Kiti požymiai. Objektviesiems nužudymo sudėties požymiams taip pat priskiriami: nužudymo padarymo vieta, laikas, priemonės, būdas bei įrankiai. Kartais šie požymiai gali kvalifikuoti ar privilegijuoti nužudymą⁸⁴. Kai kuriais atvejais nužudymo būdai gali būti labai įvairūs, paprastai jie kvalifikavimui reikšmės neturi. Nužudymo įrankiais dažniausiai būna pjautiniai, kirstiniai įrankiai, peiliai, kirviai, šaunamieji ginklai.

2.3. Subjektas

Teisinėje literatūroje nusikalstamos veikos subjektas apibūdinamas kaip asmuo, padaręs nusikalstamą veiką ir remiantis įstatymu gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn⁸⁵.

Nužudymo subjektu gali būti tik pakaltinamas fizinis asmuo, sulaukęs 16 metų arba tam tikrais atvejais nuo 14 metų amžiaus. Nuo 14 metų asmuo atsako už nužudymą numatytą BK 129 str., t.y. už „paprastą“ ir kvalifikuotą nužudymą. Už privilegijuotą nužudymą baudžiamoji atsakomybė, numatyta BK 130 ir 131 str., atsiranda nuo 16 metų amžiaus. Pavyzdžiui, jeigu motinai, nužudžiusiai savo kūdikį, dar nėra 16 metų, tai jai baudžiamoji atsakomybė nekils. Kalbant apie nužudymų rūšis nužudymo subjektas be bendrųjų požymių kartais turi turėti ir specialiuosius požymius. Pavyzdžiui, naujagimio nužudymo subjektu gali būti tik naujagimio motina⁸⁶.

⁸² *Cit. op.* 11.

⁸³ *Cit. op.* 3, p. 279.

⁸⁴ *Cit. op.* 3, p. 288.

⁸⁵ ABRAMAVIČIUS, A., *et al. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Trečiasis papildytas leidimas.* Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 185-199.

⁸⁶ *Cit. op.* 11.

Pagal darbo temą svarbus yra nužudymo, numatyto BK 129 str., subjektas. Jau minėta, jog tai gali būti tik pakaltinamas fizinis asmuo, sulaukęs 14 metų. Įstatyme daroma prielaida, kad paauglys, sulaukęs 14 metų, jau suvokia tyčinės veikos, kuria atimama gyvybė kitam žmogui, pavojingumą ir todėl už veikas turi atsakyti baudžiamąja tvarka. Ribotai pakaltinamam asmeniui, padariusiam nužudymą, teismas, vadovaudamasis BK 59 str., gali švelninti bausmę. Skirtingose šalyse amžiaus minimumas nėra vienodas, jis svyruoja daugmaž nuo 7 iki 21 metų, kadangi nužudymas yra išskirtinis nusikaltimas savo pavojingumu. Pagal Latvijos, Rusijos, Japonijos ir Vokietijos baudžiamuosius įstatymus, amžius, nuo kurio kyla baudžiamoji atsakomybė už nužudymą, yra analogiškas numatytam Lietuvoje - 14 metų⁸⁷. Švedijoje, Suomijoje, Danijoje ši riba yra 15 metų, Estijoje - 13 metų, Didžiojoje Britanijoje - 10 metų, Islandijoje - 7 metai. Dr. A. Milinis siūlo svarstyti, ar nereikėtų Lietuvoje amžiaus minimumo sumažinti iki 12 metų. Toks siūlymas grindžiamas sociologine apklausa bei akivaizdžiu daug greitesniu šiandienos paauglių intelektiniu ir fiziniu vystymusi, didesniais socialinės brandos tempais. Manytina, jog asmenybei būdingos neigiamos charakterio savybės - žiaurumas, agresija, neapykanta, atsakomybės jausmo neturėjimas, kitų žmonių teisių ir laisvių negerbimas - kaip ir teigimos savybės, susiformuoja jau gana anksti ir kiekvienas normalaus išsivystymo 12 metų amžiaus žmogus visiškai suvokia, jog žudyti negalima, tai yra smerktina ir už tokią veiką kyla baudžiamoji atsakomybė. Taigi manytina, jog amžiaus minimumo mažinimą būtų tikslinga svarstyti. Į tokį svarstymą turėtų būti įtraukti psichologai, teisininkai, pedagogai, medikai.

Kalbėdami apie tokius labai sunkius nusikaltimus kaip nužudymas, tiesiog negalime praleisti ir psichologinių momentų, kurie charakterizuoja nužudymo subjektą. Akivaizdu, kad žudiko psichikoje vyksta tam tikri reiškiniai, kuriuos bando aiškinti medikai, psichoterapeutai, psichologai. Manoma, jog nusikaltėliai, kurie ryžtasi padaryti sunkius ar labai sunkius nusikaltimus, iš jų ir nužudymą, turi įvairių elgesio sutrikimų⁸⁸. Daugelis įvairių šalių psichologų sutartinai teigia, jog pyktis, agresija, neapykanta, stresas ir susierzinimas taip daro įtaką silpnesnių žmonių psichiką, jog jie tampa iš dalies arba visiškai nebevaldomi, daug tyčinių nužudymų tampa buitinių konfliktų, keršto, pavydo

⁸⁷ *Cit. op. 3.*

⁸⁸ „Elgesio sutrikimas yra pasikartojantis ir pastovus elgesys, kuriuo pažeidžiamos kitų asmenų pagrindinės teisės arba atitinkančios asmens amžių visuomeninės taisyklės, ir kai paskutinių 12 mėnesių laikotarpiu pasireiškė trys (arba daugiau) kriterijų, iš kurių bent vienas yra būdingas pastaruosius 6 mėnesius: (Agresija prieš žmones arba gyvūnus) dažnai kitus erzina, grasina arba baugina; dažnai inicijuoja fizines peštynes ar grumtynes; panaudojo ginklą, (t.y. pagali, nudaužtą butelį, peilį, šaunamąjį ginklą ir t.t.), kuriuo kitiems padarė rimtus fizinius sužeidimus; buvo fiziškai žiaurus su kitais asmenimis; buvo fiziškai žiaurus su gyvūnais; apvogė, konfrontuodamas su auka; privertė seksualiai santykiuoti.“ - ŽUKAUSKIENĖ, R. *Kriminalinio elgesio psichologija*. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006, p. 51-57.

rezultatais⁸⁹. Kai kurie autoriai teigia, kad pagrindinis smurto motyvas ir priežastis yra noras atsikratyti, išvengti skaudaus, o kartais nepakenčiamo, neįveikiamo gėdos bei pažeminimo jausmo ir pakeisti jį priešingu - išdidumo jausmu. Teigiama, kad jei perprastume pavienių asmenų agresiją, sugebėtume užkirsti kelią kolektyviniam smurtui, kuris labiau nei visi pavieniai nusikaltimai sudėti kartu kelia kur kas didesnę pavojų mūsų visų ateičiai⁹⁰. Panašų nužudymo motyvą interpretuoja ir vienas žymiausių rusų rašytojų F. Dostojevskis savo kūrinyje „Nusikaltimas ir bausmė“⁹¹. Šis kūrinys yra tarsi psichologinė vieno nusikaltimo ataskaita; skolose ir „savo pasaulyje“ paskendęs studentas R. Raskolnikovas susikuria teoriją, jog žmonės iš prigimties suskirstyti į paprastus ir išskirtinius, ir tik pastarieji, tokie kaip, pavyzdžiui, Napoleonas, turi teisę daryti nusikaltimus ir taip vesti visuomenę į priekį. Veikėjas save priskiria išskirtiniams ir iš idėjinių paskatų, apsėstas maniakiškos žudymo minties, kirviu užmuša nekenčiamą senę, kuri skolindavo jaunuoliui pinigus, ir netikėtai pasirodžiusią jos seserį. Autorius sutelkia skaitytojo dėmesį į pažeminto ir suvokiančio savo pažeminimą žmogaus dvasinę dramą - visą romaną Raskolnikovą persekioja liguistos būsenos, baisūs košmarai - sapnuose jis mato nužudymo scenas, nerimauja, kenčia, džiūgauja, pyksta - jį kankina haliucinacijos, kartais atrodo, kad Raskolnikovas išprotėjo. Ir tik savo kaltės suvokimas, jos pripažinimas ir atgaila jį išgelbėja - jis randa ramybę.

Tenka pripažinti, kad daugelis tyčinių nužudymų yra tiesiogiai sąlygoti pykčio ir agresijos. Žinoma, yra išimčių, pavyzdžiui, samdomas žudikas tikriausiai įvykdys savo darbą ne sąlygotas vidinio nepakantumo jausmo, tačiau norėdamas atlygio; motina, nužudžiusi savo ką tik gimusį vaiką, tikriausiai nėra agresyvi, tiesiog jai pasireiškia pogimdyminė psichozė - depresija. Psichologiniai veiksniai iš tikro sąlygoja be galo daug žmogiškųjų veiksmų: rimtas žudikas, jau įvykdęs ne vieną tokį nusikaltimą, paprastai eis iki galo ir kitąkart, pasitaikius progai, o jei žmogus yra svyruojantis ar pirmąkart sutikęs įvykdyti nužudymą, jį dar gali sustabdyti „psichologija“. Toks žmogus pagalvos - kodėl aš turiu prisiimti sau tokią sąžinės graužatį visam gyvenimui. Be to, amerikiečių mokslininkai atlikę tyrimus nustatė, kad nusikaltėlių psichologinis profilis dažniausiai yra visiškai identiškas kriminalisto profiliui. Visiškai sutampa charakterio ir asmenybės bruožai - agresija, empatija, altruizmas, baimė ir visa kita atitinka tą pačią kreivę. Tik

⁸⁹ All About Forensic Psychology. *Criminal Psychology* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-11-29]. Prieiga per internetą: <<http://www.all-about-forensic-psychology.com/criminal-psychology.html>> [Žiūrėta 2010-11-29].

⁹⁰ GALLIGAN, J. *Smurto prevencija*. Vilnius: Eugrimas, 2002, p. 80-95.

⁹¹ DOSTOJEVSKIS, F. *Nusikaltimas ir bausmė*. Vilnius: Margi raštai, 2008.

likimas juos surikiuoja priešingose barikadų pusėse⁹². Išsamesnis psichologinių aspektų nagrinėjimas šios temos požiūriu nebūtų tikslingas, tiesiog derėtų nepamiršti, kad tik bandydami kuo geriau suprasti nusikaltėlių psichologiją, pajėgsime užtikrinti optimalią tokių žiaurių nusikaltimų kaip nužudymas prevenciją.

2.4. Subjektyvioji pusė

Subjektyvioji nusikalstamos veikos pusė - tai visuma požymių, apibūdinančių visuomenei pavojingą veiką ir dėl jos kilusius nusikalstamus padarinius. Šios pusės požymiais laikomi: kaltė, nusikalstamos veikos padarymo motyvas ir tikslas. Kiekvieno iš jų baudžiamoji teisinė reikšmė yra skirtinga, tačiau tik subjektyviųjų požymių visuma parodo asmens sąmonės ir valios ryšį su pavojinga veika bei padariniais, atspindi darant pavojingą veiką asmens viduje vykstančius psichinius procesus⁹³.

Kaltė. Pagal LR BK nužudymas gali būti padaromas tik tyčia, tiek tiesiogine, tiek ir netiesiogine⁹⁴. Šią nuostatą patvirtina ir LAT senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46, kurio 2 p. nurodoma, jog nužudymas yra tyčinis neteisėtas kito žmogaus gyvybės atėmimas, o 5 p., kad baudžiamoji atsakomybė už nužudymą pagal BK 129 str. kyla tada, kai žmogaus gyvybė atimama veikiant tiesiogine ar netiesiogine tyčia⁹⁵. Tiesioginė tyčia yra tada, kai asmuo suvokė, kad savo veika kėsina į kito žmogaus gyvybę, numatė, kad dėl jo veikimo ar neveikimo gali būti atimta gyvybė kitam žmogui, ir norėjo ją atimti. Įstatyme, nusakant kaltininko ir padarinių santykį tiesioginės tyčios atveju, nurodoma, kad „norėjo“. Vargu ar žodis „norėjo“ visada tinka tiesioginei tyčiai nusakyti, juk įmanoma situacija, kai asmuo, siekdamas nukentėjusiojo mirties, iš esmės jos nenori, bet dėl tam tikrų priežasčių yra priverstas taip veikti, siekia jos šantažuojamas, paveiktas grasinimų, kitų valios. Netiesioginė tyčia yra tada, kai asmuo suvokė, kad savo veika kėsina į kito žmogaus gyvybę, numatė, kad gali ją atimti, ir nors nenorėjo kitam žmogui atimti gyvybės, tačiau sąmoningai leido šiems padariniams atsirasti. Tikslas nėra atimti gyvybę, tuo metu jam nesvarbu, koks bus rezultatas, vadinasi, tokiems padariniams jis

⁹² Dienraštis „Respublika“. Lietuva. Nusikaltimai ir nelaimės. *Žmogžudystės užsako ne tik mafijos bosai* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-12-20]. Prieiga per internetą<http://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/nusikaltimai_ir_nelaimes/zmogzudystes_uzsako_ne_tik_mafijos_bosai_visas_straipsnis/> [Žiūrėta 2010-12-20].

⁹³ *Cit. op.* 40, p. 200.

⁹⁴ Kai kurie autoriai skiria tris tyčios formas: ketinimą, tiesioginę tyčią, netiesioginę tyčią. (WESSELS, J. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra*. [Vertė: A. Abramavičius; G. Goda]. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 83.)

⁹⁵ LAT senato 2004 metų birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. *Teismų praktika*, 2004, Nr. 21.

leidžia kilti sąmoningai⁹⁶. Kaip netiesioginės tyčios pavyzdį galime pateikti ir Panevėžio apygardos teismo 2009 m. sausio 30 d. nuosprendį, pagal kurį, įvertinęs ištirtų įrodymų visetą, teismas konstatuoja įrodytu ir tai, kad S. J. dėl asmeninių paskatų - dėl nesutarimų ir pykčio - suduodamas ranka bei spirdamas A. M. į galvos sritį, o dėl sužalojimų galvoje visumos šis mirė, nužudė A. M. Suduodamas smūgius A. M. į gyvybiškai svarbią kūno vietą - galvą - S. J. suprato savo veiksmų pavojingumą, numatė pavojingas pasekmes ir nors šių pasekmių, tai yra A. M. mirties, kaip pats tvirtina, nenorėjo, tačiau sąmoningai leido tokioms pasekmėms kilti, tai yra veikė netiesiogine tyčia, taigi buvo nuteistas pagal BK 129 str. 1 d⁹⁷.

LAT senatas 2004 m. birželio 18 d. nutarime Nr. 46 taip pat vartoja tiesioginės apibrėžtos ir neapibrėžtos tyčios sąvokas. Šio nutarimo 6 p. pažymima, kad nužudymas gali būti padarytas tiesiogine apibrėžta tyčia, kai veikiama siekiant atimti gyvybę, ir neapibrėžta tyčia, kai veikiama siekiant arba sutrikdyti žmogaus sveikatą, arba atimti gyvybę. Tyčia gali būti ir dažnai būna neapibrėžta, nekonkretizuota, pavyzdžiui, mesdamas akmenį, plytą į žmogų, mušdamas, spardydamas ar kitaip smurtaudamas kaltininkas numato įvairių padarinių galimybę - nuo fizinio skausmo sukėlimo iki mirties. Kai kaltininkas smurtauja neapibrėžta tyčia padarinių atžvilgiu, atsakomybė iškyla už faktiškai padarytą žalą. Nukentėjusiojo mirties atveju - už nužudymą⁹⁸. Kiekvienu konkrečiu atveju reikia vertinti ir į ką buvo nukreipta tyčia, apskritai, ar ji buvo nukreipta, ar nebuvo. Netiesioginės tyčios ir tiesioginės neapibrėžtos tyčios atvejais veika kvalifikuojama pagal padarinius. Ikiteisminiame tyrime ir teismų praktikoje netiesioginė tyčia nužudymų bylose kartais ignoruojama. Ypač tai buvo akivaizdu iki 1993 metų, kai tyčinio sunkaus kūno sužalojimo kvalifikuojamuoju požymiu BK 111 str. 2 d. buvo nurodyta nukentėjusiojo mirtis ir praktiškai visada, kai sunkiai sužalotas nukentėjusysis mirdavo ne tuoj, buvo daroma išvada, kad sužalotas jis buvo tyčia, o mirties atžvilgiu tai esąs neatsargumas⁹⁹.

Pasikėsinimas nužudyti galimas tik tada, kai kaltininkas veikia tiesiogine apibrėžta tyčia, t.y. kai kaltininkas siekė nužudyti nukentėjusįjį, tačiau tai neįvyko dėl priežasčių, nepriklausančių nuo kaltininko valios. Tokia taisyklė suformuota LAT praktikoje. Baudžiamosios teisės teorijoje kyla diskusija, kaip vertinti kaltininko veiką, kai jis numato padarinių neišvengiamumą. Laikomasi pozicijos ir manytina, kad tokiu atveju yra

⁹⁶ *Cit. op.* 42, p. 11-12.

⁹⁷ Panevėžio apygardos teismo 2009-01-30 nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-24-337/2009.

⁹⁸ *Cit. op.* 22. 129 str., para. 8.

⁹⁹ *Cit. op.* 2, p. 162.

tiesioginė tyčia. Pavyzdžiui, padegamas namas, žinoma, kad viduje yra gyventojų, ir jei kažkas miršta, tai kaltininkas veikė tiesiogine tyčia¹⁰⁰.

Tais atvejais, kai gyvybė kitam žmogui atimama be kaltės - nėra nei tyčios, nei neatsargumo, t. y. asmuo nenumatė savo veikos padarinių ir neprivalėjo arba šioje konkrečioje situacijoje negalėjo jų numatyti, taigi nėra ir nusikaltimo. Tai ne nužudymas, o nelaimingas atsitikimas¹⁰¹.

Analizuojant teismų praktiką netiesioginė tyčia itin retai pasitaiko nusikaltimuose žmogaus gyvybei ir sveikatai, nes sunku įsivaizduoti, kad asmuo, suprasdamas, jog kelia pavojų kito žmogaus gyvybei ar sveikatai ir numatydamas galinčius kilti padarinius, gali jų nenorėti¹⁰².

Motyvai ir tikslai. Gyvename visuomenėje, t.y. ne vieni, aplink yra daug individų, kurių atžvilgiu turime elgtis vienaip ar kitaip - esame priklausomi. Pažeisti kitų žmonių teises ar ne, kiekvienas renkamės individualiai - turime laisvę elgtis vienokiu ar kitokiu būdu. Tai priklauso tik nuo mūsų motyvacijos ir aplinkos, kurioje esame - išorinės paskatos. Norėdami išsiaiškinti tam tikro elgesio motyvus, paprastai klausiamo: „Kas vertė tave taip daryti?“ arba „Kodėl tu taip pasielgei?“. Motyvacija - tai poreikis ar troškimas, kurie teikia elgesiui energijos ir nukreipia jį į tikslą, tai hipotetinė sąvoka¹⁰³. Kiekvienas žmogus yra tam tikru laipsniu įpareigotas tą savo motyvaciją valdyti, turi reguliuoti save, savo norus bei elgesį. H. Kelsenas teigė, kad „teisė, nustatydamas sankcijas, mėgina skatinti žmones elgtis pagal jos įsakymus tuo atžvilgiu, kad noras išvengti sankcijų tampa nurodyto elgesio motyvu¹⁰⁴.“ Nužudymui kvalifikuoti ir bausmei individualizuoti svarbu nusikaltimo motyvas, o tiksliau - jo motyvacija. Motyvas yra subjektyvi veikos priežastis, skatinamoji priežastis, veiksnys, veikimo pagrindas; motyvacija - žmogaus poelgį paskatinusių motyvų ir tikslų kompleksas, vidinės paskatos, išreikštos veika, siekiant apibrėžtų tikslų¹⁰⁵. Žmogaus poelgį dažniausiai paskatina ne vienas, o keletas motyvų, bet nužudymo atveju reikia nustatyti pagrindinį, lemiamą motyvą, kuris svarbiausias teisiškai įvertinant nusikaltimą. Dažniausiai nužudoma iš keršto (apie 50 procentų šių nusikaltimų). Pastaraisiais metais nuolat daugėja nužudymų dėl savanaudiškų paskatų¹⁰⁶.

¹⁰⁰ *Cit. op.* 11.

¹⁰¹ *Ibid.*

¹⁰² RIAUBAITĖ, E. Tyčinės ir neatsargios kaltės atribojimas nusikaltimuose žmogaus gyvybei ir sveikatai. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 11(113), p. 98.

¹⁰³ MAYERS, G. D. *Psichologija*. Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2000, p. 399.

¹⁰⁴ KELSEN, H. *Grynoji teisės teorija*. Vilnius: Eugrimas, 2002, p. 66.

¹⁰⁵ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-12-19]. Prieiga per internetą: <<http://www.lki.lt/dlkz/>> [Žiūrėta 2010-12-19].

¹⁰⁶ *Cit. op.* 2, p. 162.

Baudžiamosios teisės teorijoje nužudymai be pavojingumą didinančių ir mažinančių aplinkybių savo ruožtu klasifikuojami į kelias gan skirtingo pavojingumo laipsnio kategorijas pagal veikos motyvą:

1. Nužudymas, padarytas esant negatyvioms (blogoms, gėdingoms, „žemoms“) kaltininko paskatomis. Pavyzdžiui, nužudymas iš keršto, už tikrą ar įsivaizduojamą nuoskaudą, dėl pavydo. Ši rūšis laikoma pavojingiausia „paprastų“ nužudymų rūšimi;
2. Nužudymai, padaryti esant neutralioms paskatomis. Tokių nužudymų pavyzdžiu galėtų būti nužudymai viršijant būtinosios ginties ribas, pažeidžiant nusikaltėlio sulaikymo sąlygas, darant mokslinį eksperimentą;
3. Nužudymas iš altruistinių motyvų. Tai nužudymai iš pasigailėjimo, nukentėjusiojo prašymu - mažiausiai pavojinga nužudymo rūšis¹⁰⁷.

Tikslas - tai norimas pasiekti dalykas, siekimas¹⁰⁸, tai asmens įsivaizduojami objektyviosios tikrovės pasikeitimai, kurie turi atsirasti padarius nusikalstamą veiką¹⁰⁹. Tikslas kiekvienu konkrečiu nužudymo atveju yra skirtingas, kartais jis turi didelės reikšmės kvalifikuojant nusikalstamą veiką bei skiriant bausmę. Pavyzdžiui, tikslas nuslėpti kitą nusikaltimą arba įgyti nukentėjusiojo asmens organą, audinį ar ląsteles pagal LR BK 129 str. 2 d. atitinkamus punktus laikomi nužudymą kvalifikuojamaisiais požymiais.

Taigi iš to, kas pasakyta, reikėtų akcentuoti, jog nužudymo motyvai ir tikslai gali būti labai įvairūs, jie nėra būtinieji požymiai, tačiau tam tikri nužudymo motyvai bei tikslai atitinkamais atvejais gali turėti kvalifikuojamąją reikšmę.

¹⁰⁷ *Cit. op.* 11.

¹⁰⁸ *Cit. op.* 105.

¹⁰⁹ *Cit. op.* 85, p. 214.

3. NUŽUDYMAŲ KVALIFIKUOJAMIEJI POŽYMIAI

Baudžiamosios teisės teorijoje pabrėžiama kvalifikuojamųjų požymių reikšmė, nes jie didina atitinkamos rūšies nusikaltimo pavojingumą ir sunkina atsakomybę, todėl juos būtina nustatyti kvalifikuojant veiką ir atsižvelgti individualizuojant bausmę. Nužudymas, kaip ir sunkus sveikatos sutrikdymas (BK 135 str.) bei nesunkus sveikatos sutrikdymas (138 str.), turintis nors vieną kvalifikuojamąjį požymį, laikomas kvalifikuotu ir pavojingumo visuomenėje skalėje, palyginus su kitomis veikomis, kuriomis kėsiamasi į žmogaus gyvybę ar sveikatą, yra aukščiausiai¹¹⁰. Nagrinėjant istoriškai, jau Pamedės teisyne buvo numatyti paprastas, kvalifikuotas ir tyčinis nužudymai¹¹¹, vėlesniais laikais išsamus kvalifikuojamųjų ir privilegijuojamųjų požymių sąrašas atsirado Antrajame Statute¹¹², dar vėliau Rusijos baudžiamieji įstatymai ir 1903 metų Baudžiamasis Statutas numatė paprastą, kvalifikuotą bei privilegijuotą nužudymą. Iki 2003 m. gegužės 1 d. galiojusiam BK nužudymas buvo reglamentuotas Ypatingosios dalies trečiajame skirsnyje „Nusikaltimai asmens gyvybei, sveikatai, laisvei ir orumui“. Kvalifikuoti nužudymai buvo klaidingai įvardijami tyčiniais nužudymais sunkinančiomis aplinkybėmis. Sunkinančios aplinkybės buvo įtvirtintos minėto BK 41 str., o kodekso 105 str. išvardintos ne nužudymą sunkinančios aplinkybės, bet jį kvalifikuojantys požymiai¹¹³. Tuomet nužudymą kvalifikuojamieji požymiai buvo tokie: dėl savanaudiškų paskatų; dėl chuliganiškų paskatų; ryšium su nukentėjusiojo vykdymu tarnybinių ar visuomeninių pareigų; dviejų ar daugiau asmenų; kaltininkui žinomai nėščios moteries; ypatingai žiauriai arba pavojingu daugelio žmonių gyvybei būdu; turint tikslą paslėpti kitą nusikaltimą arba palengvinti jį padaryti, taip pat ryšium su išžaginiu; jeigu tai padarė itin pavojingas recidyvistas arba asmuo, pirmiau nusikaltęs tyčiniu nužudymu¹¹⁴. Taigi Lietuvoje visais laikais, nuo tada, kai tik atsirado rašytinė teisė, kvalifikuojamųjų požymių reikšmė buvo pabrėžiama.

Nužudymas pagal BK 11 str. 6 d. yra pripažįstamas labai sunkiu nusikaltimu ir baudžiamas griežčiau, jei kaltininko veikoje nustatomas bent vienas požymis iš trylikos kvalifikuojamųjų požymių baigtinio sąrašo, numatyto BK 129 str. 2 d. 1-13 punktuose.

¹¹⁰ MILINIS, A. Nužudymo samprata Europos Sąjungos valstybių narių baudžiamojoje teisėje. *Teisė*, 2006, Nr. 59, p. 62.

¹¹¹ ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. Vadovėlis. Trečiasis papildytas leidimas. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 71-72.

¹¹² MACHOVENKO, J. *LDK teisės šaltiniai: mokomoji priemonė*. Vilnius: Justitia, 2000, p. 9.

¹¹³ *Cit. op.* 3, p. 116.

¹¹⁴ NOCIUS, J. in *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius: Mintis, 1989, p. 193.

Tai yra nužudymas, padarytas mažamečiui, bejėgiškos būklės žmogui, artimam giminaičiui ar šeimos nariui, nėščiai moteriai, dviems ar daugiau žmonių, kankinant ar kitaip itin žiauriai, kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu, dėl chuliganiškų paskatų, dėl savanaudiškų paskatų, dėl nukentėjusiojo asmens tarnybos ar piliečio pareigų vykdymo, siekiant nuslėpti kitą nusikaltimą, siekiant įgyti nukentėjusiojo asmens organą, audinį ar ląsteles, siekiant išreikšti neapykantą asmenų grupei ar jam priklausančiam asmeniui dėl amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, neįgalumo, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų. Žinoma, praktikoje būna situacijų, kada nužudymas turi net kelis kvalifikuojamuosius požymius, tokiu atveju kvalifikuojama pagal visus atitinkamus punktus, o bausmė skiriama bendra; į tai atsižvelgiama ir individualizuojant bausmę. Nužudymas, padarytas peržengiant būtinosios ginties ribas, kvalifikuojamas pagal BK 28 str. 3 d. bei 129 str. 1 d., net ir esant BK 129 str. 2 d. numatytiems kvalifikuojamiesiems požymiams¹¹⁵.

Nužudymą kvalifikuojamieji požymiai užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose. Pasaulio šalių baudžiamuosiuose įstatymuose yra įtvirtinti labai įvairūs nužudymo pavojingumą didinantys požymiai. Pagal *Vokietijos Federacijos* BK 211 str. 2 d.¹¹⁶ nužudymą kvalifikuoja troškimas žudyti, seksualinių troškimų patenkinimo geidimas, godumas ir kitos žemos paskatos, klasta, taip pat kvalifikuotu laikomas nužudymas žiauriu ar visuomenei pavojingu būdu, nužudymas siekiant palengvinti kitą nusikaltimą arba jį paslėpti. Štai *Rusijos Federacijos* BK 105 str. 2 d.¹¹⁷ numatyti nužudymą kvalifikuojamieji požymiai iš esmės yra labai panašūs kaip ir įtvirtintieji mūsų BK. Tačiau, pavyzdžiui, *Rusijos Federacijos* BK bejėgiškos būklės samprata apima ir mažametystę. Pagal *Lenkijos* BK 148 str. 2 d.¹¹⁸ kvalifikuotu nužudymu pripažįstamas nužudymas itin žiauriai, nužudymas susijęs su įkaito paėmimu, išžaginiu ar plėšimu, nužudymas dėl motyvų, kurie yra verti ypatingo pasmerkimo (paliekama teisė teismui spręsti kiekvienu konkrečiu atveju, tai suponuoja, jog *Lenkijos* BK įtvirtintas nužudymą kvalifikuojamųjų požymių sąrašas nėra baigtinis), nužudymas panaudojant šaunamąjį ginklą ar sprogstamąsias medžiagas. To paties straipsnio 3 d. numatyti dar du

¹¹⁵ ŠVEDAS, G. [sudarytojas]. *Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas ir lydimoji medžiaga pastraipsniui*. Vilnius: VŠĮ „Teisės namai“, 2009, p. 395.

¹¹⁶ *Vokietijos Baudžiamasis kodeksas. Criminal Code (Strafgesetzbuch, StGB)* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.iuscomp.org/gla/statutes/StGB.htm#211>> [Žiūrėta 2011-03-10]

¹¹⁷ *The Criminal Code of the Russian Federation* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.russian-criminal-code.com/PartII/SectionVII/Chapter16.html>> [Žiūrėta 2011-03-10]

¹¹⁸ *Legislation Online. Polish Criminal Code* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/10>> [Žiūrėta 2011-03-10]

kvalifikuojamieji požymiai: kai nužudomas daugiau nei vienas asmuo vienu veiksniu; taip pat nužudymas, padarytas jau anksčiau už tokią nusikalstamą veiką teisto asmens. Apskritai Lenkijos įstatymų leidėjas kvalifikuoto nužudymo sudėtį į BK įtraukė tik 1997 m.¹¹⁹. *Ispanijos* BK 139 str.¹²⁰ numatyti trys kvalifikuojamieji požymiai: nužudymas, padarytas esant iš anksto apgalvotai tyčiai, nužudymas už atlygį ar pažadą, nužudymas itin žiauriai ir sąmoningai norint sukelti aukai nežmonišką skausmą. Pagal *Albanijos* BK 77-79 str.¹²¹ nužudymą kvalifikuoja jo padarymas prieš, vienu metu ar iškart po kito nusikaltimo, iš anksto apgalvota tyčia, taip pat nužudymo padarymas asmeniui iki 16 metų, psichiškai nesveikam asmeniui, mirtinai sergančiam asmeniui, nėščiai moteriai, taip pat deputatui, teisėjui, prokurorui, teisininkui, policininkui, kariškiui, valstybės tarnautojui, kol jis eina šias pareigas ar dėl jo užimamų pareigų, taip pat asmeniui, kuris pranešė apie nusikalstamą veiką, liudytojui, nukentėjusiajam ar kitam to proceso dalyviui. Pagal *Šveicarijos*¹²² BK 112 str. nužudymą kvalifikuoja itin neskrupulingas, žiaurus elgesys. Pagal *Prancūzijos* BK 221-2 – 221-5 str.¹²³ kvalifikuotu laikomas nužudymas kartu darant kitą nusikalstamą veiką, iš anksto apgalvota tyčia, asmens, neturinčio 15 metų, nužudymas, bejėgiškos būklės žmogaus (dėl amžiaus, ligos, negalios ar psichinės ligos), nėščios moters, tėvų ar artimų giminaičių nužudymas, taip pat asmens dėl jo tarnybos ar piliečio pareigų ėjimo¹²⁴ (smulkiai išvardijama; šis punktas iš esmės atitinka mūsų BK 129 str. 2 d. 10 p.), nužudymas nuvuodijant. *Filipinų* BK 248 str.¹²⁵ įtvirtinti šie nužudymą kvalifikuojamieji požymiai: klasta; pasitelkimas į pagalbą ginkluoto padėjėjo; atlygis ar pažadas; nuvuodijimas; iš anksto apgalvota tyčia, didelis žiaurumas,

¹¹⁹ KASPRZYCKI, J. Baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus gyvybei ir sveikatai pasikeitimai Lenkijos baudžiamojoje teisėje. *Teisė*, 2001, Nr. 41. P. 83-84.

¹²⁰ Portal Juridico. *Código Penal* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://2ni2.com/juridico/penal/codigopenal.htm>> [Žiūrėta 2011-03-10]

¹²¹ Nation Building in the Balkans. *Criminal Code of the Republic of Albania* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-10]. Prieiga per internetą: <http://pbosnia.kentlaw.edu/resources/legal/albania/crim_code.htm> [Žiūrėta 2011-03-10].

¹²² Die Bundesbehörden der Schweizerischen Eidgenossenschaft. *Swiss Criminal Code* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.admin.ch/ch/e/rs/311.0.en.pdf>> [Žiūrėta 2011-03-10]

¹²³ Le service public de la diffusion du droit. *Code Penal* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-10]. Prieiga per internetą: <http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_penal_textan.htm> [Žiūrėta 2011-03-10].

¹²⁴ „Against a judge or prosecutor, a juror, an advocate, a legal professional officer or a public officer, a member of the Gendarmerie, a civil servant belonging to the national police, the customs, the penitentiary administration or on any other person holding public authority or discharging a public service mission, in the exercise or at the occasion of the exercise of his functions or mission, when the capacity of the victim is known or apparent to the perpetrator; against a witness, a victim or civil party, either to prevent him from denouncing the action, filing a complaint or making a statement before a court, or because of his denunciation, complaint or statement.“

¹²⁵ The Law Firm of Charles Robles and Associates. *The Revised Penal Code of the Philippines* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.chanrobles.com/revisedpenalcodeofthephilippinesbook2.htm>> [Žiūrėta 2011-03-10].

nežmoniškas elgesys; nužudymas pasinaudojant tam tikromis aplinkybėmis (potvyniu, sprogimu, laivo sudužimu, traukinio nuriedėjimu nuo bėgių, lėktuvo katastrofa, partrenkimu automobiliu); nužudymas pasinaudojant katastrofos pasekmėmis (žemės drebėjimu, vulkano išsiveržimu, griauančia vėtra, epidemija ir kt). Štai *Nigerijos* BK 27 skyriuje¹²⁶ labai aiškiai atskiriama, kas yra laikoma nužudymu ir neatsargiu gyvybės atėmimu, išvardinta daug konkrečių atvejų, tačiau kvalifikuojamųjų požymių šios šalies BK nėra numatyta. *Estijos* BK 114 str.¹²⁷ įtvirtinti septyni nužudymą kvalifikuojamieji požymiai: itin žiauriai ar kankinant; visuomenei pavojingu būdu; dviejų ar daugiau žmonių; mažiausiai dukart; plėšimo metu arba siekiant savanaudiškų tikslų; siekiant nuslėpti kitą nusikaltimą ar palengvinti jo padarymą; panaudojant sprogstamąsias medžiagas. *Latvijos* BK 117 str.¹²⁸ įtvirtinti panašūs kvalifikuojamieji požymiai kaip ir LR BK, tačiau yra keletas skirtingų požymių: kai po nužudymo lavonas išniekinamas; nužudoma plėšimo metu; nužudoma išžagavimo metu; nužudymas padaromas asmenų grupės; nužudo asmuo, kuris yra areštuotas. Štai *Turkijos* BK 82-(1) str.¹²⁹ įtvirtinti išskirtiniai kvalifikuojamieji požymiai, kurių nėra LR BK, yra šie: iš anksto apgalvota tyčia; kraujo kerštas. Daugelyje užsienio valstybių, ypač daugelyje JAV valstijų, Italijoje, Ispanijoje ir kt. yra išskiriama itin kvalifikuota nužudymo rūšis, t.y. nužudymas, padarytas esant iš anksto apgalvotai tyčiai. Pavyzdžiui, kai kuriose JAV valstijose toks nužudymas pripažįstamas pirmo laipsnio nužudymu, tai reiškia, kad gali būti skiriama mirties bausmė. Paprastai motyvuojama, kad jei žmogus iš anksto galvoja nužudyti asmenį, tai rodo ypatingą jo žiaurumą, cinizmą¹³⁰. Manytina, kad tokia nuomonė yra pagrįsta - logiška manyti, jog dėl minėtų aplinkybių iš anksto apgalvota tyčia iš tikro didina veikos pavojingumą.

Lietuvos bei kai kurių kitų užsienio šalių baudžiamieji įstatymai numato gan nemažai nužudymą kvalifikuojamųjų požymių, tai natūraliai verčia juos grupuoti pagal tam tikrus kriterijus. Įprasta požymius klasifikuoti pagal nužudymo aplinkybes, apibūdinančias:

¹²⁶ International Center for Nigerian Law. *Nigerian Criminal Code* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-10]. Prieiga per internetą: <http://www.nigeria-law.org/Criminal%20Code%20Act-PartV.htm#Chapter_27> [Žiūrėta 2011-03-10].

¹²⁷ Legislation Online. *Criminal Code of the Republic of Estonia* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://legislationline.org/download/action/download/id/1280/file/4d16963509db70c09d23e52cb8df.htm/preview>> [Žiūrėta 2011-03-10].

¹²⁸ Legislation Online. *Criminal Code of the Republic of Latvia* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>> [Žiūrėta 2011-03-10].

¹²⁹ Legislation Online. *Criminal Code of the Republic of Turkey* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://legislationline.org/documents/action/popup/id/6872/preview>> [Žiūrėta 2011-03-10].

¹³⁰ *Cit. op.* 11.

- nukentėjusį;
- objektyviąją pusę;
- subjektyviąją pusę.

Toliau šiame darbe bus analizuojami nužudymą kvalifikuojamieji požymiai, pasinaudojant ne tik teisės aktais, mokslinė baudžiamosios teisės literatūra, tačiau ir nagrinėjant teismų praktiką, stengiantis optimaliai iširti požymius ne tik teoriniu, bet ir praktiniu lygmeniu.

3.1. Kvalifikuojamieji požymiai, apibūdinantys nužudymo nukentėjusį

Šiai kvalifikuojamųjų požymių grupei, kurios nukentėjusysis yra specifinis, priskiriamas mažamečio, bejėgiškos būklės žmogaus, savo artimo giminaičio ar šeimos nario, nėščios moters, dviejų ar daugiau žmonių nužudymas (BK 129 str. 2 d. 1-5 p.). Iki 1997 metų mažamečio nužudymas buvo numatytas viename punkte kartu su bejėgiškos būklės asmens nužudymu, kadangi baudžiamosios teisės moksle dominavo nuomonė, jog mažamečio nužudymas kartu reiškė ir bejėgiškos būklės asmens nužudymą. Tačiau manytina, jog pati savaime mažametystė nereiškia asmens bejėgiškos būklės.

3.1.1. Mažamečio nužudymas

Nužudymą kvalifikuojamuoju požymiu pripažįstamas mažamečio nužudymas, kuris yra įtvirtintas BK 129 str. 2 d. 1 p.

Nors nužudymas yra be galo žiaurus nusikaltimas, tačiau vaiko nužudymas yra apskritai nepamatuojamo žiaurumo aktas. Tokios bylos visuomet sulaukia didelio visuomeninio atgarsio. Štai, pavyzdžiui, 1959 m. įvykęs S. Traskoto teismo procesas visiems laikams paliko neišdildomą pėdsaką Kanados teisės doktrinoje. Jokia kita byla per visą Kanados istoriją nebuvo sukėlusį daugiau ginčų nei šis 14 - mečio berniuko prisipažinimas kaltu padarius nužudymą. S. Traskotas nužudė 12 metų L. Harper ir už tai jam buvo įvykdyta mirties bausmė. Po šios bylos buvo pakeistas Dominijos BK, į kurį buvo įrašyta nuostata, kad 18 metų neturintis asmuo negali būti nubaustas mirties bausme¹³¹. Dar viena byla, sukėlusį masinį atgarsį, buvo 1993 m. R. Tompsono ir D. Veneiblo iš Didžiosios Britanijos byla. Kaltinamieji šioje sensacingoje byloje buvo

¹³¹ KNAPPMAN, E. *Garsiausias pasaulio bylos. 100 žymiausių teismo procesų*. Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 322.

jauniausi žmonės, XX a. šioje šalyje teisti už nužudymą. Abiems vaikams buvo po 10 metų, jie itin žiauriai nužudė dar nė 3 metų neturintį D. Balgarį. Tuomet teisėjas priėmė sprendimą, kad abu vaikinai turi būti „įkalinti Jos Didenybės malonėje“ - būtent tokia nekonkreči bausmė paprastai yra skiriama nepilnamečiams, kurie Didžiojoje Britanijoje pripažįstami kaltais už nužudymą¹³². Minėtos bylos sulaukė atgarsio visame pasaulyje.

Tarptautiniuose teisės aktuose „mažamečio“ sąvoka nėra apibrėžta, o apibrėžta tik „vaiko“ sąvoka: vaiku yra pripažįstamas nepilnamečis, t.y. asmuo, kuris nėra sulaukęs 18 metų¹³³. Nukentėjusiojo asmens mažametystės, kaip nužudymą kvalifikuojamosios aplinkybės, įtvirtinimas baudžiamajame įstatyme iš esmės pagrįstas tuo, jog mažamečiai dėl savo fizinių, psichinių, psichologinių savybių bei socialinės patirties stokos nesugebantys save apginti nuo neteisėtų veiksmų, ypač fizinio smurto, priskiriami itin pažeidžiamai visuomenės grupei, kuriai reikalinga ypatinga teisinė apsauga visose teisės šakose¹³⁴. Vis dėlto net ir keturiolikos, penkiolikos, o dažnai ir vyresni vaikai dar nėra pajėgūs patys gintis nuo neteisėtų veiksmų, orientuotis situacijoje, jie ne visada gali teisingai ir visiškai suprasti daromos veikos reikšmę, jos padarinius ir kt¹³⁵. Manytina, jog tai, kad BK „mažametystės“ sąvoka nėra tiesiogiai įtvirtinta, būtų galima vertinti kaip tam tikrą teisės spragą – jeigu yra požymis, apibūdinantis tam tikrą sąvoką, turėtų būti ir „paaiškinimas“, ką ši nevienareikšmiška sąvoka apibūdina. Ypatingos vaiko apsaugos būtinybę pripažįsta ir tarptautiniai teisės aktai, šiame darbe minėti skyriuje „Nusikaltimų žmogaus gyvybei samprata ir sistema“¹³⁶. Šiuo metu pagal Lietuvos baudžiamuosius įstatymus mažamečiu yra laikomas 14 metų neturintis asmuo. Taigi kaltininko veika pagal BK 129 str. 2 d. 1 p. kvalifikuojama tada, kai nužudomas asmuo, nesulaukęs 14 metų amžiaus, ir kaltininkas tai suvokia arba tada, kai kaltininkas nors ir nežinojo, kad žudo mažametį, bet pagal aplinkybes ir savo asmenines savybes turėjo ir galėjo tai žinoti¹³⁷. Pasakymas, kad nors ir nežinojo, bet turėjo ir galėjo žinoti, suponuoja neatsargumą, tačiau visus požymius turi apimti tyčia, o ne neatsargumas, taigi turi būti įrodoma, kad kaltininkas turėjo žinių apie nukentėjusįjį (tiesiogiai žinojo, t.y. buvo giminaitis ar pan.) arba pagal aplinkybes turėjo žinoti (nukentėjusiojo išvaizda, elgesys, kiti duomenys, atspindintys aukos amžių bei žinomi kaltininkui, pavyzdžiui, kurioje

¹³² *Ibid.*, p. 498-502.

¹³³ ALIUKONIENĖ, R. *Sunkus sveikatos sutrikdymas: teorinės ir praktinės kvalifikavimo problemos*. Daktaro disertacija. Vilnius, 2007, p. 144.

¹³⁴ *Ibid.*, p. 144-145.

¹³⁵ DRAKŠIENĖ, A. Vaiko teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimas nacionalinėje baudžiamajoje teisėje. *Teisė*, 2005, Nr. 54, p. 67.

¹³⁶ 4-7 šio darbo puslapiai imtinai.

¹³⁷ LAT senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. *Teismų praktika*, 2004, Nr. 21, para. 12.

klasėje auka mokėsi)¹³⁸. Štai pavyzdžiui, Lietuvos Apeliacinis teismas savo 2009 m. vasario 18 d. nutartimi atmetė nuteistojo skundą, dėl Panevėžio apygardos teismo 2008 m. spalio 31 d. nuosprendžio, kuriuo M. P. pripažintas kaltu pagal LR BK 187 str. 2 d., 129 str. 2 d. 1 p., 7 p., 8 p. dėl to, jog būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, iš chuliganiškų paskatų, sunaikino svetimą didelės vertės turtą, visuotinai pavojingu būdu - padegdamas automobilį, lentas, malkinę, ūkinį pastatą, dviejų butų medinį gyvenamąjį namą, sunaikino R. L. priklausantį didelės 90000 Lt vertės turtą, butą, ir šiame bute buvusiam D. L. gaisro metu apsinuodijus anglies dvideginiu ir dėl to mirus, dėl chuliganiškų paskatų, visuotinai pavojingu būdu, nužudė mažametį nukentėjusįjį D. L. Apeliantas pažymi, jog jam nebuvo žinoma, kam priklauso namų valdos, todėl jam nebuvo ir negalėjo būti žinoma, kad vienoje iš namų valdų yra mažamečių vaikų. Tačiau teismas pasisakė, jog byloje nustatyta, kad gyvenamosios valdos buvo padegtos laikotarpyje nuo 16.00 val. iki 16.40 val., t.y. dienos metu. Iš įvykio vietos apžiūrų protokolų ir jų priedų - fotolentelių - akivaizdžiai matyti, kad namas, kurio laiptus padegė M. P., yra gyvenamasis, to M. P. negalėjo nesuvokti. Degiu skysčiu buvo apipilti ir padegti gyvenamojo namo laiptai - vienintelis išėjimas iš gyvenamųjų patalpų į lauką. Be to, kaip matyti iš liudytojo M. Š. parodymų, prie laiptų, kuriuos padegė M. P., buvo sudėti batai, vaiko žaislai, koridoriaus durys sunkiai užsidarydavo, todėl dažnai būdavo praviros. Kiekvienas normalaus išsivystymo žmogus, nesvarbu kuriuo paros metu apipildamas degiu skysčiu gyvenamojo namo laiptus - išėjimą į lauką ir juos padegdamas, suvokia savo veiksmų pavojingumą ir numato, kokius padarinius gali sukelti jo padaryta veika, t. y. supranta, kad gyvenamajame name gali būti žmonės, ir numato, kad padegant namą jie gali žūti¹³⁹.

Jei asmuo manė, kad žudomas mažametis, bet iš tikrųjų buvo nužudytas ne mažametis, tai veika kvalifikuojama kaip pasikėsینimo nužudyti mažametį asmenį ir paprasto nužudymo sutaptis, jei nėra kitų kvalifikuojamųjų požymių. Praktikoje atskirais atvejais iškyla sunkumų atribojant mažamečio nužudymą nuo naujagimio nužudymo (BK 131 str.)¹⁴⁰. Pavyzdžiui, LAT atmetė L. V. kasacinį skundą dėl Šiaulių apygardos teismo 2005 m. rugsėjo 29 d. nuosprendžio, kuriuo L. V. nuteista pagal BK 129 str. 2 d. 1, 2, 3 p. dėl to, kad daržinėje pagimdžiusi vyriškos lyties naujagimį, iš karto po gimdymo, mažamečiui jos vaikui dėl kūdikystės esant bejėgiškos būklės, panardindama jį į vandenį, dėl ko kūdikis užduso prigerdamas vandenyje ir mirė, tyčia jį nužudė. Nuteistoji tvirtino

¹³⁸ *Cit. op.* 3, p. 138.

¹³⁹ Lietuvos Apeliacinio teismo 2009-02-18 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-94/2009.

¹⁴⁰ *Cit op.* 3, p. 139.

neturėjusi išskaičiavimų nužudyti savo kūdikį ir neatsimenanti, kas atsitiko gimdymo metu. Ekspertų komisija padarė kategorišką išvadą, kad L. V. veikos padarymo metu nebuvo laikinoje psichikos veiklos sutrikimo (gimdymo nulemtoje) būsenoje, galėjo suprasti savo veiksmų esmę¹⁴¹. Taigi esminiai šių nusikaltimų atribojimo momentai yra vaiko amžius (t.y. mažamečio nužudymo atveju nukentėjusysis yra vaikas iki 14 m., o naujagimio nužudymo atveju nukentėjusysis yra išimtinai labai jauno amžiaus vaikas - kūdikis iki kelių mėnesių; kadangi kiekvienas kūdikis yra mažametis, bet ne kiekvienas mažametis yra kūdikis) ir kaltininkės (motinos) gimdymo nulemta būseną (dažniausiai tai yra gimdymo ir pogimdyminės psichozės - depresija, kliedesiai, dirglumas ir panašiai, o toks periodas paprastai gali tęstis iki dviejų mėnesių¹⁴²).

3.1.2. Bejėgiškos būklės žmogaus nužudymas

Nužudymą kvalifikuojamuoju požymiu pripažįstamas bejėgiškos būklės žmogaus nužudymas, kuris yra įtvirtintas BK 129 str. 2 d. 2 p., kadangi atspindi kaltininko žiaurumą, cinizmą bei šaltakraujiškumą nukentėjusiojo atžvilgiu¹⁴³. Tai yra tie atvejai, kai nužudomas asmuo, kuris ar dėl fizinių, ar dėl psichinių savybių negali suprasti kaltininko veikos pobūdžio, negali gintis ar kitaip vengti pavojaus arba aktyviai pasipriešinti kaltininkui¹⁴⁴. Iš šios bendros taisyklės galima išskirti tokius momentus:

- nukentėjusysis nesuvokia kaltininko veikos pobūdžio, grėsmės savo gyvybei (pavyzdžiui, nukentėjusysis mano, kad visi žmonės yra geri, dėl to negali gintis, nes mano, kad viskas yra gerai);
- nukentėjusysis suvokia veiksmų pobūdį, bet negali gintis ar aktyviai pasipriešinti kaltininkui (pavyzdžiui, asmuo turi fizinę negalią)¹⁴⁵.

Bejėgišką būklę gali lemti įvairios aplinkybės, pavyzdžiui, liga, neįgalumas (pavyzdžiui, nukentėjusysis yra aklas), amžius (pavyzdžiui, nukentėjusysis yra labai senyvo amžiaus asmuo), apalpinimas, sąmonės praradimas, miegas, girtumas, apsvaigimas nuo narkotinių, psichotropinių ar kitaip psichiką veikiančių medžiagų ir pan. Pagal Rusijos AT praktiką miegas pripažįstamas lemiančiu asmens bejėgišką būseną, kai tokia būseną yra ilgalaikė ir negali būti pašalinta per trumpą laiką¹⁴⁶. Su tokia nuomone galima sutikti, kadangi asmuo gali miegoti ne tik „kietai“, tačiau ir snūduriuoti, tuo pat metu

¹⁴¹ LAT 2006-03-07 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-283/2006.

¹⁴² *Cit. op.* 22, p. 123, para. 10.

¹⁴³ *Cit. op.* 3, p. 140.

¹⁴⁴ *Cit. op.* 22, para. 13.

¹⁴⁵ *Cit. op.* 11.

¹⁴⁶ *Ibid.*

išlikdamas budrus. Pavyzdžiui, Panevėžio apygardos teismo 2008 m. rugsėjo 5 d. nuosprendžiu N. Š. nuteistas pagal BK 129 straipsnio 2 dalies 5 punktą. Šioje byloje taip pat buvo keliamas klausimas ir dėl bejėgiškos būklės, tačiau teismas konstatavo, kad iš kaltinimo šalintina, jog nužudymas padarytas bejėgiškos būklės žmogui, kadangi minėtai aplinkybei patvirtinti byloje nėra surinkta pakankamai įrodymų - nors buvo rasti smūgio pėdsakai ant pagalvės, tačiau tai nepaneigia nuoseklių kaltinamojo N. Š. parodymų, jog smūgius A. J. jis sudavė šiam jau atsibudus, keliantis bei atsikėlus iš lovos, todėl ne bejėgiškos būklės (miegant). Tą patvirtina ir ta aplinkybė, jog A. J. lavonas rastas ne lovoje, bet šalia lovos¹⁴⁷.

LAT suformulavo taisyklę, kad jeigu nukentėjusysis tapo bejėgiškos būklės dėl kaltininko veiksmų (pavyzdžiui, buvo apnuodytas) ir kaltininkui tik po to kilo sumanymas nukentėjusįjį nužudyti, tai kaltininko veika irgi turi būti kvalifikuojama pagal šį punktą, kadangi ketinimas susiformuoja jau po to, kai nukentėjusysis tapo bejėgiškos būklės. Jeigu mintis nužudyti kilo jau prieš tai, tokiu atveju, minėtoji taisyklė netaikoma. Kad kaltininkas atsakytų pagal šį punktą, jis turi suvokti, kad nukentėjusysis yra bejėgiškos būklės ir šia būkle pasinaudoti¹⁴⁸. Pavyzdžiui, LAT savo 2008 m. gruodžio 16 d. nutartimi nusprendė atmesti kasatoriaus skundą dėl Kauno apygardos teismo 2007 m. lapkričio 26 d. nuosprendžio, kuriuo A. C. nuteistas pagal LR BK 129 str. 2 d. 2, 6, 8 p. dėl to, kad namo trečiosios laiptinės laiptų aikštelėje, tarp pirmo ir antro aukštų, dėl chuliganiškų paskatų, tyčia, turėdamas rankoje aerosolinių dažų flakoną, apipurškė jais ant laiptų gulinčio girta ir miegančio, t. y. bejėgiškos būklės, nukentėjusiojo N. A. kelnes dešinės kojos blauzdos srityje ir šias uždegė turėtais degtukais; nukentėjusysis dėl terminio 3–61 proc. kūno paviršiaus odos nudegimo ir kilusių komplikacijų mirė; taip A. C. itin žiauriai jį nužudė. Kasatorius nesutinko su tokiu teismo nuosprendžiu ir nurodė, kad jis negalėjo suprasti bei įvertinti savo veiksmų pobūdžio dėl amžiaus (14 m.) ir jį atitinkančios socialinės brandos, nes nutarė padegti nukentėjusiojo drabužius tik todėl, kad galvojo, jog nuo padegimo vyriškiui bus karšta, jis pabus ir išeis iš laiptinės. Tačiau teismai vadovavosi Valstybinės teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizės aktu, kuriame konstatuota, kad A. C. socialinė ir protinė branda nusikalstamos veikos padarymo metu atitiko jo amžių, pagal savo psichinio išsivystymo lygį ir amžiaus tarpsnio ypatumus bei psichologines savybes jis galėjo suprasti ir įvertinti savo veiksmų pobūdį ir esmę bei juos valdyti, jis buvo normalios emocinės būsenos¹⁴⁹.

¹⁴⁷ Panevėžio apygardos teismo 2010-09-05 nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-52-511/2008.

¹⁴⁸ *Cit. op.* 137, para. 13.

¹⁴⁹ LAT 2008-12-16 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-472/2008.

Štai doc. dr. A. Abramavičius pastebi, kad praktikoje kyla tam tikrų problemų, pavyzdžiui, kai kuriais atvejais bejėgiškos būklės nukentėjusiajam sukėlimas yra vieningo nužudymo proceso dalis. Pavyzdžiui, J nori nužudyti A, pradeda jį smaugti, A apalpstą, J išsitraukia peilį ir jį pribaigia. Kai kaltininkas pradėjo nusikalstamą veiką ir susiformavo tyčia nužudyti, A dar nebuvo bejėgiškos būklės. Iš to, kas pasakyta, darome išvadą: kad asmuo atsakytų pagal šį punktą, sumanymas nužudyti turi kilti po to, kai nukentėjusysis tapo bejėgiškos būklės¹⁵⁰.

Pažymėtina, kad vien tik ta aplinkybė, jog asmuo nėra pakankamai fiziškai stiprus ar kad jis yra senyvo amžiaus, ar serga kokia liga, ar yra mažametis, neįrodo jo bejėgiškos būklės. Kiekvienu atveju būklę reikia vertinti objektyviai, nes „bejėgiška būklė“ yra vertinamasis kriterijus. Atskiras probleminis klausimas yra dėl to, ar mažametystę iš karto reikėtų laikyti ir bejėgiška būkle. Akivaizdu, kad ne, kadangi mažametystė ir bejėgiška būklė yra įtvirtinti kaip nužudymą kvalifikuojamieji požymiai atskiruose BK 129 str. 2 d. punktuose. Tai, kad asmeniui dar nėra suėję 14 metų, savaime dar nereiškia, kad jis yra bejėgiškos būklės, kadangi pagal savo išsivystymą toks „mažametis“ gali būti stipresnis už kai kuriuos suaugusiuosius. Antra vertus, nederėtų pamiršti ir to, kad, pavyzdžiui, dvejų metų vaikas yra ir mažametis, ir neabejotinai bejėgiškos būklės asmuo, kuris net ir norėdamas, vargu ar galėtų save apginti. Taigi manytina, jog kaltininkui tokiu atveju turėtų būtų inkriminuojami abu šie nužudymą kvalifikuojamieji požymiai, jei jis suvokė, kad auka yra mažametis ir bejėgiškos būklės asmuo, ir tuo pasinaudojo. Jau minėtas Šiaulių apygardos teismo 2005 m. rugšėjo 29 d. nuosprendis puikiai iliustruoja šią teorinę tezę. Taip pat įkaito arba žmogaus, kuriam atimta laisvė, nužudymas kvalifikuotinas kaip šių nusikaltimų ir nužudymo sutaptis.

3.1.3. Savo artimo giminaičio ar šeimos nario nužudymas

Nužudymą kvalifikuojamuoju požymiu pripažįstamas savo artimo giminaičio ar šeimos nario nužudymas, kuris yra įtvirtintas BK 129 str. 2 d. 3 p.

Ketvirtasis Dievo įsakymas skelbia - „Gerbk savo tėvą ir motiną“, ir tik penktasis - „Nežudyk“, todėl akivaizdu, kad krikščioniškosios moralės vertybių skalėje pagarba savo tėvams užima vieną aukščiausių vietų¹⁵¹. Šeima yra viena didžiausių visuomenės vertybių. LR Konstitucijos 38 str. 1 ir 2 d. įtvirtinta, jog šeima yra visuomenės ir

¹⁵⁰ *Cit. op.* 11.

¹⁵¹ *Cit. op.* 133, p. 152.

valstybės pagrindas, valstybė saugo ir globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę¹⁵², todėl visiškai nekelia nuostabos įstatymų leidėjo pozicija savo artimo giminaičio ar šeimos nario nužudymą laikyti šią veiką kvalifikuojamuoju požymiu. Toks nužudymas ne tik parodo asmens nepagarbą įstatymo saugomiems gėriams, nusistovėjusioms moralės bei dorovės normoms, žmogiškumui, bet ir patvirtina visišką žmogaus moralinį žlugimą. Pavyzdžiui, LAT 2010 m. gruodžio 7 d. nutartimi atmetė nuteistojo V. J. Ž. kasacinį skundą dėl Kauno apygardos teismo 2010 m. kovo 15 d. nuosprendžio, kuriuo V. J. Ž. pripažintas kaltu ir nuteistas pagal LR BK 129 str. 2 d. 3 p. Taip pat buvo skundžiama ir Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. birželio 18 d. nutartis, kuria nuteistojo V. J. Ž. apeliacinis skundas atmestas. Kaltininkas nuteistas už tai, kad 2008 m. kovo 7 d. būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, gyvenamajame name asmeninio konflikto metu nustūmė savo tėvą G. J. Ž. nuo laiptų ir sudavė jam rankomis bei kojomis ne mažiau kaip septynis smūgius į galvą, ne mažiau kaip keturis smūgius į kitas kūno vietas, vieną kartą suspaudė krūtinę. Nuo galvos sumušimo kraujui išsiliejus į smegenų žievę, požievį bei po smegenų dangalais, atsiradus komplikacijoms, G. J. Ž. mirė¹⁵³. Bylos pavyzdys akivaizdžiai iliustruoja, kokio žiaurumo nusikaltimas yra savo tėvo nužudymas. Reikia paminėti, kad iki 2008 m. birželio 12 d. įstatymo Nr. X-1597 analizuojamas požymis buvo žymiai siauresnis ir skambėjo taip: „motinos, tėvo ar vaiko nužudymas“. Dabar norint išsiaiškinti, kas patenka į sąvokas „artimas giminaitis“ bei „šeimos narys“, reiktų vadovautis BK 248 str., kuris numato, jog artimieji giminaičiai yra tėvai (įtėviai), vaikai (įvaikiai), broliai, seserys, seneliai ir vaikaičiai, o nusikaltimą padariusio asmens šeimos nariai yra kartu su juo gyvenantys tėvai (įtėviai), vaikai (įvaikiai), broliai, seserys ir jų sutuoktiniai, taip pat nusikaltimą padariusio asmens sutuoktinis arba asmuo, su kuriuo nusikaltimą padaręs asmuo bendrai gyvena neįregistravęs santuokos (partnerystė), sutuoktinio tėvai¹⁵⁴. Ankstesnė šio straipsnio redakcija suteikė prioritetą būtent kraujo ryšiams (motina, tėvas, vaikas), visiškai eliminuodama kitus artimus žmones arba įtėvius/įvaikius. Tačiau manytina, kad šio punkto koncepcija yra visiškai kitokia. Juk kraujo ryšys dar nereiškia, kad tarp tėvų ir vaikų yra artimas, glaudus tarpusavio ryšys, be to, tai kertasi su CK įtvirtintomis nuostatomis, jog įvaikinimu panaikinamos tėvų ir vaikų, o sukuriamos įtėvių ir įvaikių asmeninės ir turtinės teisės. Pavyzdžiui, LAT 2010 m. kovo 16 d. nutartimi atmetė nuteistojo E. K. kasacinį skundą dėl Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. birželio 12 d. nuosprendžio ir Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. spalio 23 d.

¹⁵² *Cit. op.* 1.

¹⁵³ LAT 2010-12-07 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-627/2010.

¹⁵⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr.89-2741.

nuosprendžio, kuriuose E. K. pagal BK 129 str. 2 d. 3 p. nuteistas už tai, kad apsvaigęs nuo alkoholio, Kretingoje, gyvenamosiose patalpose, buitinio konflikto su sugyventine D. N. metu sudavė jai į galvą kumščiais ne mažiau kaip 6 smūgius, dėl to išsivystė antrinės smegenų kraujosruvos ir galvos smegenų pabrinkimas, D. N. mirė sumušimo vietoje, ir taip tyčia nužudė savo sugyventinę¹⁵⁵.

Praktikoje būta ir nesutapimų aiškinant sąvoką „vaikas“, pavyzdžiui, teigiama, jog vaiku šio punkto prasme laikome asmenį iki 18 metų. LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 2 str. yra pateikiama vaiko sąvoka: vaikas yra žmogus, neturintis 18 metų, išskyrus atvejus, kai įstatymai numato kitaip¹⁵⁶, tačiau šiame punkte kalbama apie vaiką giminyšės, o ne amžiaus prasme¹⁵⁷. LAT yra išaiškinęs, kad kai motina ar tėvas nužudo savo vaiką, vaiko amžius kvalifikavimui reikšmės neturi. Štai jei nužudomas 14 metų neturintis asmuo, kaltininkui papildomai inkriminuojamas ir mažamečio nužudymas. Kaip jau minėta, kyla diskusijų, kaip turėtų būti vertinama situacija, kai motina nužudo naujagimį. BK 131 str. prasme veikos kvalifikacija išimtinai siejama su motinos psichofizine būseną, nulemta gimdymo proceso, o štai kai ketinimas nužudyti savo vaiką kilo dar iki gimdymo arba veika padaryta ne dėl gimdymo proceso nulemtos būsenos, kaltininkei turėtų būti inkriminuojamas kvalifikuotas savo mažamečio, bejėgiškos būklės vaiko nužudymas pagal BK 129 str. 1, 2, 3 punktus¹⁵⁸.

Derėtų pažymėti, kad Vilniaus apygardos teismas 2009 m. rugsėjo 21 d. nutartimi kreipėsi į LR Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar LR BK 129 str. 2 d. 3 p. (LR 2008 m. birželio 12 d. įstatymo Nr. X-1597 redakcija) atitinka LR Konstitucijos 29 str. 1 d. ir konstituciniam teisinės valstybės principui, taip pat baudžiamosios bylos nagrinėjimą nutarė atidėti, kol bus gautas LR Konstitucinio Teismo nutarimas. Byloje L. P. kaltinamas tuo, kad 2008 m. spalio 11 d. apie 22.00 val., būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, asmeninio konflikto su savo broliu K. P. metu sudavė pastarajam ne mažiau penkių smūgių rankomis į galvą ir kaklą, padalydamas galvos sumušimą, kas komplikavosi galvos smegenų pabrinkimu, koma, abipusiu židininio plaučių uždegimu, progresuojančiu kvėpavimo ir širdies veiklos nepakankamumu, dėl ko 2008 m. spalio 13 d. K. P. ligoninėje mirė, ir taip nužudė savo artimąjį giminaitį - brolių K. P. Šiais savo veiksmais L. P. kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką, numatytą LR BK 129 str. 2 d. 3 p. Pradėjus nagrinėti baudžiamąją bylą kaltinamojo L. P. gynėjas, manydamas, kad ši LR BK nuostata yra taikoma netinkamai, pateikė prašymą kreiptis į LR Konstitucinį Teismą.

¹⁵⁵ LAT 2010-03-16 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-121/2010.

¹⁵⁶ Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. Valstybės žinios, 1996, Nr. 33-807.

¹⁵⁷ *Cit. op.* 3, p. 150-151.

¹⁵⁸ *Ibid.*

Gynėjas teigia, kad gretinant LR BK 129 str. 2 d. 3 p. su LR Konstitucijos 29 str. 1 d. nuostata, reiškiančia konstitucinį visų asmenų lygybės principą, darytina išvada, kad dabar galiojanti LR BK 129 str. 2 d. 3 p. redakcija prieštarauja konstituciniam visų asmenų lygybės principui ir teisinės valstybės principui, nes abejonės kyla dėl įstatymo leidėjo pozicijos, lemiančios kvalifikuotą nužudymą, vadovaujantis ne kaltininko veikos išskirtiniu pavojingumu ar kitomis nusikalstamos veikos padarymo aplinkybėmis, o giminystės, grindžiamos kraujo ryšio ar įvaikinimo, faktu. Prašyme taip pat atkreipiamas dėmesys, kad konstitucinis visų asmenų lygybės įstatymui principas būtų pažeidžiamas, jei tam tikra grupė asmenų, kuriems skiriama teisės norma, palyginti su kitais tos pačios normos adresatais, būtų kitaip traktuojama, nors tarp tų grupių nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas. Gynėjo teigimu, gretinant minėtą Konstitucinio Teismo poziciją įstatymų leidybai su galiojančia BK 129 str. 2 d. 3 p. redakcija, darytina išvada, kad įstatymų leidėjas, šios nusikalstamos veikos objektą ir subjektą išskiria iš kitų, neturinčių giminystės ryšių tokių nusikalstamų veikų objektų ir subjektų, ne dėl nusikaltusio asmens padarytos veikos pavojingumo laipsnio, t.y. ne dėl subjekto tyčios, o dėl objektyvių, nei nuo objekto, nei nuo subjekto nepriklausančių giminystės ryšių. Atkreipiamas dėmesys ir į tai, kad Konstitucijos 19 straipsnyje garantuojama žmogaus teisė į gyvybę, kurią saugo įstatymas, žmogaus gyvybės nediferencijuoja nei pagal svarbą, nei pagal kokius nors kitus požymius. Galima manyti, kad nagrinėjamu atveju taikant baudžiamąjį įstatymą, kai nužudymas pripažįstamas kvalifikuotu dėl giminystės ryšių ar įvaikinimo, nukentėjusiojo asmens gyvybė įgauna išskirtinį vertinimą ne dėl nusikaltusio asmens padarytos veikos pavojingumo laipsnio, tai yra ne dėl subjekto tyčios, o dėl objektyvių, nei nuo objekto, nei nuo subjekto nepriklausančių giminystės ryšių. Teigiama, kad dabar galiojančioje BK 129 str. 2 d. 3 p. normoje numatytas teisinis reguliavimas sudaro pielaidą manyti, jog tokie patys teisiniai faktai - nužudymas - nesant jokių kitų nusikalstamą veiką kvalifikuojančių aplinkybių, o tik giminystės ryšiui ar įvaikinimo faktui tarp kaltininko ir nukentėjusiojo, vertinami skirtingai. Todėl teismui taip pat sukėlė abejonę, ar minėta BK norma tokių pačių teisinių faktų nevertina skirtingai, nes visų asmenų lygybės principas reiškia, jog atitinkamos rūšies santykių subjektams - visiems vienodais požymiais pasižymintiems asmenims ar jų grupėms turi būti taikomas tas pats įstatymas ar kitas teisės aktas bei vienodai turi būti taikomos tiek materialiosios, tiek procesinės teisės normos¹⁵⁹.

¹⁵⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Prašymai ir bylos. *Bylų sąrašas* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-20]. Prieiga per internetą: < http://www.lrkt.lt/Prasymai/47_2009.htm > [Žiūrėta 2011-03-20].

3.1.4. Nėščios moters nužudymas

Nužudymą kvalifikuojamuoju požymiu pripažįstamas nėščios moters nužudymas, kuris yra įtvirtintas BK 129 str. 2 d. 4 p.

Ši nusikalstama veika laikoma pavojingesne už nužudymą be jo pavojingumą didinančių ar mažinančių aplinkybių todėl, kad kaltininkas kėsiasi į nėščios moters, kurios padėtis išskirtinė psichologiniu, fiziologiniu, moraliniu ir socialiniu požiūriu, gyvybę. Be to, nužudant nėščią moterį, paprastai sunaikinama ir pradėjusi formuotis gyvybė - būsimas žmogus¹⁶⁰. Pagal šį punktą nužudymas kvalifikuojamas tik tuo atveju, kai kaltininkas žinojo arba pagal veikos aplinkybes ir savo asmenines savybes turėjo ir galėjo suvokti, kad nukentėjusioji yra nėščia¹⁶¹. Nesvarbu, iš kur kaltininkas sužinojo apie nukentėjusiosios nėštumą (ar kaltininkui pranešė pati nukentėjusioji, medikas ar kiti asmenys, ar nėštumas buvo matyti iš nukentėjusiosios išvaizdos ir t.t), kokia nėštumo trukmė, kokia vaisiaus būklė, nes tai veikos kvalifikavimui reikšmės neturi, lygiai kaip ir reikšmės neturi nei nužudymo motyvai. Pavyzdžiui, Panevėžio apygardos teismo 2006 m. sausio 18 d. nuosprendžiu D. M. nuteistas pagal nagrinėjamą punktą dėl to, kad, supykęs dėl asmeninių nesutarimų, tyčia nuo laiptų nustumė nėščią savo žmoną R. M., kuri nuo patirtų kūno sužalojimų mirė. Nors kaltininkas neigė žinojęs, kad jo žmona nėščia, tačiau iš jo paties parodymų, kuriuos patvirtino liudytojas, aišku, kad D. M. suprato apie savo žmonos nėštumą, o tai, kad jo žmona nepasakė apie nėštumą, reikšmės neturi¹⁶². Galimos situacijos, kad nužudant nėščią moterį miršta tik moteris, o naujagimio gyvybė išsaugoma, tai taip pat neturi reikšmės kvalifikavimui. Jei asmuo manė, kad moteris nėščia, o iš tikrųjų ji nėščia nebuvo - kvalifikuojama kaip pasikėsinimas nužudyti nėščią moterį pagal BK 22 str. 2 d. ir 129 str. 2 d. 4 p. Tačiau tarp teisininkų vyksta diskusija: vieni siūlo kaltininko veiką kvalifikuoti pagal tyčią, t.y. kaip pasikėsinimą nužudyti nėščią moterį. Kiti mano, kad tokią kaltininko veiką reikia kvalifikuoti kaip baigtą paprastą nužudymą ir pasikėsinimą nužudyti nėščią moterį¹⁶³. Manytina, kad pastarasis variantas logiškesnis.

3.1.5. Dviejų ar daugiau asmenų nužudymas

¹⁶⁰ *Cit. op.* 3, p. 153.

¹⁶¹ *Cit. op.* 137, para. 15.

¹⁶² Panevėžio apygardos teismo 2006-01-18 nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-10-350/2006 – *Cit. op.* 3, p. 154.

¹⁶³ *Cit. op.* 11.

Nužudymą kvalifikuojamuoju požymiu pripažįstamas dviejų ar daugiau asmenų nužudymas, kuris yra įtvirtintas BK 129 str. 2 d. 5 p.

Šio požymio numatymas baudžiamajame įstatyme grindžiamas tuo, kad, palyginus su paprastu nužudymu, iškyla daug sunkesni padariniai, o kaltininkas, tyčia nužudydamas du ar daugiau žmonių, kelia ir didesnę pavojų, kadangi veikia akivaizdžiai neskrupulingai. Pagal LAT išaiškinimą akivaizdu, jog šis punktas taikomas dviem atvejais:

- Kaltininkas vienu metu nužudo bent du asmenis, veikdamas tiesiogine ar netiesiogine tyčia atskirų nukentėjusių atžvilgiu. Šiuo atveju tyčia prieš pat nužudymą gali ir neapimti dviejų ar daugiau žmonių nužudymo.
- Kaltininko veika kvalifikuojama ir tada, kai kaltininkas skirtingu laiku, tačiau veikdamas tiesiogine tyčia ir turėdamas bendrą nusikalstamą sumanymą nužudo bent du asmenis. Šiuo atveju reikia įrodyti, kad kaltininko tyčia apėmė tikslą nužudyti bent du asmenis.

Dažniausiai toks nužudymas padaromas vienoje vietoje tuo pačiu metu¹⁶⁴. Ankstesnėje LAT praktikoje (1999 m. birželio 18 d. nutarimas) buvo vedama prie išvados, kad jei kaltininkas veikdavo tiesiogine tyčia siekdamas nužudyti du asmenis, vieną nužudydavo, o kito ne - tokia kaltininko veika turėtų būti vertinama tik kaip pasikėsėjimas nužudyti du asmenis. 2004 m. senato nutarime išsakyta priešinga pozicija - teigiama, kad jei vienas iš dviejų asmenų yra nužudomas, tai kaltininko veika turi būti kvalifikuojama kaip „paprasto“ nužudymo ir pasikėsėjimo nužudyti du asmenis sutaptis. Galimos tokios situacijos, kai kaltininkas turėjo sumanymą nužudyti 3 ar daugiau asmenis, tačiau jam pavyksta nužudyti tik du asmenis, o į kitus tik pasikėsėjama, taigi LAT išsakė poziciją, kad tokiu atveju, jei nužudomi bent du asmenys, veika kvalifikuojama kaip baigtas dviejų ar daugiau asmenų nužudymas. Štai kai vienu metu vienoje vietoje tais pačiais veiksmais gyvybė atimama dviems ar daugiau žmonių, tačiau vienam tyčia, o kitam - dėl neatsargumo, BK 129 str. 2 d. 5 p. inkriminuoti negalima, nes yra du savarankiški nusikaltimai - nužudymas ir neatsargus gyvybės atėmimas¹⁶⁵.

Derėtų aptarti ir tokią situaciją: kaip kvalifikuoti veiką, kai žudikas maniakas nužudo, tarkim, 10 žmonių skirtingu metu, nėra vieningos tyčios ir kitų nužudymą kvalifikuojamųjų požymių? Šiuo metu, kiekvienas toks nužudymas būtų kvalifikuojamas pagal BK 129 str. 1 d. kaip „paprastas“ nužudymas. Tačiau galbūt reikėtų analizuojamą punktą interpretuoti, suvokti šiek tiek plačiau - nesvarbu, vieninga tyčia ar ne, tas pats nužudymo laikas ar ne, jei kaltininkas nužudo bent du asmenis, jam turėtų būti

¹⁶⁴ *Cit. op. 22*, p. 115, para. 17.

¹⁶⁵ *Cit. op. 22*, p. 116, para. 17.

pritaikytas šitas punktas? Svarstyтина, ar nebūtų racionalu ir tikslinga į nužudymą kvalifikuojamųjų požymių sąrašą gražinti pakartotinumo. Dr. A. Milinio nuomone, toks gražinimas būtų nepagrįstas, nes tai ne pačią nusikalstamą veiką, o kaltininką charakterizuojantis požymis¹⁶⁶.

Analizuojamo punkto pavyzdžiu yra jau minėtas Panevėžio apygardos teismo 2008 m. rugsėjo 5 d. nuosprendis, kuriuo N. Š. nuteistas pagal BK 129 straipsnio 2 dalies 5 punktą už tai, kad 2007 m. liepos 12 d., apie 23.30 val., to paties gyvenamojo namo svetainėje dėl asmeninių nesutarimų ir pykčio metaliniu vamzdžiu sudavė septyniolika smūgių A. N. J. į galvą ir kitas kūno vietas ir po to, laiptais užlipęs į namo antrajame aukšte esantį kambarį, metaliniu vamzdžiu sudavė šešiolika smūgių A. J. į galvą ir kitas kūno vietas. Nuo galvos sužalojimų, kraujui išsiliejus galvos smegenyse ir po smegenų dangalais, A. N. J. ir A. J. mirė. Teismas konstatavo, jog ši N. Š. veika atitinka BK 129 str. 2 d. 5p. numatytą nusikaltimą, nes jis nužudė du žmones. Veika padaryta veikiant tiesiogine tyčia, nes nusikaltimo padarymo būdas ir priemonė - kaltinamasis, smūgiuodamas daugelį smūgių metaliniu vamzdžiu A.N. J., o po to A. J. į galvas, būdamas pakaltinamas, aiškiai suprato, jog taip gali atimti jiems gyvybę ir to siekė¹⁶⁷.

Dar vienas pavyzdys yra Šiaulių apygardos teismo 2008 m. vasario 29 d. nuosprendis, kuriuo kaltinamoji A. B. (J.) kaltinama, kad lydėdama į koridorių išeinantį savo mažametį vaiką T. J. ir būdama už jo nugaros, iš asmeninių paskatų, užmetė ant T. J. kaklo smaugvirvę ir panaudojusi fizinę jėgą, ją užveržė bei laikė tol, kol jis mirė nuo pasmaugimo kilpa. Vėliau tą pačią dieną tęsdama savo nusikalstamą sumanymą, toje pačioje vietoje - to paties namo koridoriuje - lydėdama į treniruotę išeinantį savo mažametį vaiką M. J. ir būdama už jo nugaros, iš asmeninių paskatų, užmetė ant M. J. kaklo smaugvirvę ir, panaudojusi fizinę jėgą, ją užveržė ir laikė tol, kol jis mirė nuo pasmaugimo kilpa, t. y. A. J. tokiais savo tyčiniiais veiksmais padarė nusikaltimą, numatytą LR BK 129 str. 2 d. 1 p., 3 p. ir 5 p. Teismas konstatavo, kad kaltinamoji A. B. (J.) nužudžiusi - pasmaugdama vieną sūnų - mažametį T., kuriam tuo metu buvo tik aštuoneri metai, jį paslėpė namo rūsyje ir turėdama tikslą nužudyti ir kitą sūnų M., kuriam buvo dvylika metų, laukė, kada šis sugrįš iš mokyklos, ir šiam sugrįžus šaltakraujiškai nužudė pasmaugdama ir jį. Po to abu kūnus sudėjo į automobilį, nuvežė ir įmetė į upę. T. ir M. J., būdami mažamečiai ir iš savo motinos nesitikėdami smurto, negalėjo jai

¹⁶⁶ *Cit. op.* 3, p. 161-162.

¹⁶⁷ Panevėžio apygardos teismo 2010-09-05 nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-52-511/2008.

pasipriešinti, tuo kaltinamoji pasinaudojo ir juos nužudė - pasmaugdama. Visos šios aplinkybės parodo A. B. (J.) vieningą tyčią nužudyti abu savo sūnus¹⁶⁸.

3.2. Kvalifikuojamieji požymiai, apibūdinantys nužudymo objektyviają pusę

Šiai nužudymą kvalifikuojamųjų požymių grupei priskirtini BK 129 str. 2 d. 6 ir 7 punktuose įtvirtinti požymiai, apibūdinantys veikos objektyviają pusę ir didinantys jos pavojingumą, t.y. nužudymas kankinant ar kitaip itin žiauriai bei nužudymas kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu.

3.2.1. Nužudymas kankinant ar kitaip itin žiauriai

Nužudymą kvalifikuojamuoju požymiu pripažįstamas nužudymas kankinant ar kitaip itin žiauriai, kuris yra įtvirtintas BK 129 str. 2 d. 6 p.

LR Konstitucijos 21 str. 3 d. įtvirtinta nuostata, kad draudžiama žmogų kankinti, žaloti, žeminti jo orumą, žiauriai su juo elgtis, taip pat nustatyti tokias bausmes; panašios nuostatos yra ir pagrindiniuose tarptautiniuose teisės aktuose, taigi visiškai suprantama įstatymų leidėjo pozicija kankinimą ir žiaurumą vertinti kaip nužudymą kvalifikuojamuosius požymius, be to, toks veikos padarymo būdas numatytas BK ir kaip aplinkybė, sunkinanti baudžiamąją atsakomybę už bet kokią kitą nusikaltamą veiką. Jau minėta, kad kiekvienas nužudymas yra žiaurus aktas, tačiau ne kiekvienas nužudymas gali būti pripažintas itin žiauriu. Neabejotina, kad tokios nusikaltamos veikos kelia ypatingą pavojų dėl savo pobūdžio, pasireiškiančio žiauriais kaltininko veikimo metodais, bei parodo pačius neigiamiausius kaltininko asmenybės bruožus - agresyvumą, negailestingumą, sadizmą, „žvėriškumą“, abejingumą kitų žmonių kančioms ir sukeltam skausmui¹⁶⁹. Pagal LAT išaiškinimą, kankinimas - tai tam tikrą laiką trunkantys veiksmai, sukeltantys dideles fizines, dvasines kančias nukentėjusiajam tiesiogiai į jo kūną arba sudarantys sąlygas kilti tokioms kančioms (dėl skausmo, alkio, troškulio, šalčio, karščio, verčiant atlikti nukentėjusįjį žeminančius veiksmus ir pan.), o nužudymas kitaip itin žiauriai yra tada, kai gyvybė atimama itin skausmingu būdu (nuodijant, deginant, užkasant, numetant iš didelio aukščio ir pan.) arba padarant nukentėjusiajam daug kūno

¹⁶⁸ Šiaulių apygardos teismo 2008-02-29 nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1-34-152/08.

¹⁶⁹ *Cit. op.* 133, p. 160.

sužalojimų. Pastaruoju atveju neturi reikšmės, kiek laiko nukentėjusysis po panaudoto smurto iki mirties jautė kūno sužalojimų sukeltą skausmą. Pavyzdžiui, LAT 2010 m. birželio 22 d. nutartimi nutarė atmesti K. J. ir A. J. kasacinį skundą dėl Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. spalio 21 d. nuosprendžio ir Lietuvos Apeliacinio teismo 2010 m. sausio 22 d. nutarties, pagal kuriuos K. J. ir A. J. nuteisti pagal BK 129 str. 2 d. 6 p. už tai, kad kartu su D. R. būdami apsvaigę nuo alkoholio, veikdami bendrininkų grupe, elgdami itin žiauriai, kilus konfliktui tarp kaltinamojo D. R. ir nukentėjusiojo E. L., užpuolė nukentėjusįjį. D. R. kumščiais sudavė ne mažiau kaip du smūgius nukentėjusiajam į galvą, o K. J. spyrė į krūtinę ir R. L. pargriuvo. A. J. ranka laikė apglėbęs parklupusio nukentėjusiojo kaklą ir neleido šiam atsikelti. Tuo metu D. R. E. L. sudavė į galvą ne mažiau kaip du smūgius kumščiu ir ne mažiau kaip vieną smūgį koja, o K. J. nešaunamuuju ginklu - kastetu - sudavė nukentėjusiajam ne mažiau kaip tris smūgius į galvą ir ne mažiau kaip vieną smūgį į pilvą. E. L. bandant atsikelti, A. J. jam ne mažiau kaip du kartus spyrė į nugarą. Nukentėjusiajam pargriuvus, ant žemės gulinčiam E. L. D. R. alkūne sudavė vieną smūgį į galvą, K. J. sudavė kastetu nukentėjusiajam į galvą ir kitas kūno vietas ne mažiau kaip du smūgius, o koja - ne mažiau kaip tris smūgius, A. J. nukentėjusiajam į galvą spyrė ne mažiau kaip du kartus, ir taip tyčia itin žiauriai nužudė kitą žmogų. Teismas pasisakė, jog itin žiaurus nužudymas nustatomas įvertinus panaudoto smurto pobūdį, jo laiką, intensyvumą, padarytų sužalojimų kiekį, lokalizaciją, įrankius bei kitas aplinkybes. Kvalifikuojant veiką pagal BK 129 straipsnio 2 dalies 6 punktą, būtina nustatyti kaltininko psichinį santykį su nužudymo būdu, t. y. ar jis suvokė, kad nužudo itin žiauriai¹⁷⁰.

Pagal analizuojamą punktą taip pat gali būti pripažįstami ir tie atvejai, kai prieš atimant gyvybę ar jos atėmimo metu iš nukentėjusiojo buvo tyčiojamasi arba kai kaltininkas tyčia trukdo suteikti pagalbą jo sužalotam nukentėjusiajam, arba kai nužudoma suardant žmogaus anatomicinį vientisumą, arba kai nukentėjusysis nužudomas jo artimųjų akivaizdoje, taip sukeliant jiems dideles dvasines kančias¹⁷¹. Visgi nederėtų pamiršti, kad „kankinimas“ bei „žiaurumas“ yra vertinamojo pobūdžio sąvokos, kurios kiekvienu konkrečiu atveju turi būti vertinamos, tačiau šios sąvokos suponuoja, jog nužudymas padarytas esant nepaprastam kaltininko nesivaldymui bei cinizmui esant. Pažymėtina, kad „kankinimo“ sąvoka įtvirtinta Jungtinių Tautų konvencijos prieš kankinimą ir kitokį nežmonišką elgesį ar baudimą 1 str., kuriame nurodoma, jog kankinimas reiškia kiekvieną veiksmą, kuriuo asmeniui tyčia sukeliamas stiprus fizinis ar

¹⁷⁰ LAT 2010-06-22 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-376/2010.

¹⁷¹ *Cit. op.* 137, para. 17.

dvasinis skausmas arba kančia¹⁷². Taip pat dėmesingai reikėtų vertinti ir LAT senato nutarime pasisakomam itin žiauriam nužudymui, kai esama daug kūno sužalojimų - tai taip pat kiekvieno atskiro atvejo klausimas, kiek tuo konkrečiu atveju yra „daug“, vertinant ir kitas bylos aplinkybes. Teismų praktikoje gali pasitaikyti ir tokių atvejų, kai nukentėjusiajam suduodami keli smūgiai, po kurių jis netenka sąmonės, ir tik po to jam nualpus ir nebejaučiant skausmo, o kaltininkui tai suvokiant, toliau suduodami smūgiai, kurie baigiasi nukentėjusiojo mirtimi. Panaši situacija gali būti ir tada, kai asmuo yra apsvaigęs nuo alkoholio ar kitų svaiginančių medžiagų, kurios neabejotinai prislopina jautrą. Tokiais atvejais nukentėjusysis didelių kančių paprastai nejaučia¹⁷³. Taip pat derėtų nepamiršti, jog vien nukentėjusiojo artimųjų buvimas, kai jis yra žudomas, dar nereiškia, kad veika turėtų būti kvalifikuojama pagal šį punktą, juk logiška manyti, kad jei artimasis, kuris stebi nusikaltamą veiką ir yra kūdikis ar kitokios būklės, kuri neleidžia jam adekvačiai vertinti to, ką mato, nejaus dvasinės kančios. Be to, derėtų pritarti dr. A. Milinio nuomonei, jog „artimaisiais“ turėtų būti laikomi ne tik artimi giminaičiai ar šeimos nariai, tačiau ir kiti žmonės, su kuriais nukentėjusįjį sieja artimas bendravimas ar draugystė.

Derėtų paminėti, kad jeigu po nužudymo sudarkomas lavonas ir kaltininkas žino, kad žmogus yra miręs, tai paskesni kaltininko veiksmai nereiškia nužudymo itin žiauriai. Tokiu atveju kaltininko veika kvalifikuojama pagal 129 str. 1 ar 2 d. ir 311 str. 1 d. Jeigu po nužudymo nukentėjusiojo kūnas yra sunaikinamas ar susmulkinamas į dalis, turint tikslą paslėpti veiką, dėl to taip pat negali būti kvalifikuojama pagal šį punktą. Bet kokiu atveju, svarbus yra momentas, kad kaltininkas suvoktų, jog kankina arba itin žiauriai atima gyvybę.

3.2.2. Nužudymas kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu

Nužudymą kvalifikuojamuoju požymiu pripažįstamas nužudymas kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu, kuris yra įtvirtintas BK 129 str. 2 d. 7 p.

Šio nužudymą kvalifikuojamojo požymio įtvirtinimą BK sąlygoja didesnis veikos pavojingumas teisės saugomiems gėriams. Kaltininkas, realizuodamas savo sumanymą tyčia atimti gyvybę konkrečiam asmeniui, suvokia, kad naudoja ne vieno asmens gyvybei pavojingą nusikaltimo padarymo būdą¹⁷⁴. 1961 m. BK buvo šis požymis skambėjo kitaip:

¹⁷² *Cit. op.* 133, p. 163.

¹⁷³ ALIUKONIENĖ, R. Kankinimas ar kitoks ypatingas žiaurumas kaip požymis, kvalifikuojantis sunkų sveikatos sutrikdymą. *Teisė*, 2005, Nr. 54, p. 23.

¹⁷⁴ *Cit. op.* 3, p. 170.

nužudymas daugeliui žmonių gyvybei pavojingu būdu. 1999 m. LAT senato nutarime Nr. 18 „Dėl teismų praktikos nužudymo bylose“ buvo teigiama, jog veika kvalifikuojama kaip nužudymas daugelio žmonių pavojingu būdu tuo, kai siekiant nužudyti asmenį kaltininkas suvokia, jog jis panaudoja ne tik siekiamo nužudyti žmogaus, bet ir bent vieno kito ar kelių žmonių gyvybei pavojingą nusikaltimo padarymo būdą arba, kai realizuodamas tyčią nužudyti bet kokį žmogų, kaltininkas suvokia naudojantis būdą, keliantį grėsmę mažiausiai dviejų žmonių gyvybei¹⁷⁵. Dabartinė nuostata skamba taip: „kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu“. Manytina, jog dabartinė sąvoka yra tikslesnė, kadangi veika kvalifikuojama pagal šį punktą tada, kai siekdamas nužudyti asmenį arba veikdamas neapibrėžta tyčia padarinių atžvilgiu kaltininkas panaudoja tokį būdą, kuris yra pavojingas ne tik siekiamo nužudyti žmogaus, bet ir bent vieno kito žmogaus gyvybei¹⁷⁶. Pažymėtina, kad grėsmė turi būti reali, o tai, kad padarinių neatsiranda, neturi kvalifikavimui reikšmės¹⁷⁷. Reikia atkreipti dėmesį, kad veiką kvalifikuoja ne asmenų skaičius, bet pats veikos padarymo būdas - kitų žmonių gyvybei pavojingas būdas, kuris gali pasireikšti labai įvairiai, pavyzdžiui, šaudant, sprogdinant, padegant, užnuodijant maistą ir pan. Pavyzdžiui, LAT 2010 m. lapkričio 16 d. nutartimi atmetė LR generalinio prokuroro kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio 2010 m. balandžio 26 d. nuosprendžio byloje, kurioje Vilniaus apygardos teismo 2009 m. liepos 10 d. nuosprendžiu A. Z. nuteistas pagal LR BK 129 str. 2 d. 7 p. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. balandžio 26 d. nuosprendžiu Vilniaus apygardos teismo 2009 m. liepos 10 d. nuosprendis pakeistas: nusikalstama veika, perkvalifikuota pagal BK 129 str. 1 d. Pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu A. Z. nuteistas už tai, kad A. J. namo kieme, kilus asmeniniam konfliktui su V. B., turėdamas tikslą jį nužudyti, suprasdamas, kad šalia esantiems D. J. ir S. M. gresia realus pavojus gyvybei dėl šaunamojo ginklo panaudojimo, šaudmens šratų sklaidos bei jų rikošeto galimybės, neteisėtai įgytu ir laikomu perdirbtu TSRS pramonės gamybos vienvamzdžiu lygiavamzdžiu 16 kalibro medžiokliniu šautuvu 3K Nr. D 40379, užtaisytu medžiokliniu 16 kalibro šratiniu šoviniu, tyčia vieną kartą iššovė į V. B., padarydamas nukentėjusiajam aklą vienkartinį šautinį šratinį krūtinės dešinės pusės sužalojimą, kuris komplikavosi ūmiu nukraujavimu, ir dėl to V. B. mirė, t.y. tyčia nukentėjusįjį nužudė kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu. LAT pasisakė, jog atstumas tarp šovusiojo, turinčio rankose šautuvą, ir nukentėjusiojo buvo labai mažas, todėl šaudmens šratų sklaida negalėjo būti didelė ir pavojinga kitiems asmenims. Teismai nustatė, kad atstumas, iš

¹⁷⁵ LAT senato 1999 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 18 „Dėl teismų praktikos nužudymų bylose“. *Teismų praktika*, 1999, Nr. 11.

¹⁷⁶ *Cit. op.* 11.

¹⁷⁷ *Cit. op.* 22, p. 116, para. 19.

kurio šauta, buvo mažas. Pirmosios instancijos teismas aptarė aplinkybę, kad nukentėjusiojo marškinėlių priekinės dalies kiauryminis pažeidimas yra apie 5-8 centimetrų dydžio. Po šūvio šratų rikošeto nebuvo. Tam tikra atsitiktinė, tačiau ne dėsninga, jų rikošeto galimybė šiomis sąlygomis nereiškia realios grėsmės, nes vertinti tokį įsivaizduojamą rikošetą kaip numatomą, juolab pavojingą vien atokiau ir už nugaros A. Z. stovėjusiems D. J. ir S. M., bet visiškai nepavojingą šovusiajam, kuris vargu ar būtų rizikavęs pakenkti sau pačiam, nėra pagrindo. Grėsmės kitų žmonių gyvybei realumas turi būti paremtas ne teorinėmis prielaidomis, o faktinės įvykio situacijos vertinimu, grindžiamu aplinkybėmis, leidžiančiomis kaltininkui suvokti, kad jo veiksmai kelia pavojų aplinkiniams. Byloje nustatyta, kad A. Z. įvykio metu savo dėmesį buvo sutelkęs į nukentėjusįjį, su kuriuo konfliktavo. Ši aplinkybė, kaip ir įvykyje dalyvavusių asmenų išsidėstymas vienas kito atžvilgiu, visiškai atitinka apeliacinės instancijos teismo padarytą išvadą, jog A. Z. negalėjo suvokti ir nesuvokė, kad jo veiksmai, nukreipti prieš nukentėjusįjį, gali sukelti pavojų dar ir kitų žmonių gyvybei¹⁷⁸.

Galimos situacijos, kai asmuo panaudodamas būdą, pavojingą kitų žmonių gyvybei, nužudo du ar daugiau asmenis. Tuomet jo veika kvalifikuojama ne tik pagal analizuojamą punktą, bet ir pagal to paties straipsnio penktą punktą, numatantį atsakomybę už dviejų ar daugiau asmenų nužudymą. Kai vienas asmuo nužudomas, o kitiems padaromi tam tikri sveikatos sužalojimai, tai veika kvalifikuojama kaip nužudymo ir atitinkamų sveikatos sužalojimų sutaptis.

Jei veikdamas pavojingu kitų žmonių gyvybei būdu kaltininkas siekė nužudyti du ar daugiau asmenų, bet nužudytas tik vienas, veika kvalifikuojama pagal BK 129 str. 2 d. 7 p. bei 22 str. ir 129 str. 2 d. 5 ir 7 p. Pagal analizuojamą punktą nužudymas kvalifikuojamas tik tada, kai kaltininkas suvokė, jog pasirinktas nužudymo būdas kelia pavojų bent vieno kito žmogaus gyvybei¹⁷⁹.

Nužudymas kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu - tyčinis nusikaltimas. Kaltininko tyčia gali būti ir tiesioginė, ir netiesioginė¹⁸⁰.

3.3. Kvalifikuojamieji požymiai, apibūdinantys subjektyviają nužudymo pusę

¹⁷⁸ LAT 2010-11-16 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-530/2010.

¹⁷⁹ *Cit. op.* 137, para. 18.

¹⁸⁰ ALIUKONIENĖ, R.; MILINIS, A. Kitų žmonių gyvybei pavojingas būdas kaip nužudymo, sunkauso ir nesunkaus sveikatos sutrikdymo kvalifikuojamasis požymis. *Teisė*, 2006, Nr. 59, p. 26.

BK 129 str. 2 d. 8-13 punktuose numatyti penki nužudymą kvalifikuojamieji požymiai, kurie yra susiję su šios nusikalstamos veikos sudėties subjektyviaja puse. Tai yra nužudymai dėl chuliganiškų paskatų, dėl savanaudiškų paskatų, nukentėjusio asmens tarnybos ar piliečio pareigų vykdymo, siekiant nuslėpti kitą nusikaltimą, siekiant įgyti nukentėjusio asmens organą, audinį ar ląsteles, siekiant išreikšti neapykantą asmenų grupei ar jai priklausančiam asmeniui dėl amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, neįgalumo, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų.

3.3.1. Nužudymas dėl chuliganiškų paskatų

Nužudymą kvalifikuojamuoju požymiu pripažįstamas nužudymas dėl chuliganiškų paskatų, kuris yra įtvirtintas BK 129 str. 2 d. 8 p.

Chuliganizmas sovietinėje baudžiamojoje teisėje buvo pripažįstamas savarankišku nusikaltimu. Naujajame BK chuliganizmo sudėties atsisakyta, tačiau chuliganiškos paskatos pripažįstamos atsakomybę sunkinančia aplinkybe bei nužudymą kvalifikuojamuoju požymiu. Nužudymas kvalifikuojamas pagal šį punktą, kai jis padaromas dėl aiškaus žmogaus ar visuomenės negerbimo, elementarių moralės ir elgesio normų niekinimo, kai kaltininko elgesys yra atviras iššūkis visuomeninei tvarkai, siekiant priešpastatyti save aplinkiniams, pademonstruoti niekinantį požiūrį į juos, arba visai be dingsties, arba kaip pretekstą savo veiksams panaudojant mažareikšmę dingstį¹⁸¹. Tai suponuoja, kad rodoma akivaizdi nepagarba žmogui, visuomenei ar moralės bei dorovės normoms. Visgi pagrindinis kriterijus - kai nužudoma be dingsties arba panaudojant kaip pretekstą savo veiksams mažareikšmę dingstį. Taip pat nužudymas gali būti kvalifikuojamas kaip nužudymas dėl chuliganiškų paskatų ir muštynių metu. Šiuo atveju tokia kvalifikacija yra galima, jei nužudymą padaro muštynių iniciatorius¹⁸². S. Borodinas chuliganiškas paskatas taip pat sieja su nežabotu egoizmu, kuris pasireiškia nepagarba asmenybei, žmogaus garbės ir orumo nepaisymu, abejingumu visuomenės interesams bei įstatymų ir nusistovėjusių elgesio taisyklių nesilaikymu. Šio mokslininko nuomone, dažnai chuliganiškas paskatas nulemia iškreiptas asmens veiksmų laisvės suvokimas, kurio esmę labai tiksliai atspindi formuluotė „man viskas leidžiama“¹⁸³.

LAT aiškindamas šį požymį yra pasisakęs, kad jei nužudant nukentėjusįjį kartu kaltininkas sutrikdo visuomenės rimtį ar tvarką, jo veika kvalifikuojama ne tik pagal BK

¹⁸¹ *Cit. op.* 137, para. 19.

¹⁸² *Cit. op.* 11.

¹⁸³ *Cit. op.* 133, p. 179.

129 str. bet ir pagal BK 284 str., kuris numato viešosios tvarkos pažeidimą. Tačiau negalima nesutikti su dr. R. Aliukoniene, kuri teigia, jog praktiškai nėra tokios nusikalstamos veikos, kuria nebūtų sutrikdoma viešoji tvarka ar rimtis. Taigi pritartina dr. R. Aliukonienės nuomonei ir manytina, jog tokia LAT pozicija yra verta diskusijos. Pavyzdžiui, LAT 2011 m. vasario 22 d. nutartimi atmetė D. Š. kasacinį skundą dėl Klaipėdos apygardos teismo 2010 m. balandžio 23 d. nuosprendžio, kuriuo jis nuteistas pagal LR BK 129 str. 2 d. 8 p., skundžimas ir Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. rugsėjo 6 d. nuosprendis, kuriuo nuteistojo D. Š. apeliacinis skundas atmestas, o Klaipėdos apygardos teismo 2010 m. balandžio 23 d. nuosprendis pakeistas: nustatyta, kad D. Š. atsakomybę už Ž. B. nužudymą dėl chuliganiškų paskatų sunkina tai, kad šią nusikalstamą veiką jis padarė būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, ir ši aplinkybė turėjo įtakos veikos padarymui. D. Š. nuteistas už tai, kad Palangos miesto savivaldybėje, Šventojoje, Kopų g. 7 esančio baro „Titanikas“ lankytojų salėje įžūliai demonstruodamas nepagarbą aplinkiniams, sutrikdydamas visuomenės rimtį ir tvarką, dėl chuliganiškų paskatų tyčia stikliniu alaus bokalu sudavė Ž. B. vieną smūgį į kairį dilbį ir tris smūgius į galvą; nuo patirto smurto Ž. B., nepaisant taikyto gydymo, mirė¹⁸⁴.

Nužudymas iš pavydo, keršto ar kitokių paskatų, kilusių dėl kaltininko ir nukentėjusiojo asmeninių santykių, kvalifikuojamas pagal BK 129 str. 1 d., jei nėra kitų 2 d. numatytų kvalifikuojamųjų požymių. Jei nužudymas iš pavydo, keršto ar kitokių paskatų, kilusių dėl kaltininko ir nukentėjusiojo asmeninių santykių, kaltininkas sutrikdė visuomenės rimtį ar tvarką, veika kvalifikuojama pagal BK 129 str. 1 d. ir 284 str. Jei kaltininkas vienu metu dėl chuliganiškų paskatų nužudė vieną asmenį, o kitiems sutrikdė sveikatą, be to, sutrikdė visuomenės rimtį ar tvarką, veika kvalifikuojama pagal 129 str. 2 d. 8 p. ir priklausomai nuo jo tyčios rūšies kitų nukentėjusiųjų atžvilgiu - arba pagal BK 22 str. ir 129 str. 2 d. 5 ir 8 p., arba pagal BK 135 str. 2 d. 8 p., arba pagal 138 str. 2 d. 8 p. ir 284 str. Jei kaltininkas nužudė nukentėjusįjį po to, kai šis pasipriešino jam kaltininko daromiems BK 284 str. numatytiems veiksams, veika kvalifikuojama pagal BK 129 str. 2 da. 8 p. Kai kaltininkas nužudo žmogų dėl to, kad šis, atlikdamas tarnybos ar pilietinę pareigą, bando nutraukti kaltininko daromą viešosios tvarkos pažeidimą, veika kvalifikuojama pagal BK 129 str. 2 d. 10 p. ir 284 str.¹⁸⁵.

Apibendrinami galime pasakyti, kad šis punktas apibūdina tokias situacijas, kai kaltininkui dažniausiai yra malonus pats nusikalstamos veikos procesas¹⁸⁶.

¹⁸⁴ LAT 2011-02-22 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-58/2011.

¹⁸⁵ *Cit. op.* 22, para. 19.

¹⁸⁶ *Cit. op.* 42, p. 22.

3.3.2. Nužudymas dėl savanaudiškų paskatų

Nužudymą kvalifikuojamuoju požymiu pripažįstamas nužudymas dėl savanaudiškų paskatų, kuris yra įtvirtintas BK 129 str. 2 d. 9 p.

Kaip teisingai pastebi dr. A. Milinis, savanaudiškumas, kurį galima pavadinti ir materialiniu suinteresuotumu, būdingas daugeliui žmonių. Svarbu tai, kaip jis pasireiškia. Savanaudiškumą, skatinantį žmogų daug dirbti, siekti materialinės gerovės sau ir savo artimiesiems, vargu ar galima laikyti žema paskata, tačiau savanaudiškumas, paskatinęs nusikalsi, yra žema paskata, didinanti veikos pavojingumą bei atskleidžianti neigiamiausias kaltininko savybes¹⁸⁷.

Nužudymas kvalifikuojamas pagal analizuojamą punktą, kai nužudoma siekiant turėti iš to kokią nors turtinę naudą sau ar kitiems asmenims (gauti atlyginimą už nužudymą, užvaldyti turtą, įgyti teises į turtą, išlaikyti turimas turtines vertybes arba faktiškai valdomas ir naudojamas, tarp jų ir neteisėtai, išvengti skolos, turto grąžinimo, alimentų išieškojimo ar mokėjimo, kito asmens išlaikymo ir pan.)¹⁸⁸. Taigi šis kvalifikuotas nužudymas yra susijęs su siekimu gauti materialinės naudos. Tas noras dėl nužudymo gauti materialinę naudą ir yra paskata atimti gyvybę kitam žmogui. Šiuo atveju materialios naudos gali būti siekiama tiek sau, tiek ir kitam asmeniui. Iš to, kas pasakyta, galima išskirti tris tokio nužudymo atvejus:

- nužudymas už atlyginimą. Šiuo atveju ir organizatorius, ir kurstytojas atsako už tokio nužudymo organizavimą ar kurstymą;
- nužudymas siekiant užvaldyti turtą ar įgyti turtines teises;
- nužudymas siekiant išvengti materialinių išlaidų. Šiuo atveju reikšmės neturi, ar materialinė nauda buvo gauta, ar nebuvo gauta¹⁸⁹.

Pagal šį punktą veika kvalifikuojama, kai tokias paskatas kaltininkas turėjo iki nužudymo pradžios arba jos kilo kėsintis į gyvybę metu. Jei siekis turėti turtinės naudos dėl vienokių ar kitokių priežasčių nebuvo įgyvendintas, tai neturi įtakos nužudymo kvalifikavimui. Tačiau jei sumanymas užvaldyti turtą kilo ir buvo realizuotas po to, kai kaltininkas nužudė nukentėjusįjį, veika kvalifikuojama pagal BK 129 str. 1 d., jei nėra kitų 2 d. numatytų kvalifikuojamųjų požymių, ir 178 str. ar kitus BK straipsnius. Pavyzdžiui, LAT 2007 m. sausio 30 d. nutartyje atmetė nuteistojo P. A. kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2005 m. lapkričio 23 d. nuosprendžio, kuriuo Vilniaus

¹⁸⁷ *Cit. op.* 3, p. 181.

¹⁸⁸ *Cit. op.* 137, para. 20.

¹⁸⁹ *Cit. op.* 11.

apygardos teismo 2005 m. vasario 7 d. nuosprendis panaikintas ir priimtas naujas nuosprendis: P. A. nuteistas pagal BK 129 str. 2 d. 6, 9 p. kad jis bute, Vilniuje, turėdamas tikslą užvaldyti savo tetos N. F. pinigus, kaire ranka užčiaupė nukentėjusiajai burną, padarydamas lūpų sužalojimus, įtempė ją į kambarį, esantį arčiau lauko durų, ir pagriovęs ant nugaros tyčia smogė peiliu dvidešimt šešis kartus į įvairias kūno vietas, padarydamas daugybines durtines - pjautines žaizdas, sukėlusias N. F. mirtį. Tokiu būdu P. A. tyčia, dėl savanaudiškų paskatų, itin žiauriai nužudė N. F.¹⁹⁰.

Kaip jau minėta, asmens, kuris kitą asmenį kurstė, organizavo ar padėjo jam padaryti nužudymą už atlyginimą, veika kvalifikuojama pagal BK 24 str. atitinkamą dalį ir 129 str. 2 d. 9 p. Nužudymas, padarytas plėšimo ar turto prievartavimo metu, kvalifikuojamas pagal BK 129 str. 2 d. 9 p. ir atitinkamas BK 180 ar 181 str. dalis priklausomai nuo kvalifikuojamųjų požymių arba pagal BK 254 str. 2 d., 256 str. ar 263 str. 2 d., jei plėšimo ar turto prievartavimo dalykas yra daiktai, numatyti šiose normose, ir veikos, padarytos dėl savanaudiškų paskatų¹⁹¹. Nuo 2004 m. LAT senato nutarimo teisminė praktika pasikeitė - nurodoma, kad tokiu atveju kaltininko veika turi būti kvalifikuojama ne tik kaip nužudymas dėl savanaudiškų paskatų, bet ir kaip plėšimas ar turto prievartavimas.

Negali būti pripažįstami padarytais dėl savanaudiškų paskatų tyčiniai nužudymai dėl motyvų, kurių formavimąsi nulėmė turtiniai interesai (kerštas skolininkui dėl negrąžintos skolos, pyktis dėl prarasto turto, pavydas dėl praturtėjimo ar nukentėjusiojo atsisakymas įvykdyti kitokias turtines prievoles, atsiradusias teisėtu pagrindu, ir pan.), bet dėl šios veikos kaltininkas negauna turtinės naudos¹⁹². Tačiau ši aplinkybė kaltininkui inkriminuojama ir tais atvejais, kai kaltininkas nužudo kitą asmenį naudodamasis ne tik sau, o kitiems asmenims.

3.3.3. Nužudymas dėl nukentėjusio asmens tarnybos ar piliečio pareigų vykdymo

Nužudymą kvalifikuojamuoju požymiu pripažįstamas nužudymas dėl nukentėjusio asmens tarnybos ar piliečio pareigų vykdymo, kuris yra įtvirtintas BK 129 str. 2 d. 10 p.

Dr. R. Aliukonienė labai taikliai pastebė, jog įstatymų leidėjas, įtvirtindamas pastarąją aplinkybę nužudymą kvalifikuojamuoju požymiu, sustiprina baudžiamąją teisinę

¹⁹⁰ LAT 2007-01-30 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-79/2007.

¹⁹¹ *Cit. op.* 137, para. 20.

¹⁹² *Ibid.*

šių asmenų apsaugą ir akcentuoja pagarbą pareigūnams, valstybės tarnautojams bei piliečiams, paklūstantiems ne tik įstatymo raidei, bet ir savo, kaip visuomenės narių, moralės principams¹⁹³. Nužudymas kvalifikuojamas pagal analizuojamą punktą, kai jis padaromas siekiant sukliudyti nukentėjusiojo teisėtai veiklai vykdam tarybos ar piliečio pareigas dabar ar ateityje, taip pat kerštauja už tokią veiklą, įvykdytą praeityje. Veika kvalifikuojama pagal šį punktą ir tuo atveju, jei nukentėjusysis nužudymo metu jau nėjo tų tarybos pareigų, dėl kurių vykdymo kaltininkas kėsina į jo gyvybę¹⁹⁴. Iš to, kas pasakyta, galima išskirti tris situacijas, kada pasireiškia šis kvalifikuojamasis požymis: asmuo nužudomas dėl tarybos ar piliečio pareigų vykdymo:

- kai yra kerštauja už asmens tarybos ar piliečio pareigos vykdymą;
- kai asmuo nužudomas siekiant nutraukti tokią veiklą dabartyje;
- kai nužudoma siekiant užkirsti kelią tokiai veiklai ateityje.

Tarybos pareigų vykdymas - tai ne tik valstybės tarnautojų veikla, bet ir kiekvieno asmens, vykdančio tarybos pareigas, išplaukiančias iš įstatymų, kitų teisės aktų, tarybinių nuostatų, pareiginių instrukcijų, darbo sutarties ir pan., valstybinėje, visuomeninėje ar privačioje įmonėje, įstaigoje ar organizacijoje, veikla. Pavyzdžiui, R. M. ir E. A., veikdami bendrai, dėl savanaudiškų paskatų ir dėl tarybos pareigų vykdymo, nužudė J. A., o būtent: šalia J. R. vidurinės mokyklos, tikslu užvaldyti svetimą turtą, R. M. nukentėjusiojo J. A. atžvilgiu (kuris buvo mokyklos sargas) panaudojo fizinį smurtą - vieną kartą tyčia koja spyrė jam į nugarą, pargriaudamas nukentėjusį, tuo atėmė jam galimybę pasipriešinti, ir iš J. A. striukės kišenės pagrobė J. R. vidurinės mokyklos raktus, toliau tęsdamas savo nusikalstamą veiklą, kartu su kaltinamuoju E. A., dėl savanaudiškų paskatų, iš J. A. pagrobtais J. R. vidurinės mokyklos raktais atrakino mokyklos duris, įsibrovė į J. R. vidurinę mokyklą, esančią Jonavoje, įsivedė nukentėjusį J. A. į mokyklos vidų, paguldė jį prie durų ant grindų, tyčia R. M. ir E. A. spyrė gulinčiam J. A. ne mažiau kaip tris kartus į veido sritį, o nuo pavartoto smurto, nukentėjusiajam netekus sąmonės, bendrai veikdami R. M. ir E. A. pagrobė svetimą, J. R. saugomai mokyklai priklausančią turtą¹⁹⁵.

Pilietinės pareigos vykdymas - tai asmens, kaip valstybės piliečio ar visuomenės nario, vykdymas bet kokios visuomenei naudingos veiklos, kurią vykdyti tiesiogiai įpareigoja ar įgalioja LR Konstitucija, kiti teisės aktai, taip pat ir kitos visuomenei naudingos veiklos vykdymas (liudijimas teisme, pranešimas teisėsaugos institucijoms

¹⁹³ *Cit. op.* 133, p. 186.

¹⁹⁴ *Cit. op.* 137, para. 21.

¹⁹⁵ Kauno apygardos teismo 2008-03-17 nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-72-48/08.

apie rengiamą, daromą ar padarytą nusikaltimą, užpulto asmens gynimas ir pan.). Dr. R. Aliukonienė labai pagrįstai kelia klausimą, ar pilietinės pareigos vykdymo samprata apima ir moralinio, auklėjamojo ar dar kitokio pobūdžio pareigų vykdymą. Pastebima, kad vieningos nuomonės nėra: vieni autoriai teigia, kad pilietinė pareiga - tai tik tokia pareiga, kurią piliečiui numato LR Konstitucija ir kiti teisės aktai, kiti štai laikosi nuomonės, kad visuomeninės pareigos vykdymą reikėtų suprasti plačiau, priskirdami šiai sąvokai ne tik tam tikrais teisės aktais apibrėžtas pilietines pareigas, bet ir kitokio pobūdžio visuomenei naudingų pareigų vykdymą¹⁹⁶. Manytina, jog pastaroji nuomonė yra daug logiškesnė. Pavyzdžiui, Č. M. 2007 m. rugpjūčio mėn. Tičkūnų kaime, prie parduotuvės „Pas Katiną“ esančiame kieme, būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, konflikto metu, įremdamas D. D. peilį į kaklą, grasino jį nužudyti bei suduodamas tris smūgius peiliu bandžiusiam iš jo peilį atimti ir taip siekusi nutraukti šią nusikalstamą veiką, T. J. į kairę krūtinės sritį, tuo padarydamas dvi durtines - pjautines kiaurymines krūtinės kairės pusės žaizdas ir nuo tarpuplaučio uždegimo bei išsekimo, nukentėjęs mirė, tyčia nužudė vykdančią pilietinę pareigą T. J. Tokie T. J. veiksmai laikytini užpulto asmens gynimu - jis ėmėsi priemonių nutraukti Č. M. daromą pavojingą visuomenei veiką¹⁹⁷.

Jei nužudoma dėl aiškiai neteisėtų nukentėjusiojo veiksmų, taip pat ne dėl nukentėjusiojo, o dėl jo artimųjų teisėto tokių pareigų vykdymo, toks nužudymas negali būti pripažintas padarytu dėl nukentėjusiojo tarnybinės ar pilietinės pareigos vykdymo. Dr. R. Aliukonienės nuomone, tokia LAT pozicija yra abejotina, kadangi galimi atvejai, kai dėl nukentėjusiojo asmens tarnybos ar piliečio pareigų vykdymo, šiam asmeniui kerštauojama nužudant jo artimuosius, nes neatmestina, kad tokio pobūdžio kerštas gali būti pats skausmingiausias nukentėjusiajam, be to, nužudydamas artimuosius, kaltininkas gali įbauginti nukentėjusį ir tokiu būdu siekti, kad nukentėjęs nutrauktų savo tarnybinės ar pilietinės pareigos vykdymą arba ateityje nevykdytų minėtos pareigos¹⁹⁸.

Kėsinimasis į asmenų, numatytų BK 115 ir 116 str., gyvybę yra baigtas nusikaltimas nepriklausomai nuo kilusių padarinių ir papildomai pagal BK 129 str. 2 d. 10 p. nekvalifikuojamas.

Jei asmuo nužudomas dėl to, kad teisėtai nevykdė savo tarnybos pareigų, šis punktas taip pat gali būti inkriminuojamas, nes vykdymas turi būti suprantamas ne tik kaip aktyvūs veiksmai, bet ir kaip teisėtas neveikimas.

¹⁹⁶ *Cit. op.* 133, p. 188-189.

¹⁹⁷ Panevėžio apygardos teismo 2008-05-23 nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-40-193/2008.

¹⁹⁸ *Cit. op.* 133, p. 191.

3.3.4. Nužudymas siekiant nusišėpti kitą nusikaltimą

Nužudymą kvalifikuojamuoju požymiu pripažįstamas nužudymas siekiant nusišėpti kitą nusikaltimą, kuris yra įtvirtintas BK 129 str. 2 d. 11 p.

Šis nužudymą kvalifikuojamasis požymis lemia didesnį pavojingumą, kadangi kaltininkas tyčia nužudo kitą asmenį tik dėl to, kad būtų išvengta baudžiamosios atsakomybės už kitą nusikaltimą. Nužudymas kvalifikuojamas pagal minėtą punktą tik nustačius tokį tikslą, kuris yra būtinas šios nužudymo sudėties požymis. Toks tikslas yra tada, kai iki nužudymo teisėsaugos institucijai arba nėra, arba, kaltininko manymu, dar nėra žinoma apie kitą (baigtą, pasikėsintą padaryti bet kokį, o rengiamą - tik sunkų ar labai sunkų) nusikaltimą, kurį kaltininkas siekė nusišėpti. Kitas nusikaltimas kvalifikuojamas atskirai. Kitas nusikaltimas, kurį kaltininkas siekė nusišėpti, gali būti padarytas jo paties ar kito asmens, taip pat tuo pačiu kaip nužudymas ar skirtingu laiku¹⁹⁹.

Sąvoka „nusikaltimas“ šio punkto prasme suponuoja, jog nesvarbu, ar siekiama nusišėpti tyčinį ar neatsargų nusikaltimą, taip pat nesvarbus ir nusikaltimo sunkumo laipsnis. Taigi jei kaltininkas turės tikslą nusišėpti administracinį teisės pažeidimą ar baudžiamąjį nusišėngimą, atsakomybė pagal šį punktą jam nekils. Tačiau baudžiamosios teisės moksle yra ir kitokių nuomonių. Štai dr. A. Milinis teigia, jog jeigu remtumėmės baudžiamojo įstatymo plečiamuoju aiškinimu, kuris iš esmės baudžiamojoje teisėje yra netoleruojamas, kvalifikuojant kaltinamojo veiką pagal analizuojamą punktą nebūtina tiksliai nustatyti, kad kaltininkas suvokė, jog nužudydamas, jis siekia nusišėpti būtent nusikaltimą, o ne baudžiamąjį nusišėngimą. Grindžiant asmens kaltę, nereikalaujama padarytos veikos ar tam tikro jos požymio neteisėtumo (t.y. tikslios veikos kvalifikacijos) suvokimo. Pakanka veikos socialinio žalingumo, pavojingumo supratimo. Taigi manytina, kad inkriminuojant šį punktą pakanka, jog asmuo suvokė, kad žudydamas siekia paslėpti nusikalstamą veiką apskritai²⁰⁰. Tokia pozicija yra ganėtinai logiška, taigi manytina, jog turėtų būti diskutuojama.

Kai kaltininkas nužudo, siekdamas nusišėpti kito asmens padarytą nusikaltimą, veika kvalifikuojama tik pagal BK 129 str. 2 d. 11 p., o pagal BK 237 str. papildomai nekvalifikuojama. Pavyzdžiui, A. Š. ir N. M., veikdami bendrininkų grupe, siekdami nusišėpti kitą nusikaltimą, t. y. D. L. turto pagrobimą, bei siekdami išlaikyti pagrobtą turtą, esančiu keliuku nuvežė D. L. į nuošalią vietą, ten A. Š. ir N. M., esant -18,6 C lauko oro temperatūrai, jėga ištempė iš automobilio apsvaigusį nuo alkoholio, sumuštą ir

¹⁹⁹ *Cit. op.* 133, p. 22.

²⁰⁰ *Cit. op.* 3, p. 192-193.

nepaeinantį D. L., kuris dėl jų panaudoto smurto bei išgerto alkoholio kiekio buvo bejėgiškos būklės ir negalėjo aktyviai pasipriešinti, tyčia išstūmė jį be viršutinių rūbų į sniegą ir išvažiavo, o šis dėl jų nusikalstamų veiksmų, didėjant minusinei oro temperatūrai, apmirštant kūno audiniams, dėl bendro kūno atšalimo 2-3 valandų laikotarpiu įvykio vietoje mirė; taip tyčia dėl savanaudiškų paskatų, siekdami nuslėpti kitą nusikaltimą, jie nužudė bejėgiškos būklės D. L.²⁰¹.

Nepriklausomai nuo to, ar kaltininkui pavyko pasiekti norimą tikslą - nuslėpti kitą nusikaltimą, jis atsako pagal BK 129 str. 2 d. 11 p. Svarbu, kad nužudymas turi būti iki tol, kol teisėsaugos institucijos, kaltininko manymu, nežino apie padarytą, pasikėsintą ar rengiamą nusikaltimą. Jei kaltininkas žino, kad yra žinoma apie jo paradytą nusikaltimą, šio požymio nebus, bet gali būti inkriminuojamas nužudymas keršijant dėl pilietinės pareigos vykdymo.

Nuslėpimu laikomas tiek nusikaltimo fakto, tiek konkretaus asmens dalyvavimo jį darant nuslėpimas. Pavyksta ar ne nuslėpti, kvalifikavimui reikšmės neturi, svarbu pats siekis. Tas kitas nusikaltimas, kurį siekiama nuslėpti, jei jį padarė nužudymo kaltininkas, kvalifikuojamas atskirai kaip sutaptis²⁰².

Tradiciskai pagal šį punktą kvalifikuojama, kai norima nuslėpti išžaginimą ar seksualinį prievartavimą.

3.3.5. Nužudymas siekiant įgyti nuketėjusio asmens organą, audinį ar ląsteles

Nužudymą kvalifikuojamuoju požymiu pripažįstamas nužudymas siekiant įgyti nuketėjusio asmens organą, audinį ar ląsteles, kuris yra įtvirtintas BK 129 str. 2 d. 12 p.

Įstatymų leidėjo pozicija įtvirtinti šį nužudymą kvalifikuojamąjį požymį visiškai suprantama dėl to, jog sparčiai besivystant medicinos mokslui, vis didėja galimybės persodinti įvairius organus, audinius ar ląsteles ir tuo naudojasi nusikalstamo pasaulio atstovai visame pasaulyje, kurie dėl naudos pasiryžę atimti gyvybę kitam. Ir visiškai natūralu, kad žmogus, kuris yra sunkiai sergantis, atsidūręs beviltiškoje situacijoje ir siekdamas, pavyzdžiui, išgelbėti savo ar savo artimojo gyvybę, už didelę sumą pirks jam reikalingą organą juodojoje rinkoje. Kaip teisingai nurodo S. V. Borodinas, tokia veika gali būti padaroma ne tik panaudojant smurtinius ir prievartinius veiksmus, bet ir

²⁰¹ LAT 2008-10-21 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-371/2008.

²⁰² *Cit. op.* 22, p. 119, para. 24.

apgaulės būdu įtikinant nukentėjusį, kad jam būtina medicininė operacija, kurios metu neteisėtai paimami jo audiniai ar organai²⁰³.

Iki 2008 m. gegužės 8 d. įstatymo Nr. X-1527 pagal šį punktą asmuo atsakydavo tik tuo atveju jei jis nužudydavo siekdamas įgyti nukentėjusiojo organą ar audinį transplantacijai. Dabar šis punktas gerokai išplėstas. Tikslinga išsiaiškinti sąvokas, susijusias su šiuo požymiu. Pagal LR audinių, ląstelių ir organų donorystės ir transplantacijos įstatymo²⁰⁴ 2 str. 2 d. audinys - iš ląstelių susidedanti žmogaus organizmo dalis. Pagal 9 p. ląstelės - individualios žmogaus ląstelės arba žmogaus ląstelių rinkinys, nesujungtas jokių jungiamuoju audiniu. Pagal 13 p. organai - atskiros žmogaus kūno dalys, sudarytos iš įvairių audinių, kurie išlaiko savo struktūrą, vaskuliariškumą ir galimybę atlikti fiziologines funkcijas. Pagal 17 p. transplantacija - iš vieno asmens paimtų audinių, ląstelių ir (ar) organų persodinimas kitam arba tam pačiam asmeniui gydymo tikslu. BK komentare teigiama, kad nusikaltimas daromas tesiogine tyčia, kai žmogus nužudomas siekiant paimti jo organą, audinį, ląsteles transplantavimo tikslais, tačiau su tuo negalima sutikti. Dabar požymis yra išplėstas ir reikšmės neturi, ar siekiama įgyti transplantavimui ar kitiems tikslams, taigi pagal šį punktą kvalifikuojama ir kai nužudoma kanibalizmo, seksualinio fetišizmo ir kitais tikslais. Jei nužudoma siekiant parduoti organą, tai inkriminuojamos dar ir savanaudiškos paskatos pagal 9 p.

Pagal šį punktą subjektu gali būti bet koks asmuo, bet iš tikrųjų labai mažai tikėtina, kad darant tokį nusikaltimą nedalyvaus daktaras, turintis licenciją ir turintis atitinkamų medicininių žinių.

Baudžiamosios teisės teorijoje nesutariama dėl tyčios pagal šį punktą. Dr. A. Milinis mano, kad tyčia nukentėjusiojo mirties atžvilgiu gali būti ir netiesioginė, kai darant operaciją nesiekama nužudyti, tačiau nukentėjusysis miršta²⁰⁵. Manytina, kad tokia pozicijos ir turėtų būti laikomasi.

3.3.6. Nužudymas siekiant išreikšti neapykantą asmenų grupei ar jai priklausančiam asmeniui dėl amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, neįgalumo, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų

²⁰³ *Cit. op.* 133, p. 195.

²⁰⁴ Lietuvos Respublikos audinių, ląstelių ir organų donorystės ir transplantacijos įstatymas. Valstybės žinios, 2004, Nr. 55-1826.

²⁰⁵ *Cit. op.* 3, p. 195.

Nužudymą kvalifikuojamuoju požymiu pripažįstamas nužudymas siekiant išreikšti neapykantą asmenų grupei ar jai priklausančiam asmeniui dėl amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, neįgalumo, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų (BK 129 str. 2 d. 13 p).

Šis punktas yra pats naujausias, jis įsigaliojo tik 2009 m. birželio 30 d. (2009 m. birželio 16 d. įstatymas Nr. XI-303). Šio požymio esmė ta, kad asmuo yra nužudomas dėl priklausymo tam tikrai asmenų grupei, kurios analizuojamame punkte numatytos labai įvairios. Pavyzdžiui, šis punktas būtų inkriminuojamas, jei asmuo būtų nužudytas dėl to, kad jis yra, tarkim, juodaodis, dėl to, kad yra homoseksualus, tačiau būtinasis požymis yra tikslas - siekis išreikšti neapykantą dėl to, kad žmogus priklauso minėtai grupei. Vakarų Europos valstybės dažniausiai tokio požymio savo baudžiamuosiuose įstatymuose neturi. Ir tai iš dalies keista, kadangi pagrindiniai tarptautiniai teisės aktai draudžia diskriminaciją. Štai Deklaracijos 2 str. nurodoma, jog kiekvienas žmogus gali naudotis visomis teisėmis ir laisvėmis, paskelbtomis Deklaracijoje, be jokių skirtumų, tokių kaip rasė, odos spalva, lytis, kalba, religija, politiniai ar kitokie įsitikinimai, nacionalinė ar socialinė kilmė, turtinė, jo gimimo ar kokio nors kitokio padėtis. EŽTK 14 str. įtvirtinama, jog naudojimas Konvencijoje pripažintomis teisėmis ir laisvėmis yra užtikrinamas nepriklausomai nuo asmens lyties, rasės, odos spalvos, kalbos, religijos, politinių ar kitokių pažiūrų, tautinės ar socialinės kilmės, priklausymo tautinei mažumai, nuosavybės, gimimo ar kitais pagrindais. ES pagrindinių teisių chartijos 21 str. 1 d. įtvirtinama, kad draudžiama bet kokia diskriminacija, ypač dėl asmens lyties, rasės, odos spalvos, tautinės ar socialinės kilmės, genetinių bruožų, kalbos, religijos ar tikėjimo, politinių ar kitokių pažiūrų, priklausymo tautinei mažumai, turtinės padėties, gimimo, negalios, amžiaus, seksualinės orientacijos. Akivaizdu, jog diskriminacijos draudimas yra itin svarbus, o nusikaltimo padarymas pagal šį punktą suponuoja kaltininko nepakantumą, netoleranciją, visišką nepagarbą kitokiems asmenims nei jis bei savęs išaukštinimą, kas savaime daro nužudymą pavojingesnį. Derėtų paminėti, jog galimi tokie atvejai, kai veikoje konstatuojamos kelios šiame požymyje numatytos aplinkybės, pavyzdžiui, nužudoma neįgali juodaodė moteris būtent todėl, kad ji priklauso šioms trimis konkrečioms asmenų grupėms.

Derėtų padiskutuoti dėl šio požymio sąvokų „įsitikinimas“ ir „pažiūra“, ką jos reiškia šio punkto prasme, ar nėra per plačios? Dabartinės lietuvių kalbos žodyne šios sąvokos apibrėžiamos labai abstrakčiai: įsitikinimas - pažiūra, nuomonė; pažiūra -

nuomonė, nusistatymas²⁰⁶. Pasak vieno žymiausių Lietuvos edukologų, habilituoto socialinių mokslų daktaro Leono Jovaišos, įsitikinimas - tai sąmonės darinys, apibūdinantis kokios nors žmogaus pažiūros jausminį gilumą bei tvirtumą, o pažiūrą galima apibrėžti kaip žmogaus sąmonėje perdirbtos mokslinės, filosofinės, religinės ir gyvenimo praktikos žinias, įprasminatas kaip priimtina tiesą apie esminius būties bei tikrovės dalykus (visatos ir žmogaus kilmę, žmogaus paskirtį, laimę ir t.t.) arba kaip visuomenės sąmonės elementą, atspindintį mokslines, filosofines ir kitas pagrindines bei bendrąsias tiesas apie tikrovę²⁰⁷. Panagrinėkime konkretų pavyzdį: asmuo „prijaučia“ krepšinio klubui „Žalgiris“ ir yra nužudomas siekiant išreikšti neapykantą būtent dėl minėtos aplinkybės. Ar toks „prijautimas“ būtų traktuojamas kaip įsitikinimas ar pažiūra? Ar veika būtų kvalifikuojama pagal šį punktą?²⁰⁸ Manytina, jog dėl šių sąvokų ribų reikėtų diskutuoti platesniame lygmenyje.

Manytina, jog dar viena diskutuotina sąvoka šiame punkte yra „tikėjimas“. Ar šio punkto prasme tarp tikėjimo ir religijos dedamas lygybės ženklas? Paprastai tikėjimas apibrėžiamas kaip tam tikra suvokimo forma, įsitikinimas, nereikalaujantis apčiuopiamų tikėjimo objekto ar reiškinių egzistavimo įrodymų. Tikėjimo subjektu gali būti individas arba idėja. Štai religija - savita istoriškai susiformavusi konkrečios socialinės grupės išpažįstamų ontologinių etinių pažiūrų ir su jomis susijusių ritualų sistema, kuriai paprastai būdingas tikėjimas anapusine realybe, pomirtiniu gyvenimu, antgamtinėmis jėgomis ir antgamtinėmis būtybėmis bei tokio pobūdžio tikėjimų suponuojamas antgamtinių jėgų, antgamtinių būtybių, vadinamųjų šventųjų asmenybių, šventųjų vietų, šventųjų relikvijų ir fetišų garbinimas²⁰⁹. Taigi manytina, jog sunku suprasti, ką konkrečiai šiuo atveju įstatymų leidėjas norėjo įtvirtinti.

²⁰⁶ *Cit. op.* 105.

²⁰⁷ Visuomenės sveikatos vartai. Mokymas. *Žinojimas, įsitikinimai ir požiūriai* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-20]. Prieiga per internetą: <http://www.vsv.lt/mokymas/VSPM_sveikatos/1633.html> [Žiūrėta 2011-03-20].

²⁰⁸ *Cit. op.* 11.

²⁰⁹ Vikipedija. Laisvoji enciklopedija. *Religija. Tikėjimas* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-20]. Prieiga per internetą: <<http://lt.wikipedia.org/wiki/Religija>> [Žiūrėta 2011-03-20].

4. BAUSMĖS UŽ KVALIFIKUOTĄ NUŽUDYMĄ (BK 129 str. 2 d.) SKYRIMO YPATUMAI

BK 41 str. 2 d. paaiškina bausmės paskirtis: sulaikyti asmenis nuo nusikalstamų veikų darymo; nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį; atimti ar apriboti nuteistam asmeniui galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas; paveikti bausmę atlikusius asmenis, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų; užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą. Visi tyčiniai nužudymai, už kuriuos baudžiamoji atsakomybė numatyta LR BK 129 str. 2 d., yra priskiriami pavojingiausioms nusikalstamosioms veikoms ir laikomi labai sunkiais nusikaltimais. Gyvybės apsauga yra tiesiogiai susijusi su teisingu nusikalstamos veikos kvalifikavimu, neabejotinai ir su teisingos bausmės paskyrimu nusikaltusiems asmenims. Kaip jau minėta, viena iš bausmės paskirčių yra užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą, kas bendriausia prasme kartu reiškia, jog bausmė turi būti proporcinga padarytos nusikalstamos veikos atžvilgiu. Taigi už kvalifikuotą nužudymą pagal BK 129 str. 2 d. 1-13 p. numatytos alternatyvios bausmės - terminuotas laisvės atėmimas nuo 8 iki 20 metų arba laisvės atėmimas iki gyvos galvos. Pirmosios bausmės minimalią ir maksimalią ribą skiria 12 metų. Manytina, jog tai yra ganėtinai plati riba, nes šia norma kriminalizuojamos įvairaus pavojingumo nusikalstamos veikos, kuriomis kėsinama į svarbiausią gėrį - žmogaus gyvybę²¹⁰. BK 54 str. numatyti bendrieji bausmės skyrimo pagrindai; 2 - ojoje dalyje reglamentuojama, jog skirdamas bausmę, teismas atsižvelgia į: padarytos nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnį; kaltės formą ir rūšį; padarytos nusikalstamos veikos motyvus ir tikslus; nusikalstamos veikos stadiją; kaltininko asmenybę; asmens kaip bendrininko dalyvavimo darant nusikalstamą veiką formą ir rūšį; atsakomybę lengvinančias bei sunkinančias aplinkybes. To paties straipsnio 3 - iojoje dalyje akivaizdžiai pabrėžiama teisingumo principo reikšmė - numatyta, jog jeigu straipsnio sankcijoje numatytos bausmės paskyrimas aiškiai prieštarautų teisingumo principui, teismas, vadovaudamasis bausmės paskirtimi, gali motyvuotai paskirti švelnesnę bausmę. LAT senatas 2004 m. birželio 18 d. nutarimo Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“ 30 punkte yra pažymėjęs, kad „skirdami bausmes kaltinamiesiems pagal BK 129 str., teismai turi atsižvelgti į tai, jog nužudymas yra labai sunkus nusikaltimas, sukeliantis negrįžtamus padarinius ir ypatingą žalą visuomenei“. Jau ne kartą minėta, jog teisė į gyvybę užima pagrindinę vietą teisinių gėrių sistemoje, todėl suprantama, jog bausmės neturėtų būti pernelyg švelnios.

²¹⁰ *Cit.op.* 3, p. 329-333.

Kaip pasisako LAT savo 2008 m. gegužės 16 d. apžvalgoje, išnagrinėta teismų praktika rodo, kad skirdami bausmes pagal BK 129 str. teismai ne visada deramai atsižvelgia į šių nusikaltimų pavojingumo laipsnį, susiduria su problemomis vertindami kaltininko asmenybę apibūdinančius požymius bei taikydami BK normas, kuriose įtvirtintos atsakomybę lengvinančios ir sunkinančios aplinkybės. Pažymėtina, kad neskiriamas reikiamas dėmesys ir bausmės skyrimo motyvams - byloje nustatytos aplinkybės nuosprendžiuose neretai išvardijamos deklaratyviai, neatskleidžiant konkretaus jų turinio bei reikšmės skiriamai bausmei. Tokia padėtis, be kita ko, sudaro prielaidas nužudymo pavojingumo, jos padarinių, kaltininko asmenybės neatitinkančių bausmių skyrimui, o tai savo ruožtu neužtikrina teisingumo principo įgyvendinimo²¹¹.

Jau Statutuose numatytos skirtingos bausmės priklausomai nuo nukentėjusiojo ir kaltininko klasinės padėties. Pavyzdžiui, šlėkta, tyčia nužudęs paprastą žmogų, buvo baudžiamas nužudymo išpirkos dydžio bauda ir rankos nukirtimu, o paprastą žmogų mirties bausme buvo galima bausti jau ir už šlėktos sužalojimą. Kai šlėkta be priežasties nužudydavo paprastą žmogų, tačiau norėdavo įrodyti, kad buvo užpultas, jam užtekdavo su dviem šlėktomis prisiekti - tai jį atleisdavo nuo baudžiamosios atsakomybės²¹². Kalbant apie tokį labai sunkų nusikaltimą kaip nužudymas, numatytas BK 129 str. 2 d. 1-13 p., negalima nepaminėti ir nesibaigiančios diskusijos dėl mirties bausmės. Daugelyje JAV valstijų, beveik visose Afrikos, Azijos ir islamo šalyse mirties bausmė yra nepanaikinta ir tebevykdoma²¹³. Iki 1998 m. pabaigos ir Lietuvoje alternatyvi bausmė už nužudymą buvo mirties bausmė, vykdoma sušaudant, tačiau LR Konstituciniam Teismui pripažinus, kad mirties bausmė prieštarauja Konstitucijai, ji buvo pakeista laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausme. Daugelis Vakarų Europos valstybių seniai atsisakė mirties bausmės; ji yra akivaizdžiai nehumaniška, teismui suklydus, jos nebeįmanoma ištaisyti, ji prieštarauja krikščioniškajai religijai, mirties bausmę vykdančiam žmogus pats tampa žmogžudžiu, tokia bausmė demoralizuoja visuomenę, galiausiai gyvybę duoda ne visuomenė ir ne valstybė, todėl niekas neturi teisės įteisinti gyvybės atėmimo - tokie argumentai prieš mirties bausmę dažniausiai girdimi²¹⁴. Trys pagrindiniai šalininkų (retencionistų) argumentai: atpildo idėja; izoliacijos idėja; įbauginimo idėja²¹⁵. Reikia pripažinti, kad dauguma Lietuvos gyventojų, kaip paaiškėja atvirose diskusijose,

²¹¹ LAT teismų praktikos apžvalga dėl bausmių skyrimo už nužudymus. *Teismų praktika*, 2008, Nr. 28.

²¹² Vikipedija. Laisvoji enciklopedija. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-12-12]. Prieiga per internetą: < <http://lt.wikipedia.org/wiki/Bajorai> > [Žiūrėta 2010-12-12].

²¹³ PRAPIESTIS, J., et al. *Namų advokatas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2002, p. 511.

²¹⁴ DRAKŠAS, R. *Mirties bausmė: Situacija ir perspektyvos. Monografija*. Vilnius: Eugrimas, 2002, p. 123-124.

²¹⁵ DOBRYNINAS, A.; KATUOKA, S. *Mirties bausmė Lietuvoje*. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 1999, p. 73.

apklausoje, pasisako už mirties bausmės gražinimą žudikams. Laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė nėra lengvesnė už mirties bausmę, bet šiek tiek humaniškesnė. Remiantis netgi gana senais tyrimais, atliktais 1997 m., matome, kad 94 proc. apklaustųjų mano, jog mirties bausmė visgi turėtų būti skiriama už tyčinius nužudymus. Norėdama išsiaiškinti šios dienos tendencijas, darbo autorė atliko nedidelį sociologinį tyrimą Vilniaus mieste 2011-02-15 – 2011-02-25 dienomis apklausdama 100 įvairaus amžiaus Lietuvos gyventojų. Anketoje buvo prašoma atsakyti į 3 klausimus. Į pirmąjį klausimą, ar pritartumėte mirties bausmės gražinimui, 98 žmonės atsakė teigiamai. Į antrąjį klausimą - už kokius nusikaltimus siūlytumėte gražinti mirties bausmę - 86 asmenys atsakė, jog tokią bausmę derėtų gražinti už nusikaltimus gyvybei, 9 asmenys - už nusikaltimus valstybei, nusikaltimus gyvybei bei sveikatai, 3 žmonės - už daugelį nusikalstamų veikų. Apklausos rezultatai suponuoja, jog nemaža dalis žmonių būtų linkę diskutuoti dėl mirties bausmės gražinimo. Trečiąjį klausimą autorė pateikė būtent dėl BK 129 str. 2 d. 1-13 p. numatytos sankcijos. Buvo klausiama, ką žmonės mano dėl alternatyvios bausmės - terminuoto laisvės atėmimo - ribų (8-20 m.). 48 žmonės pasisakė, jog riba yra optimali, 51 asmuo atsakė, jog ribą reikia plėsti ir tik 1 žmogus laikosi nuomonės, jog ribą reikia siaurinti.

Kriminologinė situacija. Pastaraisiais metais nužudymų skaičius nežymiai sumažėjo, bet šių nusikaltimų ne tiek mažai, kiek būdavo sovietiniais laikais - apie 160 per metus. Šių nusikaltimų pikas buvo 1995 metais, kai nužudymų būdavo daugiau nei 500 per metus. Tai buvo siejama su pereinamuoju ekonomikos laikotarpiu. Per pastarąjį dešimtmetį didžiausia banga tyčinių nužudymų buvo 2000 ir 2005 metais, kada šių nusikaltimų (su pasikėsinimais) buvo įvykdyta atitinkamai 398 ir 390. 2009 metais tokių nužudymų buvo įvykdyta 259, iš jų 253 buvo ištirti, toks ištyrimo rodiklis yra labai džiuginantis. Nužudymai siekia iki 5% nusikaltimų struktūros²¹⁶. 2003 m. - 2007 m. iš viso nužudymų pagal BK 129 str. 2 d. 1-13 p. buvo padaryta 1929. Daugiausia nužudymų - 139 - padaryta pagal minėto straipsnio 2. d. 9 p. Nė vieno nužudymo per tuos metus nebuvo padaryta pagal 4 bei 12 punktus²¹⁷.

²¹⁶ Vidaus reikalų ministerija. Informatikos ir ryšių departamentas : Statistika. *Tyčiniai nužudymai (su pasikėsinimais)* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-12-05]. Prieiga per internetą: <http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?id=198&idStat=12&metai=2010&menu=10®ionas=0&id3=11> [Žiūrėta 2010-12-05].

²¹⁷ *Cit. op.3*, p. 28.

IŠVADOS

1. Žmogaus gyvybė - tai išskirtinė, taip pat visa apsprendžianti vertybė, kadangi be gyvybės nėra žmogaus, o be žmogaus netenka prasmės visa tai, kas žmogiška. Lietuvos Respublikoje teisė į gyvybę saugoma remiantis Jungtinių Tautų Visuotine žmogaus teisių deklaracija, Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija, EŽTK, Tarptautiniu pilietinių ir politinių teisių paktu, ES pagrindinių teisių chartija, LR Konstitucija.
2. Nužudymas - tai BK specialiosios dalies straipsniuose numatyta tyčinė veika, kuria, kėsinant į kito žmogaus gyvybę, sukeliama jo mirtis. Nužudymo požymiai yra šie: tai gyvybės atėmimas kitam žmogui; tai neteisėtas gyvybės atėmimas kitam žmogui; tai tyčinis gyvybės atėmimas kitam žmogui.
3. Nužudymo objektas - kito žmogaus gyvybė, kuri ginama nuo gimdymo pradžios. Nužudymo nukentėjusysis - žmogus. Nužudymo objektyvioji pusė pasireiškia veika (veikimu ar neveikimu), padariniais bei priežastiniu ryšiu. Objektyviesiems nužudymo sudėties požymiams taip pat priskiriami: nužudymo padarymo vieta, laikas, priemonės, būdas bei įrankiai; kartais šie požymiai gali kvalifikuoti ar privilegijuoti nužudymą. Nužudymo subjektas - 14 metų amžiaus sulaukęs pakaltinamas asmuo. Derėtų diskutuoti, ar amžiaus minimumo nereikėtų sumažinti. Nužudymo subjektyvioji pusė pasireiškia tiesiogine arba netiesiogine tyčia. Nužudymo motyvai ir tikslai gali būti labai įvairūs, jie nėra būtinieji požymiai, tačiau tam tikri nužudymo motyvai bei tikslai atitinkamais atvejais gali turėti kvalifikuojamąją reikšmę.
4. Kvalifikuotas nužudymas - tai nužudymas, kai yra BK 129 str. 2 d. numatytos nužudymo pavojingumą didinančios aplinkybės. Kvalifikuojamųjų požymių sąrašas yra baigtinis. Palyginus nužudymą kvalifikuojamuosius požymius, įtvirtintus LR BK, su kai kurių kitų šalių baudžiamuosiuose įstatymuose numatytais požymiais, darytina išvada, jog šiandien mūsų kvalifikuojamųjų požymių sąrašas yra optimalus.
5. Pagal LR BK mažamečio bei bejėgiškos būklės žmogaus nužudymas yra du savarankiški nužudymą kvalifikuojamieji požymiai, kurie negali būti tapatinami. Mažamečiu laikomas asmuo, neturintis 14 metų, o bejėgišką būklę gali lemti įvairios aplinkybės, pavyzdžiui, liga, apalpinimas, sąmonės praradimas, miegas,

girtumas, apsvaigimas nuo narkotinių, psichotropinių ar kitaip psichiką veikiančių medžiagų ir panašiai.

6. Asmuo atsako pagal LR BK 129 str. 2 d. 3 p., kai nužudo savo artimą giminaitį ar šeimos narį. Norint išsiaiškinti, kas patenka į sąvokas „artimas giminaitis“ bei „šeimos narys“, reikėtų vadovautis BK 248 str. 1 ir 2 d.
7. Pagal BK 129 str. 2 d. 4 p. veika gali būti kvalifikuojama tik tada, kai kaltininkas žinojo arba pagal veikos aplinkybes ir savo asmenines savybes turėjo ir galėjo suvokti, kad nukentėjusioji yra nėščia. Kvalifikavimui reikšmės neturi, iš kur kaltininkas sužinojo apie nukentėjusiosios nėštumą, kokia nėštumo trukmė, kokia vaisiaus būklė bei tokio nužudymo motyvai.
8. Pagal BK 129 str. 2 d. 5 p. veika gali būti kvalifikuojama tik tada, kaltininkas vienu metu nužudo bent du asmenis, veikdamas tiesiogine ar netiesiogine tyčia atskirų nukentėjusių atžvilgiu arba kai kaltininkas skirtingu laiku, tačiau veikdamas tiesiogine tyčia ir turėdamas bendrą nusikalstamą sumanymą nužudo bent du asmenis.
9. LR BK 129 str. 2 d. 6 p. įtvirtinto kvalifikuojamojo požymio aplinkybės „kankindamas“ ir „kitaip itin žiauriai“ yra vertinamojo pobūdžio, todėl teismas kiekvienu konkrečiu atveju privalo tinkamai įvertinti kaltininko veiksmus. Kankinimas - tai tam tikrą laiką trunkantys veiksmai, sukeltantys dideles fizines, dvasines kančias nukentėjusiajam tiesiogiai į jo kūną arba sudarantys sąlygas kilti tokioms kančioms, o nužudymas kitaip itin žiauriai yra tada, kai gyvybė atimama itin skausmingu būdu arba padarant nukentėjusiajam daug kūno sužalojimų. Pastaruoju atveju neturi reikšmės, kiek laiko nukentėjusysis po panaudoto smurto iki mirties jautė kūno sužalojimų sukeltą skausmą.
10. Veika kvalifikuojama pagal BK 129 str. 2 d. 7 p. tada, kai siekdamas nužudyti asmenį arba veikdamas neapibrėžta tyčia padarinių atžvilgiu kaltininkas panaudoja tokį būdą, kuris yra pavojingas ne tik siekiamo nužudyti žmogaus, bet ir bent vieno kito žmogaus gyvybei. Reikia atkreipti dėmesį, kad veiką kvalifikuoja ne asmenų skaičius, bet pats veikos padarymo būdas - kitų žmonių gyvybei pavojingas būdas, kuris gali pasireikšti labai įvairiai, pavyzdžiui, šaudant, sprogdinant, padegant, užnuodijant maistą ir panašiai.
11. Nužudymas kvalifikuojamas pagal BK 129 str. 2 d. 8 p., kai jis padaromas dėl aiškaus žmogaus ar visuomenės negerbimo, elementarių moralės ir elgesio normų niekinimo, kai kaltininko elgesys yra atviras iššūkis visuomeninei tvarkai, siekiant

priešpastatyti save aplinkiniams, pademonstruoti niekinantį požiūrį į juos, arba visai be dingsties, arba kaip pretekstą savo veiksams panaudojant mažareikšmę dingstį.

12. BK 129 str. 2 d. 9 p. numatytas nužudymas yra susijęs su siekimu gauti materialinės naudos, kurios gali būti siekiama tiek sau, tiek ir kitam asmeniui. Pagal šį punktą veika kvalifikuojama, kai tokias paskatas kaltininkas turėjo iki nužudymo pradžios arba jos kilo kėsিনimosi į gyvybę metu.
13. Nužudymas kvalifikuojamas pagal BK 129 str. 2 d. 10 p., kai jis padaromas siekiant sukliudyti nukentėjusiojo teisėtai veiklai vykdant tarnybos ar piliečio pareigas dabar ar ateityje, taip pat kerštauja už tokią veiklą, įvykdytą praeityje, taip pat tuo atveju, jei nukentėjusysis nužudymo metu jau nėjo tų tarnybos pareigų, dėl kurių vykdymo kaltininkas kėsინasi į jo gyvybę. Visuomeninės pareigos vykdymą reikėtų suprasti plačiau, priskiriant šiai sąvokai ne tik tam tikrais teisės aktais apibrėžtas pilietines pareigas, bet ir kitokio pobūdžio visuomenei naudingų pareigų vykdymą.
14. Sąvoka „nusikaltimas“ BK 129 str. 2 d. 11 p. prasme suponuoja, jog nesvarbu, ar siekiama nuslėpti tyčinį ar neatsargų nusikaltimą, taip pat nesvarbus ir nusikaltimo sunkumo laipsnis. Taigi jei kaltininkas turės tikslą nuslėpti administracinę teisės pažeidimą ar baudžiamąjį nusižengimą, atsakomybė pagal šį punktą jam nekils, nors manytina, kad šis niuansas vertas diskusijų.
15. Norint veiką kvalifikuoti pagal BK 129 str. 2 d. 12 p., reikšmės neturi, ar siekiama įgyti organą, audinį ar ląsteles transplantavimui, ar kitiems tikslams, taigi pagal šį punktą kvalifikuojama ir kai nužudoma kanibalizmo, seksualinio fetišizmo ir kitais tikslais.
16. Nužudymą kvalifikuoja siekis išreikšti neapykantą asmenų grupei ar jai priklausančiam asmeniui dėl amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, neįgalumo, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų. Diskutuotina, ar pastarosios dvi šio požymio sąvokos nėra per plačios, taip pat ar „tikėjimo“ sąvoka tapatinama su „religijos“ sąvoka.
17. Atlikto trumpo sociologinio tyrimo rezultatai suponuoja, jog nemaža dalis žmonių būtų linkę diskutuoti dėl mirties bausmės grąžinimo į BK 129 str. 2 d. sankciją.

SANTRAUKA

Nužudymas pagal savo prigimtį ir sukeltus neatitaisomus padarinius neabejotinai yra pats sunkiausias ir pavojingiausias nusikaltimas, kuris ne tik grubiai pažeidžia subjektines kito žmogaus teises, tačiau apskritai paneigia bet kokią galimybę naudotis bet kokiomis teisėmis ir laisvėmis ateityje. Temos aktualumą lemia ne tik nykstanti, bet ir nesiaurėjanti baudžiamosios justicijos praktika nužudymo bylose. Šiame magistro darbe siekiama pateikti kuo išsamesnę nužudymą kvalifikuojamųjų požymių, didinančių veikos pavojingumą ir įtvirtintų Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 129 straipsnio 2 dalies 1-13 punktuose, analizę, su jais susijusią aktualią problematiką. Siekiant išsamaus rezultato, nagrinėjama, kokie teisės aktai įtvirtina teisę į gyvybę, kokia yra nužudymo samprata pagal Lietuvos ir kai kurių užsienio šalių teisę, pristatoma nužudymo rūšinė sudėtis; pagrindinėje šio darbo dalyje pateikiama nužudymą kvalifikuojamųjų požymių sąvoka, klasifikacija, trumpai apžvelgiama, kokie požymiai numatyti kai kurių kitų šalių įstatymuose, atskirai analizuojamas kiekvienas iš trylikos nužudymą kvalifikuojamųjų požymių, stengiantis kuo nuodugniau aptarti jo problemiškus aspektus, trumpai diskutuojama dėl bausmės už šią nusikalstamą veiką. Darbe taip pat pateikiami konkretūs pavyzdžiai iš teismų praktikos.

SUMMARY

AGGRAVATING ELEMENTS OF MURDER

Sandra Paulauskaitė
Vilnius University
Faculty of Law
Specialization of Criminal Justice

Murder by its nature and irretrievable consequences caused is undoubtedly one of the most serious and dangerous crimes, which not only roughly violates subjective other human's rights, but eliminates any possibility to use any rights and freedoms in the future in general. The relevance of the theme is determined not only by existing but also by increasing practise of criminal justice in murder cases. This Master's thesis seeks to present as thorough analysis of murder qualifying signs, increasing the act's dangerousness and adopted in Items 1-13 of Part 2 of Article 129 of The Criminal Code of the Republic of Lithuania as possible, also to lay out any relevant issues related to them. In sought of comprehensive result legislation establishing the right to life, conception of murder according to the Lithuanian and other foreign countries' law is analysed. The corpus delicti is also presented. The main part of thesis delivers the concept of murder qualifying features, classification, there is a short overview of what features are foreseen in other countries' law, each of thirteen features qualifying murder is separately analysed, seeking to discuss its problematic aspects in as much depth as possible. There is also a short overview of the punishment for this offence. Thesis also gives specific and relevant examples of Court Practise.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Tarptautiniai teisės aktai:

1. 1950 m. Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6 ir 7. Valstybės žinios, 2000, Nr. 96-3016;
2. 1989 m. Jungtinių Tautų Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. Valstybės žinios, 2006, Nr. 68-2497;
3. 1966 m. Jungtinių Tautų Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014;
4. 1989 m. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija. Valstybės žinios, 1995, Nr. 60-1501.

Įstatymai ir kiti teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014;
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr.89-2741;
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr.74-226;
4. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2002, Nr. 37-1341;
5. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1996, Nr. 33-807;
6. Lietuvos Respublikos žmogaus mirties registravimo ir kritinių būklių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1997, Nr. 30-712;
7. Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2002, Nr. 43-1602;
8. Lietuvos Respublikos audinių, ląstelių ir organų donorystės ir transplantacijos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2004, Nr. 55-1826;

Konstitucinio Teismo praktika:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas „Dėl LR Baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo LR Konstitucijai“. Valstybės žinios, 1998, Nr. 109-3004.

Specialioji literatūra:

1. ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Trečiasis papildytas leidimas.* Vilnius: Eugrimas, 2001.
2. ABRAMAVIČIUS, A. et al. *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. I knyga.* Vilnius: Eugrimas, 2001.
3. ABRAMAVIČIUS, A. *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Paskaitų konspektas.* 2009/2010.
4. ABRAMAVIČIUS, A. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso specialiosios dalies europeizacijos problemos. *Teisė*, 2005, Nr. 54, p. 7-29.
5. ABRAMAVIČIUS, A., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras.* Vilnius: VĮ Registrų centras, 2003. T. II.
6. ALIUKONIENĖ, R. Kankinimas ar kitoks ypatingas žiaurumas kaip požymis, kvalifikuojantis sunkų sveikatos sutrikdymą. *Teisė*, 2005, Nr. 54, p. 19-29.
7. ALIUKONIENĖ, R. *Sunkus sveikatos sutrikdymas: teorinės ir praktinės kvalifikavimo problemos.* Daktaro disertacija. Vilnius, 2007.
8. ALIUKONIENĖ, R.; MILINIS, A. Kitų žmonių gyvybei pavojingas būdas kaip nužudymo, sunkaus ir nesunkaus sveikatos sutrikdymo kvalifikuojamasis požymis. *Teisė*, 2006, Nr. 59, p. 18-27.
9. BIELIŪNAS, E. et al. *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras.* Vilnius: Mintis, 1989.
10. CAIRINS, W; McKEON. *Introduction to French Law.* London: Cavendish Pub., 1995.
11. DOBRYNINAS, A.; KATUOKA, S. *Mirties bausmė Lietuvoje.* Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 1999.
12. DOCKA, P. Nuo aborto iki žmogžudystės. *Justitia*, 1999, Nr. 3, p. 16-18.
13. DOSTOJEVSKIS, F. *Nusikaltimas ir bausmė.* Vilnius: Margi raštai, 2008.
14. DRAKŠAS, R. *Mirties bausmė: Situacija ir perspektyvos. Monografija.* Vilnius: Eugrimas, 2002.
15. DRAKŠIENĖ, A. Vaiko teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimas nacionalinėje baudžiamojoje teisėje. *Teisė*, 2005, Nr. 54, p. 63-70.
16. GALLIGAN, J. *Smurto prevencija.* Vilnius: Eugrimas, 2002.
17. JOVAIŠAS, K. Nusikaltimai asmens gyvybei, sveikatai, laisvei ir orumui. *Teisės problemos*, 1997, Nr. 2 (16), p. 17-30.
18. JOVAIŠAS, K. Nusikaltimai prieš asmenį BK projekte: įstatymų išbaigtumo problema. *Teisės problemos*, 1997, Nr. 2 (16), p. 5-11.

19. KASPRZYCKI, J. Baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus gyvybei ir sveikatai pasikeitimai Lenkijos baudžiamojoje teisėje. *Teisė*, 2001, Nr. 41, p. 80-88.
20. KAVOLIŪNAITĖ, E. Žmogaus gyvybės teisinės apsaugos koncepcijos. *Teisės problemos*, 2005, Nr. 2(48), p. 5-26.
21. KELSEN, H. *Grynoji teisės teorija*. Vilnius: Eugrimas, 2002.
22. KLIMKA, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus gyvybei ir sveikatai*. Vilnius: Mintis, 1964.
23. KNAPPMAN, E. *Garsiausios pasaulio bylos. 100 žymiausių teismo procesų*. Vilnius: Eugrimas, 2006.
24. LIESIS, M. Baudžiamoji atsakomybė už aktyviąją eutanaziją ir padėjimą nusižudyti reglamentavimas Lietuvos, Vokietijos ir Olandijos baudžiamuosiuose kodeksuose. *Teisė*, 2005, Nr. 54, p. 98-109.
25. MACHOVENKO, J. *LDK teisės šaltiniai: mokomoji priemonė*. Vilnius: Justitia, 2000.
26. MAYERS, G. D. *Psichologija*. Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2000.
27. MIKELĖNAS, V; et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2002.
28. MILINIS, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą be pavojingumą didinančių ir mažinančių aplinkybių (BK 129 str. 1 d.)*. Daktaro disertacija. Vilnius, 2009.
29. MILINIS, A. Nužudymo kvalifikavimo problemos teismų praktikos pavyzdžiu. *Teisė*, 2003, Nr. 48, p. 110-119.
30. MILINIS, A. Nužudymo samprata Europos Sąjungos valstybių narių baudžiamojoje teisėje. *Teisė*, 2006, Nr. 59, p. 57-71.
31. NOCIUS, J. *Nusikaltimai žmogui*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998.
32. PAVILIONIS, V. Konstitucijos II skirsnio „Žmogus ir valstybė“ komentaras. 19 straipsnis. Žmogaus teisę į gyvybę saugo įstatymas. *Teisės problemos*, 1999, Nr. 1-2, p. 29-39.
33. PĖSTININKAS, A. *Nusikaltimai asmeniui*. Vilnius: Mintis, 1984.
34. PIESLIAKAS, V. Ką galima vadinti žudiku? *Justitia*, 2010, Nr. 1(73), p. 15-42.
35. PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2006.
36. PRAPIESTIS, J., et al. *Namų advokatas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2002.

37. RIAUBAITĖ, E. Tyčinės ir neatsargios kaltės atbėjimas nusikaltimuose žmogaus gyvybei ir sveikatai. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 11(113), p. 91-99.
38. SCHOENKE, A.; SCHROEDER, H. *Strafgesetzbuch. Kommentar. 26 Auflage*. Muenchen: Verlag C. H. Beck, 2001.
39. ŠVEDAS, G. [sudarytojas]. *Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas ir lydimoji medžiaga pastraipsniui*. Vilnius: VšĮ „Teisės namai“, 2009.
40. ŽILINSKAS, J.; DECLERCK, W. Targeted killing under international humanitarian law. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 5 (107), p. 8-18.
41. ŽUKAUSKIENĖ, R. *Kriminalinio elgesio psichologija*. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006.
42. WESSELS, J. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra*. [Vertė: A. Abramavičius; G. Goda]. Vilnius: Eugrimas, 2003.

Teismų praktika:

1. EŽTT byla *Vo vs France* (pareiškimo Nr. 53924/00). <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=&sessionid=68212712&skin=hudoc-en>>.
2. EŽTT byla *Juozaitienė ir Bikulčius vs Lithuania* (pareiškimų Nr. 70659/01 ir 74371/01). <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=834432&portal=hbkm&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Lithuania%20|%20Juozaitiene&sessionid=50867667&skin=hudoc-en>>.
3. LAT senato 1999 metų birželio 18 d. nutarimas Nr. 18 „Dėl teismų praktikos nužudymų bylose“. *Teismų praktika*, 1999, Nr. 11.
4. LAT senato 2004 metų birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. *Teismų praktika*, 2004, Nr. 21.
5. LAT teismų praktikos apžvalga dėl bausmių skyrimo už nužudymus. *Teismų praktika*, 2008, Nr. 28.
6. LAT 2006-03-07 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-283/2006.
7. LAT 2007-01-30 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-79/2007.
8. LAT 2008-10-21 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-371/2008.
9. LAT 2008-12-16 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-472/2008.
10. LAT 2010-03-16 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-118/2010.
11. LAT 2010-03-16 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-121/2010.
12. LAT 2010-06-22 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-376/2010.

13. LAT 2010-11-16 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-530/2010.
14. LAT 2010-12-07 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-627/2010.
15. LAT 2011-02-22 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-58/2011.
16. Lietuvos Apeliacinio teismo 2009-02-18 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-94/2009.
17. Panevėžio apygardos teismo 2006-01-18 nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-10-350/2006.
18. Šiaulių apygardos teismo 2008-02-29 nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-34-152/08.
19. Kauno apygardos teismo 2008-03-17 nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-72-48/08.
20. Panevėžio apygardos teismo 2008-05-23 nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-40-193/2008.
21. Panevėžio apygardos teismo 2009-01-30 nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-24-337/2009.
22. Panevėžio apygardos teismo 2010-09-05 nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-52-511/2008.

Elektroniniai šaltiniai:

1. Lietuvos Respublikos Seimas. *Teisės aktų paieška* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-11-17]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrs.lt>> [Žiūrėta 2010-11-17].
2. EUR-Lex. Prieiga prie Europos Sąjungos teisės. Sutartys. *Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-11-17]. Prieiga per internetą: <<http://eurlex.europa.eu/lt/treaties/dat/32007X1214/hm/C2007303LT.01000101.htm>> [Žiūrėta 2010-11-17].
3. Vidaus reikalų ministerija. Informatikos ir ryšių departamentas : Statistika. *Tyčiniai nužudymai (su pasikėsinimais)* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-12-05]. Prieiga per internetą: <http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?id=198&idStat=12&metai=2010&menuo=10®ionas=0&id3=11> [Žiūrėta 2010-12-05].
4. All About Forensic Psychology. *Criminal Psychology* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-11-29]. Prieiga per internetą: <<http://www.all-about-forensic-psychology.com/criminal-psychology.html>> [Žiūrėta 2010-11-29].
5. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-12-19]. Prieiga per internetą: <<http://www.lki.lt/dlkz/>> [Žiūrėta 2010-12-19].

6. Dienraštis „Respublika“. Lietuva. Nusikaltimai ir nelaimės. *Žmogžudystės užsako ne tik mafijos bosai* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-12-20]. Prieiga per internetą <http://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/nusikaltimai_ir_nelaimes/zmogzudystes_uzsako_ne_tik_mafijos_bosai_visas_straipnis/> [Žiūrėta 2010-12-20].
7. Mano teisės. Žmogaus teisių svetainė. *Žmogaus teisės* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-11-29]. Prieiga per internetą: <<http://www.manoteises.lt/#>> [Žiūrėta 2010-11-29].
8. Mano teisės. Žmogaus teisių svetainė. *Naujienos* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-11-31]. Prieiga per internetą: <<http://manoteises.lt/index.php?lang=1&sid=453&tid=668>> [Žiūrėta 2010-11-31].
9. Vikipedija. Laisvoji enciklopedija [interaktyvus]. [Žiūrėta 2010-12-12]. Prieiga per internetą: <<http://lt.wikipedia.org/wiki/Bajorai>> [Žiūrėta 2010-12-12].
10. Washington State Legislature. *Revised Code of Washington* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://apps.leg.wa.gov/RCW/default.aspx?cite=9A.32.010>> [Žiūrėta 2011-03-10].
11. Vokietijos Baudžiamasis kodeksas. *Criminal Code (Strafgesetzbuch, StGB)* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.iuscomp.org/gla/statutes/StGB.htm#211>> [Žiūrėta 2011-03-10].
12. The Criminal Code of the Russian Federation [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-10]. Prieiga per internetą: <[://www.russian-criminal-code.com/PartII/SectionVII/Chapter16.html](http://www.russian-criminal-code.com/PartII/SectionVII/Chapter16.html)> [Žiūrėta 2011-03-10].
13. Legislation Online. *Polish Criminal Code* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/10>> [Žiūrėta 2011-03-10].
14. Portal Juridico. *Código Penal* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://2ni2.com/juridico/penal/codigopenal.htm>> [Žiūrėta 2011-03-10].
15. Nation Building in the Balkans. *Criminal Code of the Republic of Albania* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-10]. Prieiga per internetą: <http://pbosnia.kentlaw.edu/resources/legal/albania/crim_code.htm> [Žiūrėta 2011-03-10].
16. Die Bundesbehörden der Schweizerischen Eidgenossenschaft. *Swiss Criminal Code* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.admin.ch/ch/e/rs/3/311.0.en.pdf>> [Žiūrėta 2011-03-10].

17. Le service public de la diffusion du droit. *Code Penal* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-10]. Prieiga per internetą: <http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_t_raduits/code_penal_textan.htm> [Žiūrėta 2011-03-10].
18. The Law Firm of Charles Robles and Associates. *The Revised Penal Code of the Philippines* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.chanrobles.com/revisedpenalcodeofthephilippinesbook2.htm>> [Žiūrėta 2011-03-10].
19. International Center for Nigerian Law. *Nigerian Criminal Code* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-10]. Prieiga per internetą: <[http://www.nigeria-law.org/Criminal%20Code%20Act-PartV.htm#Chapter 27](http://www.nigeria-law.org/Criminal%20Code%20Act-PartV.htm#Chapter%2027)> [Žiūrėta 2011-03-10].
20. Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras. Statistika. *Kriminologinė statistika* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-13]. Prieiga per internetą: <<http://www.nplc.lt/sena/stat/stat.htm>> [Žiūrėta 2011-03-13].
21. Legislation Online. *Criminal Code of the Republic of Estonia* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://legislationline.org/download/action/download/id/1280/file/4d16963509db70c09d23e52cb8df.htm/preview>> [Žiūrėta 2011-03-10].
22. Legislation Online. *Criminal Code of the Republic of Latvia* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>> [Žiūrėta 2011-03-10].
23. Legislation Online. *Criminal Code of the Republic of Turkey* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://legislationline.org/documents/action/popup/id/6872/preview>> [Žiūrėta 2011-03-10].
24. Nacionalinė teismų administracija. Vieša sprendimų paieška [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-12]. Prieiga per internetą: <<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaijeska/>> [Žiūrėta 2011-03-12].
25. Wikipedia. The Free Encyclopedia. *Suicide legislation* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-19]. Prieiga per internetą: <http://en.wikipedia.org/wiki/Suicide_legislation> [Žiūrėta 2011-03-19].
26. Visuomenės sveikatos vartai. Mokymas. *Žinojimas, įsitikinimai ir požiūriai* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-20]. Prieiga per internetą: <http://www.vsv.lt/mokymas/VSPM_sveikatos/1633.html> [Žiūrėta 2011-03-20].

27. Vikipedija. Laisvoji enciklopedija. *Religija. Tikėjimas* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-20]. Prieiga per internetą: < <http://lt.wikipedia.org/wiki/Religija>> [Žiūrėta 2011-03-20].
28. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Prašymai ir bylos. *Bylų sąrašas* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-20]. Prieiga per internetą: < http://www.lrkt.lt/Prasymai/47_2009.htm> [Žiūrėta 2011-03-20].